

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

«Μελέτη του διαδικτυακού εκφοβισμού σε πρωτοετείς φοιτητές Ανώτατης Εκπαίδευσης στο Δήμο Ηρακλείου ως προς τις προσωπικές τους εμπειρίες και τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου»

Φοιτήτριες:

Γκαμπριέλλα Καργάκη

Παπαδοπούλου Τσαραμίρη Μαρία

Υπεύθυνη καθηγήτρια:

Ελίζα Ιατράκη

Ηράκλειο, Ιανουάριος 2021

Copyright @ 2021 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.
<http://www.teicrete.gr/koinerg/koinwnikis.html>

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/των συγγραφέα/ων, του επιβλέποντα καθηγητή και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφοντες φοιτητές του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού
Μεσογειακού Πανεπιστημίου Κρήτης

Γκαμπριέλλα Καργάκη

Παπαδοπούλου Τσαραμίρη Μαρία

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

**«Μελέτη του διαδικτυακού εκφοβισμού σε πρωτοετείς φοιτητές Ανώτατης
Εκπαίδευσης στο Δήμο Ηρακλείου ως προς τις προσωπικές τους εμπειρίες και τρόποι
αντιμετώπισης του φαινομένου»**

Είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν
χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν
οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε
οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν
μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

Ονοματεπώνυμο:

Μαρία Παπαδοπούλου

Υπογραφή:

Ονοματεπώνυμο:

Γκαμπριέλλα Καργάκη

Υπογραφή:

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής εργασίας θα θέλαμε να αποδώσουμε ευχαριστίες στους ανθρώπους που στάθηκαν δίπλα μας και προσπάθησαν να δώσουν την πολύτιμη βοήθειά τους καθ' όλη την διάρκεια εκπόνησής της. Ιδιαίτερα οφείλουμε και θέλουμε να ευχαριστήσουμε την επιβλέπουσα καθηγήτρια μας Κα. Ιατράκη Ελίζα, η οποία μας πρόσφερε την στήριξή της, την αμέριστη συμπαράστασή της αλλά και την καθοδήγηση σε όλα τα στάδια της πτυχιακής εργασίας και την ενθάρρυνση για τις δυσκολίες που υπήρξαν κατά την διάρκεια της πτυχιακής εργασίας. Επίσης, της οφείλουμε ένα ευχαριστώ για τις εξαιρετικές γνώσεις της, με στόχο φυσικά την καλύτερη διεξαγωγή της πτυχιακής εργασίας. Επιπρόσθετα, θέλουμε να αποδώσουμε τις ευχαριστίες μας σε όσους βοήθησαν για την διεξαγωγή της έρευνας μας αλλά και στους φοιτητές που θέλησαν πρόθυμα να συμμετάσχουν στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εστιάζει στη μελέτη του διαδικτυακού εκφοβισμού σε πρωτοετείς φοιτητές Ανώτατης Εκπαίδευσης στο Δήμο Ηρακλείου ως προς τις προσωπικές εμπειρίες των φοιτητών (17-20 ετών) σε Σχολές τόσο του Πανεπιστημίου Κρήτης όσο και του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου (ΕΛΜΕΠΑ) Κρήτης. Επιπρόσθετα θα πραγματοποιηθεί μελέτη για τους κινδύνους που εγκυμονούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με την αλόγιστη χρήση του διαδικτύου, καθώς θα διατυπωθούν και οι τρόποι διαχείρισης/αντιμετώπισης περιστατικών που αφορούν το cyberbullying. Η μελέτη του φαινομένου στηρίχθηκε σε μια ποσοτική προσέγγιση με τη χρήση του ερωτηματολογίου ως μέθοδος έρευνας μέσω της οποίας έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί και να κατανοηθεί πως οι φοιτητές αντιλαμβάνονται το ζήτημα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού και πως μπορούν να το αντιμετωπίσουν.

Από τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την μελέτη δεικνύεται πως το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών γνωρίζει τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Τα αποτελέσματα της έρευνας εμφανίζονται αναλυτικά τόσο στα διαγράμματα όσο και στους πίνακες και έχει υπάρξει αναλυτική παρουσίαση του θέματος. Η πτυχιακή εργασία καταλήγει σε προτάσεις για την περαιτέρω κατανόηση και αντιμετώπιση του ηλεκτρονικού εκφοβισμού.

Abstract

This thesis focuses on the study of cyberbullying in the Municipality of Heraklion in terms of personal experiences of students who study first year in the University of Crete and the Hellenic Mediterranean University (ELMEPA). In addition to, a study will be conducted on the dangers posed by social media with the reckless use of the internet, as well as the ways of managing/dealing with cyberbullying incidents. The study of the phenomenon was based on a quantitative approach using the questionnaire as a research method through which an attempt was made to see and realize how students understand this issue of cyberbullying and how they can deal with it.

The results that emerged from the study showed that the majority of students are aware of cyberbullying. The results of the research are presented with details in the diagrams and in the charts. Also, has been a detailed presentation of the topic. Thesis concludes with proposals for further understanding and ways that cyberbullying could be reduced.

Περιεχόμενα

Copyright @ 2021 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ. http://www.teicrete.gr/koinerg/koinwnikis.html	2
Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας	3
Ευχαριστίες	4
Περίληψη	5
Abstract	6
Περιεχόμενα	7
Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο 1	11
Ορισμός Διαδικτύου	11
1.2 Ιστορική Εξέλιξη του Διαδικτύου	12
1.3. Υπηρεσίες του Διαδικτύου	14
1.4. Οφέλη και κίνδυνοι του Διαδικτύου	15
Κεφάλαιο 2	20
Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης	20
2.1 Ιστορική Εξέλιξη των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης	20
2.2 Ορισμός των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης	26
2.3 Κατηγορίες των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης	28
2.4 Πλεονεκτήματα και Μειονεκτήματα των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης	29
2.5. Ψυχολογικές Επιπτώσεις των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης	30
Κεφάλαιο 3	33
3.1 Ορισμός Ηλεκτρονικού εκφοβισμού	33
3.2 Σύγκριση παραδοσιακού - ηλεκτρονικού εκφοβισμού	35
3.3 Μορφές - Είδη Διαδικτυακού Εκφοβισμού	38
3.4 Αίτια ηλεκτρονικού εκφοβισμού	41
3.5 Προφίλ Θύτη - Θύματος και Ρόλοι	42
3.6. Αρνητικές Επιπτώσεις του Ηλεκτρονικού Εκφοβισμού στην Ψυχοσύνθεση των Θυμάτων	45
3.7. Πρόληψη – Τρόποι αντιμετώπισης (Ρόλος Κοινωνικού Λειτουργού)	49
3.8. Στρατηγική της Ελλάδας για την αντιμετώπιση του φαινομένου	57

3.9. Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση του φαινομένου	60
Κεφάλαιο 4	62
Μεθοδολογία	62
4.1 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα	62
4.2 Ερευνητική μέθοδος	62
4.3 Ερευνητικό εργαλείο	63
4.4 Πληθυσμός, δείγμα και δειγματοληψία	65
4.5 Ερευνητική διαδικασία	65
4.6 Ανάλυση δεδομένων	65
Αποτελέσματα έρευνας	67
1.Δημογραφικά Στοιχεία	67
2. Νέες τεχνολογίες	68
3. Θέματα που αφορούν τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό	69
4. Θύτες και θύματα	73
5. Οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις	85
6. Προσωπικές ερωτήσεις	88
7. Απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων	89
Κεφάλαιο 5	93
5.1 Συμπεράσματα- Συζήτηση	93
5.2 Προτάσεις	95
Βιβλιογραφία	96
Παράρτημα	111

Εισαγωγή

Έχει παρατηρηθεί ραγδαία αύξηση του Διαδικτύου στις μέρες μας, καθώς η χρήση του στην καθημερινότητά μας είναι αρκετά συχνή. Η χρήση του διαδικτύου παρέχει σημαντικά οφέλη στη ζωή των ατόμων, καθώς είναι μία πηγή πληροφοριών εύκολα προσβάσιμη από τον καθένα και έτσι συμβάλει στη παροχή ίσων ευκαιριών στη κατάκτηση γνώσης. Ακόμα αποτελεί μέσο ψυχαγωγίας, διασκέδασης και βοηθάει τους ανθρώπους να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους χάρη της ενημέρωσης καθώς και της επικοινωνίας με άλλα άτομα συνδεδεμένα στο διαδίκτυο. Η επικοινωνία μέσω διαδικτύου είναι καθημερινή και αν όχι, αρκετά συχνή, αφού πλέον χρησιμοποιείται ως βασικό μέσο για την αλληλεπίδραση των ατόμων και την ανάπτυξη σχέσεων.

Βέβαια, όμως πολλές φορές οι αμέτρητες ώρες χρήσης στο διαδίκτυο συνοδεύονται από κινδύνους. Εξαιτίας της αλόγιστης χρήσης του διαδικτύου και της ελλιπούς ενημέρωσης είναι πολύ εύκολο να πέσει κάποιος θύμα του διαδικτυακού ιστού. Ένας από τους μεγαλύτερους κινδύνους που κρύβει το διαδίκτυο αφορά τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Γι' αυτό τον λόγο κρίνεται επιτακτική ανάγκη να μελετηθεί αυτό το φαινόμενο.

Η παρούσα πτυχιακή πραγματοποιήθηκε, προκειμένου να γίνει περεταίρω έρευνα στο κομμάτι του ηλεκτρονικού εκφοβισμού και ποιοι είναι οι κίνδυνοι που εγκυμονούν, αλλά και μέσα από τις προσωπικές εμπειρίες των πρωτοετών σπουδαστών/ριών ηλικίας 17-20 ετών σε σχολές του Πανεπιστημίου Κρήτης και του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου να γίνει προσπάθεια γνωστοποίησης για αυτό το φαινόμενο. Παράλληλα, σκοπός της έρευνας είναι να απαντήσει στο ερώτημα για το αν ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός είναι γνωστός στη συγκεκριμένη πληθυσμιακή «κοινότητα».

Η πτυχιακή εργασία απαρτίζεται από δύο μέρη το Θεωρητικό και το Ερευνητικό μέρος. Το Θεωρητικό μέρος έχει τρία (3) κεφάλαια. Το κεφάλαιο πρώτο ξεκινάει με τον ορισμό του διαδικτύου, την ιστορική του εξέλιξη, τις υπηρεσίες που προσφέρει το διαδίκτυο, καθώς και με τα οφέλη και τους κινδύνους που εγκυμονούν. Εν συνέχεια, γίνεται ανασκόπηση για τον ορισμό των μέσων κοινωνικής δικτύωσης/βασικά χαρακτηριστικά, την ιστορική εξέλιξή τους, ποιες είναι οι βασικότερες κατηγορίες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα και τέλος ποιες είναι οι ψυχολογικές επιπτώσεις. Στο τελευταίο κεφάλαιο γίνεται εκτενής ανασκόπηση για το φαινόμενου του ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Θα γίνει αναφορά στον ορισμό, στα αίτια, στις μορφές και στα είδη ηλεκτρονικού εκφοβισμού, καθώς επίσης και ποιες είναι οι επιπτώσεις στην ψυχοσύνθεση του θύματος. Επιπρόσθετα επισημαίνεται ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού. Δηλαδή πιο συγκεκριμένα αναφέρονται τρόποι αντιμετώπισης και πρόληψη. Το θεωρητικό

μέρος ολοκληρώνεται με την νομοθεσία που υπάρχει στην Ελλάδα και στην Ευρώπη γενικότερα.

Συνεχίζοντας με το ερευνητικό μέρος της παρούσας εργασίας, το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στη μεθοδολογία της έρευνας, ενώ στο πέμπτο συναντώνται τα αποτελέσματα και οι πίνακες. Κλείνοντας, το τελευταίο κεφάλαιο σχετίζεται με τις συγκρίσεις των αποτελεσμάτων, με τις υποθέσεις της έρευνας, καθώς και τη συζήτηση, τα συμπεράσματα, αλλά και τις προτάσεις της ερευνητικής ομάδας.

Κεφάλαιο 1

1.1 Ορισμός Διαδικτύου

Όλοι έχουμε ακούσει να γίνεται λόγος για το Internet, το διαδίκτυο, τον κυβερνοχώρο, για τις διαδικτυακές, ψηφιακές και ηλεκτρονικές υπηρεσίες και για τις δυναμικές, ψηφιακές, εικονικές κοινότητες. Η αγγλική λέξη internet αποτελεί συντομογραφία της λέξης internetworking (διαδικτύωση).

Ο όρος κυβερνοχώρος, επίσης αναφέρεται στο διαδίκτυο. Συνίσταται κυρίως σε λογοτεχνικά και φιλοσοφικά κείμενα (Αρσένης, 2010). Ο όρος Διαδίκτυο ή Internet έγινε για πρώτη φορά γνωστός το 1982 και εν συνέχεια διευρύνθηκε το '90. Ο καθένας αμέσως συνειδητοποίησε τις πολλές ευκαιρίες επικοινωνίας, καθώς και πρόσβασης στην πληροφορία που αυτό παρείχε. Αν και αρχικά, τα περιβάλλοντα πλοήγησης δεν ήταν αρκετά εύκολα στη χρήση τους, στη συνέχεια αυτό ανατράπηκε εξαιτίας της ανάπτυξης καινούριων τεχνολογιών στην επικοινωνία ανθρώπου μηχανής (HCL), κάτι που εν τέλει οδήγησε τα προγράμματα πλοήγησης να γίνουν πολύ πιο εύχρηστα και λειτουργικά. Το Ίντερνετ διαδόθηκε και εξακολουθεί να διαδίδεται ραγδαία (Γεωργόπουλος, 2005).

Σύμφωνα με τους Ναθαναήλ, Μπουρλάκης και Dreyfus (2003) το ίντερνετ εμφανίστηκε στην καθημερινότητα μας απότομα. Αμέσως έγινε κατανοητός ο εντυπωσιακός αυτός κόσμος. Το ίντερνετ εκτός από μια απλά τεχνολογική ανακάλυψη ή ένα εργαλείο επικοινωνίας, αποτελεί μια πιο σύγχρονη μορφή της μηχανής, της διανομής ενέργειας, της διάδοσης πληροφοριών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αποφέρει αρκετά μεγάλες κοινωνικές αλλαγές (Castells και Αστερίου, 2005).

Το διαδίκτυο, κατά τον αυστηρό ορισμό του, αποτελεί ένα πρωτόκολλο επικοινωνίας των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Είναι, δηλαδή, η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ώστε να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Η γλώσσα αυτή σχεδιάστηκε για να επιτρέπει την ανταλλαγή δεδομένων με αξιόπιστο και εύκολο τρόπο (Stringer, 2005). Χρησιμοποιείται δηλαδή για να καθορίσει την επικοινωνία μεταξύ χρηστών και υπολογιστών επιλεκτικά. Με άλλα λόγια, είναι ένα δίκτυο παγκόσμιο που συνδέει μεταξύ τους εθνικά και διεθνή δίκτυα, τα οποία μπορεί να ανήκουν σε κράτη, οργανισμούς, επιχειρήσεις, παρόχους υπηρεσιών, ιδρύματα κτλ. Η πληροφορία που ανταλλάσσεται μπορεί να είναι δεδομένα (όπως ηλεκτρονικά μηνύματα, αρχεία word, λογιστικά φύλλα κ.α.), φωνή (όπως μετάδοση ήχου, ομιλίας, τραγουδιών κ.α.) ή εικόνα (όπως φωτογραφίες, βίντεο κ.α.) (Αρσένης, 2010 και Stringer, 2005).

Οι χρήστες του διαδικτύου μοιράζονται πληροφορίες και ανταλλάσσουν ελεύθερα απόψεις ανεξάρτητα από την υπηκοότητα, ηλικία, θρήσκευμα, χρώμα, κοινωνική τάξη αλλά

και από την τοποθεσία στην οποία βρίσκονται. Οι απαιτήσεις πρόσβασης συμπεριλαμβάνουν έναν λογαριασμό χρήσης και μια κατάλληλη συσκευή, όπως υπολογιστής ή κινητό τηλέφωνο (Δεληγιάννης, 2006). Ένα δίκτυο υπολογιστών δημιουργείται με τη σύνδεση των υπολογιστών μεταξύ τους μέσω ειδικού καλωδίου ή και τηλεφωνικών γραμμών. Απαραίτητο στοιχείο είναι το modem, το οποίο επιτρέπει στους ψηφιακούς υπολογιστές να μεταφέρουν πληροφορίες μέσω τηλεφωνικών γραμμών. Οι υπολογιστές που είναι συνδεδεμένοι στο internet θεωρείται ότι φιλοξενούν το διαδίκτυο κι έτσι ονομάζονται υπολογιστές υπηρεσίας δικτύου ή «ξενιστές δικτύου». Κάθε υπολογιστής στο internet έχει μία διεύθυνση, τη διεύθυνση IP, η οποία είναι μοναδική (Ρήγου, 2014).

Στις μέρες μας, ένας είναι ο κεντρικός οργανισμός, ο οποίος είναι υπεύθυνος για όλες τις αποφάσεις σχετικά με το διαδίκτυο. Αποτελεί μια μη κερδοσκοπική εταιρεία και ονομάζεται ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers - Διαδικτυακή Εταιρεία Ονοματοδοσίας και Αριθμοδότησης), η αρμόδια αρχή για τη διαχείριση των διευθύνσεων του διαδικτύου. Η ICANN δημιουργήθηκε το 1998 και λογοδοτεί στο υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ. Το ρόλο της ρύθμισης της τηλεπικοινωνιακής αγοράς και της διασφάλισης των χρηστών, όσον αφορά την Ελλάδα υπεύθυνη είναι η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (Δεληγιάννης, 2006).

1.2 Ιστορική Εξέλιξη του Διαδικτύου

Το διαδίκτυο, όπως είναι γνωστό σήμερα, αποτελεί εξέλιξη του πρώτου δικτύου που δημιουργήθηκε και αυξήθηκε ραγδαία τα τελευταία χρόνια, μιας και ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι το χρησιμοποιούν. Επομένως είναι σημαντικό να ακολουθήσει μια ιστορική ανασκόπηση του διαδικτύου. Στα πανεπιστήμια των ΗΠΑ έλαβε χώρα ένα πολύ ενδιαφέρον πείραμα που στάθηκε η αιτία να δημιουργηθεί το Διαδίκτυο (Leiner και συν, 2009).

Οι πρώτες δοκιμές για το ίντερνετ ξεκίνησαν στις Η.Π.Α, την περίοδο του ψυχρού Πολέμου. Καθώς η Ρωσία είχε ήδη δοκιμάσει να στείλει τον Σπούτνικ 1, έναν δορυφόρο στο διάστημα, οι Αμερικάνοι ένιωσαν απειλή για την ασφάλεια της χώρας τους. Γι' αυτό το λόγο, επιθυμώντας να προστατεύσουν τους εαυτούς τους από μια ίσως επίθεση πυρηνική από τη Ρωσία (<https://science.jrank.org/kids/pages/127/History-Internet.html>). Η ARPANET αφορούσε προηγμένες έρευνες του Πενταγώνου, με αποτέλεσμα την γνωστοποίηση τεχνολογιών στους στρατιώτες, με τη βοήθεια πανεπιστημίων και επιχειρήσεων. Το πρώτο πλάνο που ήθελε να πραγματοποιήσει ήταν η δημιουργία ενός δικτύου επικοινωνίας και ελέγχου, με στόχο οι Η.Π.Α θα ήταν ικανές να προβεί σε πολεμικές επιχειρήσεις, όταν ένας

πόλεμος θα διέλυε τις κανονικές τηλεπικοινωνίες. Το 1968 λειτούργησε για πρώτη φορά το συγκεκριμένο και ονομάστηκε ARPANET (Katie, 2005). Το ARPANET, χορήγησε την ανάπτυξη ενός δικτύου, όπου ένωνε τέσσερις υπερυπολογιστές, οι οποίοι ήταν τοποθετημένοι στα πανεπιστήμια της California, το UCLA, στη SantaBarbara, το USKB, στο πανεπιστήμιο του Utah και στο Ινστιτούτο Ερευνών του Stanford. Η δόμηση του είχε δημιουργηθεί έτσι ώστε αν κάποιο από τα τμήματα υπολειπόμενα, δε θα επηρέαζε τα υπόλοιπα τμήματα στον τρόπο λειτουργίας τους (Christakis και Fowler, 2010).

Ένα καινούριο ερευνητικό πρόγραμμα, με την ονομασία Πρόγραμμα Διαδικτύωσης (Internetting Project) κάνει την εμφάνισή του το 1973, έτσι ώστε να ξεπεραστούν οι διαφορετικοί τρόποι που χρησιμοποιεί κάθε δίκτυο για να διακινεί τα δεδομένα του. Αυτό έχει ως στόχο να συνδεθούν πιθανώς ανόμοια δίκτυα και να μεταφερθούν ομοιόμορφα δεδομένα από το ένα δίκτυο στο άλλο. Από την έρευνα προκύπτει μια καινούρια τεχνική, με την ονομασία Πρωτόκολλο Διαδικτύωσης, όπως θα ονομαστεί μετέπειτα το Δαδίκτυο (Kristula, 1997).

Στη συνέχεια, σχεδιάστηκε το Transmission Control Protocol (TCP), το οποίο αφορά τον έλεγχο της μετάδοσης. Σταδιακά, ιδρύματα από άλλες χώρες συνδέθηκαν από το ARPANET, με πρώτα το Royal RadarEstablishment (Νορβηγία) και το University College of London (Αγγλία) (Δεληγιάννης, 2006).

Το 1983, ένας συνδυασμός των TCP και IP γίνεται το πρότυπο, χάρη στο Υπουργείο Άμυνας της Αμερικής. Το TCP/IP συμβάλλει στη ραγδαία εξάπλωση της διαδικτύωσης των υπολογιστών.

(<https://www.sutori.com/story/e-istoria-tou-internet--zYdjKNDuzTqjB8uamiiuT1Cj>). Αμέσως τα περισσότερα πανεπιστήμια χρησιμοποίησαν το δίκτυο ARPANET και καθώς επιβαρύνεται, απορτίστηκε την 1η Ιανουαρίου 1983 από δύο μέρη: το MILNET για καθαρά στρατιωτική χρήση και το ARPANET για πανεπιστημιακή και ευρύτερα κοινωνική χρήση. Ένα πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας το Berkeley, συνδέθηκε ίδια μέρα στο δίκτυο, με αποτέλεσμα για πρώτη φορά οι σπουδαστές είχαν το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο τους. (Παπαγεωργίου, 2010 και el wikipedia).

Το 1985 το ίδρυμα National Science Foundation (NSF) δημιούργησε ένα δικό του γρήγορο δίκτυο, το NSFNET, χρησιμοποιώντας το πρωτόκολλο TCP/IP, προκειμένου να συνδεθούν πέντε κέντρα υπερυπολογιστών μεταξύ τους αλλά και με την υπόλοιπη επιστημονική κοινότητα. Στα τέλη της δεκαετίας του '80 όλο και περισσότερες χώρες με τη συμμετοχή τους επέκτειναν το NSFNET: Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Καναδάς, Σουηδία, Αυστραλία. Τα περισσότερα πανεπιστήμια και οργανισμοί ανά τον κόσμο δημιούργησαν τα δικά τους δίκτυα και συνέδεσαν στο παγκόσμιο δίκτυο που μεταμορφώθηκε σε αυτό που

σήμερα ονομάζουμε διαδίκτυο. Από εκείνη την περίοδο, το διαδίκτυο εξαπλώθηκε με εντυπωσιακούς ρυθμούς σε ολόκληρο τον κόσμο (Δεληγιάννης, 2006), όπως επίσης και η χώρα μας το 1990 (el wikipedia).

Το 1990, το ARPANET πλέον καταργείται (Κυριακούλιας, και συν, 2006). Με την ανακάλυψη του worldwideweb, ακόμα και οι χρήστες που δεν ήταν εξοικειωμένοι με την τεχνολογία, μπορούσαν να εξερευνήσουν το διαδίκτυο. Την ίδια στιγμή, λόγω διαφόρων δικτύων, το Ιντερνετ μπορούσε να είναι για όλους, αρκεί ο κάθε χρήστης να είχε ένα modem και pc, που θα ήταν ικανό να συνδεθεί στο διαδίκτυο, σε πολύ λογικές τιμές. Το NSFNET καταργείται και επίσημα το 1995 (elwikipedia).

Είναι γεγονός όμως λόγω της αλόγιστης χρήσης του διαδικτύου, η χρονολογική σειρά συνεχώς εξελίσσεται. Το διαδίκτυο, έχει ένα ευέλικτο μέλλον και η μορφή του εξαρτάται από το πως εμείς και οι συνθήκες θα το διαμορφώσουμε. Ένα είναι μόνο σίγουρο, θα γίνει ένα δίκτυο με εξαιρετική κινητικότητα και εκπληκτικές εφαρμογές που δεν έχουμε καν φανταστεί (Kleinrock, 2008).

1.3. Υπηρεσίες του Διαδικτύου

Πολλές φορές οι υπηρεσίες του διαδικτύου αναφέρονται ως ηλεκτρονικές ή ψηφιακές, (για παράδειγμα το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο) για να διακριθούν από τις υπηρεσίες που παρέχονται εκτός διαδικτύου. (για παράδειγμα το ταχυδρομείο ΕΛΤΑ). Οι όροι ηλεκτρονικός και ψηφιακός χρησιμοποιούνται για οτιδήποτε αφορά το διαδίκτυο, είτε πρόκειται για ηλεκτρονική υπηρεσία (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο), είτε πρόκειται για ηλεκτρονική (ψηφιακή) πρόσβαση, είτε πρόκειται για δραστηριότητα, ηλεκτρονικό εμπόριο, ηλεκτρονική τραπεζική (Αρσένης, 2010).

Στο διαδίκτυο μπορεί κανείς να συναντήσει διάφορα εργαλεία και υπηρεσίες όπως είναι το email, ο παγκόσμιος ιστός πλοήγησης, οι κοινότητες, η μεταφορά αρχείων και το IRC (Internet Relay Chat). Ακόμα υπηρεσίες του διαδικτύου αποτελούν: **Οι λίστες email, η Τηλεσύνδεση, το VoIP (Voiceover IP), η υπηρεσία Finger, η Usenet,** (Δεληγιάννης, 2006).

Καθώς το ίντερνετ εξελίσσεται συνεχώς, μια ακόμα υπηρεσία αποτελούν τα κοινωνικά δίκτυα. Ως κοινωνικό δίκτυο ορίζεται στη γλώσσα της ανάλυσης δικτύου «ένα σύνολο ατόμων, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους μέσω διαρκών σχέσεων ενός συγκεκριμένου τύπου» (Γιαννακόπουλος, 2005).

1.4. Οφέλη και κίνδυνοι του Διαδικτύου

Καθώς η ανάπτυξη της επιστήμης της πληροφορικής παρουσιάζει ραγδαία εξέλιξη, έχει οδηγήσει σε νέους ορίζοντες για υπηρεσίες όπως στην υγεία, δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση έρευνα και επικοινωνία. Το Ίντερνετ αποτελεί ένα σημαντικό μέσο πηγής επικοινωνίας, ακαδημαϊκής έρευνας αλλά και ανταλλαγής πληροφοριών και ψυχαγωγία.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ένα από τα θετικά του Διαδικτύου αποτελεί η πιο ποιοτική και άμεση επικοινωνία, χωρίς μεγάλο κόστος. Οι περισσότερες εργασίες, οι οποίες χρειαζόνταν έξοδα και μετακινήσεις, πραγματοποιούνται πλέον μέσω του διαδικτύου (Φραγκουλίδου, 2006). Οι άνθρωποι επικοινωνούν μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (email) (Ζήση, 2013). Μέσω αυτού μπορείς να στείλεις ένα μήνυμα σε λίγα δευτερόλεπτα σε οποιοδήποτε προορισμό φτηνότερα από τα παραδοσιακά μέσα και εκτός της χρήσης κειμένου μπορείς να στείλεις και να πάρεις γραφικά και φακέλους πολυμέσων και να εγκαταστήσεις σύνδεση ομιλίας και βίντεο (Κοντογεώργος και Μαραγκός, 2001). Επιπρόσθετα μέσα από τα forum, ομάδες συζητήσεων δηλαδή, έχουν τη δυνατότητα να συνομιλούν με άλλους ανθρώπους ασχέτως από το μέρος στο οποίο βρίσκονται, για όποιο θέμα επιθυμούν (Ζήση, 2013). Ακόμα άλλος ένας τρόπος για να επικοινωνήσουν οι άνθρωποι είναι τα chat. Τα άτομα έχουν τη δυνατότητα να συνομιλούν σε “πραγματικό χρόνο” με άλλα άτομα, στέλνουν δηλαδή το μήνυμα τους απευθείας και ο αποδέκτης το λαμβάνει κατευθείαν και ανταποκρίνεται. Με μια κάμερα και μικρόφωνο είναι δυνατόν να ακούν και να βλέπουν το συνομιλητή τους, μέσω της τηλεδιάσκεψης (Παπάνης και Μπαλάσα, 2011).

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Όσον αφορά τη μόρφωση και τη σχέση της με την εργασία και την καθημερινή ζωή του ατόμου, αποτελεί μια αρκετά χρήσιμη αντίληψη, που εισήγαγε το διαδίκτυο. Χάρη στο διαδίκτυο, το κάθε άτομο θεωρείται δια βίου μαθητής (Θεμπριάν, 2000). Στο Ίντερνετ μπορεί κανείς να συναντήσει διάφορες εγκυκλοπαίδειες, επιστημονικά άρθρα, ομάδες συζητήσεων, ακόμα και τηλεφωνικούς καταλόγους. Τα ανοιχτά Πανεπιστήμια και η εκπαίδευση από απόσταση κέρδισε έδαφος χάρις ακριβώς σε αυτό (Σκαρπέλος, 1999).

Ο Norton (2007) αναφέρει πως τα βιβλία είναι πιο περιορισμένα σε πληροφορίες σε σύγκριση με το διαδίκτυο. Εκεί ο χρήστης είναι ικανός να αναζητήσει πληθώρα πληροφοριών μέσα από έρευνες, ψηφοφορίες ακόμα και online φόρμες παραγγελίας προϊόντων ή υπηρεσιών (Lemay, 1998). Η πληθώρα πληροφοριών δίνεται στους χρήστες δωρεάν μέσα από πηγές πληροφοριών, αμέτρητων προγραμμάτων και ομάδων συζητήσεων στο διαδίκτυο (Μπάρδης, Νικολόπουλος και Μπράττος, 2007).

Ο Λούλος (2002) επισημαίνει ότι χάρη στην πληροφορική και το διαδίκτυο είναι δυνατόν να καταπολεμηθεί ο ρατσισμός και ο εθνικισμός. Καταργεί δηλαδή, τα γλωσσικά, γεωγραφικά, κοινωνικά σύνορα και φέρνει σε επαφή τους ανθρώπους με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο. Οι θρησκευτικοί πολιτισμοί μπορούν να έρθουν σε επαφή μέσω του διαδικτύου, να μάθουν για τα κοινά τους σημεία, δίνοντας την ευκαιρία σε αυτούς τους πολιτισμούς να κατανοούν και να αποδέχονται τη διαφορετικότητα (Μητροπούλου, 2007). Ο Λούλος επιπρόσθετα αναφέρει ότι μητέρες με παιδιά μικρότερης ηλικίας ή άτομα με ειδικές ανάγκες, έχουν τη δυνατότητα να μορφωθούν και να εκπαιδευτούν. Ακόμα, στην ιατρική παρέχει καλύτερες υπηρεσίες υγείας. Τέλος, χάρη στο διαδίκτυο δίνεται η ευκαιρία να καταπολεμηθεί το οργανωμένο έγκλημα, μέσα από διεθνείς συνεργασίες.

ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Με τα χρόνια οι πηγές ψυχαγωγίας έχουν εξελιχθεί.. Μια πιο σύγχρονη μορφή αποτελεί το διαδίκτυο, όπου εκτός από την επικοινωνία με άλλα άτομα, δίνει τη δυνατότητα να ψυχαγωγεί το κάθε άτομο με τον τρόπο που επιθυμεί (Κατερέλος και Παπαδόπουλος, 2009). Πιο συγκεκριμένα, το κάθε άτομο μπορεί να παρακολουθήσει τηλεοπτικές εκπομπές, να ακούσει ραδιόφωνο, να αναζητήσει βιβλία και επιστημονικά άρθρα, με αποτέλεσμα την περαιτέρω επιστημονική γνώση και έρευνα. Τέλος, είναι δυνατόν να συναντήσει κανείς αμέτρητα online παιχνίδια, είτε ομαδικά, είτε ατομικά (Παπαχρόνης, 2017). Ένας από τους σημαντικότερους τρόπους ψυχαγωγίας θεωρείται το e-gaming. Οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να κάνουν λήψη παιχνιδιών, που μπορούν να ληφθούν από το διαδίκτυο, είτε δωρεάν, είτε επί πληρωμή και αποτελεί διαδεδομένη ενασχόληση σε όλους τους χρήστες υπολογιστών, ανεξαρτήτως ηλικίας. Εντούτοις στο διαδίκτυο μπορούν να βρεθούν και παραδοσιακά παιχνίδια, όπως είναι το σκάκι (Fallows, 2004).

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Οι επιχειρήσεις μπορούν να εξελιχθούν και να γίνουν πιο αποτελεσματικές και ευέλικτες, χάρη στο ηλεκτρονικό εμπόριο (intranets, εργασία και συνεργασία από απόσταση). Όσον αφορά το περιβάλλον της επιχείρησης, το ηλεκτρονικό εμπόριο δίνει τη δυνατότητα για μια αποτελεσματικότερη και στενότερη συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις - αγοραστές. Το δυναμικό που προσφέρει το διαδίκτυο είναι τεράστιο και προσιτό σε κάθε κλάδο, μέγεθος εταιρίας και σε απεριόριστη κλίμακα. Οι δυνατότητες αυτές μείωσης του κόστους και αυτοματοποιημένων διαδικασιών οδηγούν τις επιχειρήσεις στην αναθεώρηση του οργανωτικού και επιχειρηματικού τους μοντέλου. Κλασικά τέτοια παραδείγματα αποτελούν η άμεση πώληση Η/Υ που έχει εφαρμόσει με μεγάλη επιτυχία η εταιρεία DELL καθώς και τα e-market places (Δημητριάδης και Μπαλτάς, 2003).

Πέρα όμως από τα θετικά του διαδικτύου, οι κίνδυνοι που δύναται να προκύψουν από τη αλόγιστη ή την επιπόλαια χρήση του κυβερνοχώρου, είναι πολυάριθμοι. Το γεγονός ότι ο κάθε χρήστης πλέον μπορεί να λαμβάνει γρήγορα πληθώρα πληροφοριών, έχει ως αποτέλεσμα να μην είναι ικανός να επεξεργαστεί όλα τα ερεθίσματα το ίδιο αποτελεσματικά κι επομένως να γίνεται περισσότερο ευάλωτος σε σχέση με παλιότερα. Αυτό το φαινόμενο περιγράφεται με τον όρο ‘Υπερεκχείλιση πληροφοριών (Χτούρης, 2004). Ακόμα ένα αρνητικό αποτελεί η έντονη επιθυμία του χρήστη να εναλλάσσει γρήγορα τα ερεθίσματα. Έτσι, οι χρήστες παύουν να ενδιαφέρονται για τη βαθύτερη επεξεργασία των ερεθισμάτων και αναζητούν επανειλημμένα καινούρια. Το ζητούμενο πλέον είναι η γρήγορη ικανοποίηση, η οποία φαίνεται να αποτελεί πρώτη ανάγκη των χρηστών, αυτό έχει ως αποτέλεσμα η αξία της σύνθετης, πολυεπίπεδης έρευνας και κατανόησης να υποβαθμίζεται (Crary, 1995).

Εκτός των άλλων, δημιουργείται μεγάλη ανησυχία για την ανάπτυξη παθολογικών συμπεριφορών. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει αντίκτυπο στη σωματική υγεία λόγω του καθιστικού τρόπου ζωής και της πολύωρης έκθεσης μπροστά στον υπολογιστή. Μπορούν να δημιουργηθούν διάφοροι εθισμοί, όπως ο διαδικτυακός τζόγος. Τα διαδικτυακά παιχνίδια και ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να οδηγήσουν στην ανάδυση νέων μορφών αντικοινωνικής συμπεριφοράς, που εκφράζονται με την παρενόχληση, τον εκφοβισμό, το ηλεκτρονικό έγκλημα και τις διαδικτυακές αυτοκτονίες. Γι’ αυτό τον λόγο, όλα τα παραπάνω απασχολούν τους επιστήμονες διαφορετικών επιστημονικών πεδίων (Σφακιανάκης, Σιώμος και Φλώρος, 2012).

Η κλοπή προσωπικών δεδομένων και η απειλή ιών έρχεται να προστεθεί στην λίστα των αρνητικών επιπτώσεων του διαδικτύου. Ο ιός δεν αποτελεί ένα πρόγραμμα που δεν επιτρέπει την ομαλή λειτουργία των συστημάτων και των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Με την εισβολή στον προσωπικό υπολογιστή του χρήστη, ενυπάρχει ο κίνδυνος διαρροής προσωπικών δεδομένων που καθιστά το άτομο ιδιαίτερα ευάλωτο και στην πραγματική ζωή εκτός διαδικτύου (Χτούρης, 2004).

Επιπλέον κάποιοι κίνδυνοι του διαδικτύου είναι:

- Η ιδιωτικότητα: Πιο συγκεκριμένα, πολλοί είναι άνθρωποι και ακόμα περισσότερα τα παιδιά, τα οποία συχνά εξαπατώνται και παρέχουν προς τρίτους, προσωπικές πληροφορίες, αναφορικά με την ταυτότητα τους, με το οικογενειακό περιβάλλον, διευθύνσεις, τηλέφωνα κ.λ.π. προσωπικά στοιχεία. Πληροφορίες, οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιηθούν με κακόβουλο τρόπο, φέροντας σε κίνδυνο όχι μόνο τον εαυτό τους, αλλά και το περιβάλλον τους.

- Το απρεπές υλικό: αποτελεί ένα σημαντικό κίνδυνο ο οποίος απειλεί τα άτομα, αφορά την έκθεση τους σε απρεπές υλικό, είτε πορνογραφικό, είτε διαφημιστικό υλικό, με βία, με εχθρότητα ή/και από εξτρεμιστικές ομάδες.
- Η κλοπή ταυτότητας, η οποία αφορά την περίπτωση, όπου κάποιιοι άνθρωποι, χρησιμοποιούν τα προσωπικά στοιχεία άλλων και προβαίνουν σε παράνομες online δραστηριότητες. Ο εκφοβισμός αφορά ένα σημαντικό ζήτημα του διαδικτύου μέσα από την απρόσεκτη χρήση του, υπάρχει το ενδεχόμενο κάποιος να πέσει θύμα του cyberbullying (τραμπουκισμός μέσω διαδικτύου). Σε αρκετές περιπτώσεις τα θύματα έφτασαν ακόμα και στην αυτοκτονία (Dertuzos και Gates, 1997).

Το ηλεκτρονικό έγκλημα είναι ένα ακόμα σημαντικό μειονέκτημα του διαδικτύου. Οι Forester και Morisson αναφέρουν ότι το Ηλεκτρονικό Έγκλημα αποτελεί “μια εγκληματική πράξη, στην οποία χρειάζεται μόνο ένας υπολογιστής.” Το Ηλεκτρονικό Έγκλημα είναι:

- Μια καινούρια μορφή εγκλήματος, η οποία πραγματοποιείται μέσω υπολογιστή.
- Μια πράξη που αποτελεί έγκλημα και διαπράττεται με οποιαδήποτε τρόπο από έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή.
- Μια παραλλαγή των ήδη υπαρχόντων εγκλημάτων, τα οποία διαπράττονται με υπολογιστές. (Αγγελής, 2000).

Επίσης το ηλεκτρονικό έγκλημα έχει διάφορες μορφές. Σύμφωνα με τη διεθνή σύμβαση για το κυβερνοέγκλημα του 2001 οι κύριες ψηφιακές παραβάσεις (εγκλήματα) είναι οι ακόλουθες (Council of Europe, 2001) :

- Παράνομη υποκλοπή
- Παρεμβολή σε δεδομένα
- Παρεμβολή σε συστήματα
- Κακή χρήση συσκευών
- Κλοπή που σχετίζεται με τον υπολογιστή
- Απάτη που σχετίζεται με τον υπολογιστή
- Παιδική πορνογραφία
- Κλοπή πνευματικών δικαιωμάτων ηλεκτρονικών πληροφοριών

Στα ψυχολογικά προβλήματα που δημιουργούνται από την ανεξέλεγκτη χρήση του υπολογιστή είναι ο εθισμός, που αποτελεί σημαντικό πρόβλημα για τον άνθρωπο. Όπως υποστηρίζει ο Ferris, οι συνέπειες του εθισμού του διαδικτύου που μπορεί να έχει κάποιο άτομο είναι τόσο καταστρεπτικές όσο εκείνες του αλκοολισμού. Τα άτομα δε με διαταραχή

ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας είναι πιο επιρρεπή στην εμφάνιση εθισμού (Chou και συν, 2017). Η έγκαιρη ανίχνευση και αντιμετώπιση έχει μεγάλη σημασία για την συγκεκριμένη ομάδα (Gunes και συν, 2018). Οι επιπτώσεις του εθισμού καλύπτουν πολλές πτυχές στη ζωή του ατόμου και αφορούν την προσωπική αλλά και την κοινωνική ζωή των νέων (Αννούσης και συν, 2017). Κλείνοντας, λόγω της οικονομικής κρίσης που υφίσταται στην Ελλάδα, πιθανό να συμβάλει στην αύξηση των ποσοστών εθισμού στο διαδίκτυο, αφού στο διαδίκτυο μπορεί κανείς να ξεφύγει εύκολα από τα προβλήματα του, χωρίς πολλά έξοδα. Η σχέση του εθισμού στο Ίντερνετ με την οικονομική κρίση, χρειάζεται τη διεξαγωγή μιας περαιτέρω επιστημονικής έρευνας (Καραπέτσας και συν, 2012).

Εκτός από ψυχολογικά συμπτώματα, προκαλεί και κάποια έντονα σωματικά συμπτώματα, όπως ημικρανίες, διαταραχές ύπνου, μυοσκελετικές διαταραχές και κίνδυνο εμφάνισης παχυσαρκίας (Tabatabaee και συν, 2018). Εξαιτίας του εθισμού στο διαδίκτυο, το άτομο οδηγείται σε μείωση του ύπνου, με αποτέλεσμα υψηλότερα επίπεδα κόπωσης, αυπνία, διαταραγμένο κερκαδικό ρυθμό, περιοδικές κινήσεις των ποδιών, εφιάλτες και άπνοια ύπνου (Chen και Gau, 2016, Yoo και συν, 2014).

Είναι διεθνώς αποδεκτό ότι η σχέση των ανθρώπων με το διαδίκτυο χτίζεται σταδιακά και σε βάθος χρόνου και ότι ο ρόλος της εκπαίδευσης στην ομαλή μετάβαση από την κοινωνία, όπως τη γνωρίζαμε μέχρι πρότινος στην κοινωνία της πληροφορίας είναι πολύ σημαντικός. Στη διαδικασία της εκπαίδευσης για την ασφαλή, ηθική και ορθολογική χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά και τους ενήλικους χρειάζεται να συμμετέχουν όλοι, τα παιδιά, οι γονείς, το σχολείο και φυσικά οι ειδικοί επιστήμονες της διάδρασης των νέων τεχνολογιών με τον άνθρωπο (Σφακιανάκης, Σιώμος και Φλώρος, 2012)

Κεφάλαιο 2

Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

2.1 Ιστορική Εξέλιξη των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Τα βασικά τεχνολογικά χαρακτηριστικά των ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης είναι σαφή και παραπλήσια για όλους τους χρήστες, συνεπώς η κουλτούρα των χρηστών όπως διαμορφώνεται, όμως, σε κάθε ιστότοπο, διαφέρει. Η πλειοψηφία των ανθρώπων τα τελευταία χρόνια έχει την πεποίθηση ότι ο σκοπός των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι απλά ένας ακαριαίος τρόπος σύνδεσης και επικοινωνίας με άλλους ανθρώπους. Αυτό οφείλεται στο ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούν ως στυλοβάτη της δομής τους την συγκέντρωση ανθρώπων ή ομάδων ανθρώπων με σκοπό την αλληλεπίδραση και δίνοντάς τους την δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών σε προσωπικό αλλά και επαγγελματικό επίπεδο (Boyd και Ellison, 2007).

Αυτή η αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων δημιούργησε τα πρώτα κοινωνικά δίκτυα. Μια πρώιμη μορφή των κοινωνικών δικτύων εμφανίζεται μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου γύρω στο 1920, όπου υπάρχει μια γενική τάση μέσα από τις προσπάθειες ανάπλασης των υποδομών που είχαν καταστραφεί κατά την διάρκεια καθώς και των μέσων επικοινωνίας να περιστρέφονται γύρω από την αύξηση του φαινομένου της «κοινωνικής δικτύωσης». Δηλαδή είχαν σαν στόχο οι υποστηρικτικές δομές μιας κοινωνίας να προωθούν την δικτύωση των ατόμων αυτής της κοινωνίας. Το 1929 ο Frigyes Karinthy ανέπτυξε πρώτα και έγραψε το «ΕΞΙ ΒΑΘΜΟΙ ΧΩΡΙΣΜΟΥ» που αναφέρεται στους έξι βαθμούς χωρισμού από οποιοδήποτε άλλον άνθρωπο στον πλανήτη. Δηλαδή οποιοσδήποτε άνθρωπος πάνω στον πλανήτη μπορεί να συνδεθεί με οποιονδήποτε άλλο μέσω της κοινωνικής επαφής, χρησιμοποιώντας πέντε ή έξι γνωστούς.. Αλλά γενικά η θεωρία των έξι βαθμών στη σημερινή εποχή με την ύπαρξη των μέσων επικοινωνίας που εκμηδενίζουν τις αποστάσεις, μπορεί εύκολα να αποδείξει ότι ο πληθυσμός της γης είναι πιο κοντά από ότι ποτέ πριν. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή υπάρχουν όχι περισσότερα από πέντε άτομα τα οποία κάποια στιγμή έχουν έρθει σε επαφή έστω και τυχαία με το άτομο που επιλέξατε (Guare και Karinthy, 1929).

Ο Μαθηματικός Benoit Mandelbrot με καταγωγή από την Λιθουανία, απέδειξε την εφαρμογή της θεωρίας σε όλο κόσμο εφόσον είχε πάει, ώστε να κάνει πράξη αυτά που γνώριζε. Ωστόσο οι βαθμοί χωρισμού των ανθρώπων ελαχιστοποιούνται σε τρεις και δεν επιβάλλεται να φτάσουν στα έξι βήματα. Αυτό συμβαίνει σε περιοχές όπως τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Benoit Mandelbrot, 1924). Τα μεταγενέστερα χρόνια δημιουργήθηκε η θεωρία του «προβλήματος του μικρού κόσμου» που αναπτύχθηκε το 1961 στο

Τεχνολογικό Ίδρυμα Μασαχουσέτης. Παρότι μετά τη δημιουργία και την διάθεση στο κοινό του παγκοσμίου δικτύου, υπάρχουν υποτυπώδεις, βασικοί τρόποι κοινωνικής δικτύωσης (email, βασικές βιντεοκλήσεις κ.ά.). Η πρώτη εμφάνιση μέσω κοινωνικής δικτύωσης με χαρακτηριστικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης ήταν το 1967 όπου ο Αμερικανός ψυχολόγος Milgram διεξήγαγε το πείραμα του «μικρού κόσμου», που αναφέρει ότι οι άνθρωποι σχετίζονται μεταξύ τους μέσω φίλων και μέσω φίλων των φίλων. Η υπόθεση του μικρού κόσμου οδήγησε στο συμπέρασμα ότι ο αριθμός των προσωπικών γνωριμιών για να συνδεθούν 2 άτομα τυχαία στον πλανήτη είναι μικρός. Έτσι αποδείχθηκε πως απαιτείται μια αλυσίδα 6 περίπου μεσαζόντων για να μεταδοθεί το μήνυμα, για τον λόγο αυτό η θεωρία ονομάστηκε «six degrees of separation» (Milgram, 1967).

SIX DEGREES

Το 1997 δημιουργείται ο πρώτος ιστότοπος κοινωνικής δικτύωσης ο οποίος ονομάζεται Six Degrees. Το όνομά του αποτελεί ξεκάθαρη αναφορά στο έργο του Frigyes Karinthy «six degrees of separation» καθώς οι βασικές λειτουργίες αυτού του site αποτελούν άμεση αναγωγή της θεωρίας του. Το site αυτό παρείχε στα μέλη την δυνατότητα να στέλνουν ακαριαία μηνύματα και να κάνουν δημοσιεύσεις, «σημειώσεις» που μπορούσαν όμως να τις παρακολουθούν μόνο τα άτομα που βρίσκονται μέχρι τρεις βαθμούς χωριστά. Έφτασε να έχει στο απόγειό του 3.500.000 εκατομμύρια μέλη (Karinthy, 1929).

LINKEDIN

Το 2003 δημιουργείται ο ιστότοπος LinkedIn με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τον προσανατολισμό στην επαγγελματική δικτύωση και στην ικανότητα να προσομοιώνει επαγγελματικές σχέσεις πραγματικού κόσμου. Τα μέλη το 2019 ήταν 630.000.000 εκατ. Το LinkedIn έχει σήμερα περίπου 550 εκατομμύρια χρήστες και έχει περίπου περισσότερο χρόνο από το Facebook ή το Twitter. Το LinkedIn, ωστόσο, ξεχωρίζει από τις άλλες πλατφόρμες κοινωνικών μέσων, καθώς είναι ένας ιστότοπος που εστιάζει στις επιχειρήσεις, δηλαδή είναι μια επιχειρηματική πλατφόρμα, που χρησιμοποιείται από επαγγελματίες με ικανότητα δικτύωσης. Ακόμα το LinkedIn μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να τοποθετήσει μία επιχείρηση ως «ειδική» σε ένα θέμα, κοινοποιώντας τις γνώσεις της επιχείρησης και βοηθώντας άλλους να βρουν λύσεις στα προβλήματά τους χρησιμοποιώντας το «LinkedIn Answers». Παράλληλα η τακτική κοινή χρήση περιεχομένου - όπως με όλους τους ιστότοπους κοινωνικών μέσων - είναι το κλειδί για την ικανότητα των χρηστών να προσεγγίζουν και να μετατρέπουν χρησιμοποιώντας το LinkedIn. Στον ιστότοπο του LinkedIn υπάρχουν αγγλικοί όροι, εφόσον δεν έχει μεταφραστεί πλήρως στα Ελληνικά. Το

LinkedIn απασχολεί για εργασία 7.000 άτομα και είναι διαθέσιμο σε 23 γλώσσες (Fouche, 2019, Anson και Samala, 2012)

Τα δημογραφικά στοιχεία του LinkedIn ευνοούν αυτούς που έχουν επαγγελματική σταδιοδρομία. Ίσως να αντικατοπτρίζει τα πολυάσχολα προγράμματα αυτού του πιο εξειδικευμένου κοινού, η καθημερινή χρήση είναι λιγότερο συχνή από το Facebook και το Instagram. Μόνο το 9% των χρηστών των ΗΠΑ επισκέπτονται το LinkedIn περισσότερες από μία φορές την ημέρα. Δώδεκα τοις εκατό επισκέπτονται καθημερινά και το 23% επισκέπτονται πολλές φορές την εβδομάδα (Fouche, 2019).

Δημογραφικά στοιχεία ηλικίας και φύλου του LinkedIn

Το ποσοστό ανδρών και γυναικών που χρησιμοποιούν το LinkedIn είναι σχετικά παρόμοιο. Ως πρωταρχικά επαγγελματική πλατφόρμα κοινωνικών μέσων δικτύωσης, είναι λογικό ότι η πλατφόρμα θα αντικατοπτρίζει το τρέχον εργατικό δυναμικό. Στις ΗΠΑ, το 29% των ενήλικων ανδρών και το 24% των ενήλικων γυναικών χρησιμοποιούν το LinkedIn (Fouche, 2019).

Η ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων ανά ηλικία περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία ως προς την χρήση του LinkedIn:

- Το 17% των 18-24 ετών
- Το 44% των ατόμων ηλικίας 25-30 ετών
- Το 37% των παιδιών ηλικίας 30-49 ετών
- Το 24% των 50-64 ετών
- Το 11% των 65+ ετών

Μία ακόμα βασική εφαρμογή του LinkedIn αποτελούν τα LinkedIn Groups. Σε αυτή την κατηγορία υπάρχουν χώροι όπου διάφοροι επαγγελματίες κοινοποιούν υλικό, επιζητούν συμβουλές, προσφέρουν θέσεις εργασίας, ανακοινώνουν εκδηλώσεις, συνέδρια και άλλα σχετικά με την ατομική δραστηριότητα σε κάθε τομέα. Ακόμα και σήμερα υπάρχουν πάνω από 1,3 εκατομμύρια Groups. Κάποια Groups είναι ανοιχτά προς όλους, όμως η πλειονότητα τους (2/3 του συνολικού αριθμού Groups που υπάρχουν στο LinkedIn) απαιτούν την έγκριση του υπευθύνου για να συνδεθεί κάποιος χρήστης (Μπατσακίδης, 2011).

FACEBOOK

Το 2004 δημιουργείται το Facebook το οποίο αναδεικνύεται πολύ γρήγορα στον κολοσσό των ιστότοπων. Το Facebook ανέβασε τους ιστότοπους στο επόμενο επίπεδο καθώς εφηύρε και εφάρμοσε πάρα πολλές τεχνολογίες και διαδικασίες πρώτη φορά που πλέον αποτελούν ένα βασικό χαρακτηριστικό των επόμενων «χρονικά» μέσων κοινωνικής

δικτύωσης. Αυτή την στιγμή έχει περίπου 2.5 δις ενεργούς χρήστες τον μήνα. Επί του παρόντος, η βάση χρηστών του Facebook είναι σχεδόν διπλάσια από τη βάση χρηστών της δεύτερης πιο δημοφιλούς πλατφόρμας κοινωνικών μέσων, το Instagram. Το Facebook έχει πάνω από 2 δισεκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως, με το 47% αυτών των χρηστών να είναι άνω των 35 ετών (Fouche, 2019)

Το Facebook παραμένει από την πιο επίσημη και χρησιμοποιημένη πλατφόρμα κοινωνικών μέσων στις ΗΠΑ. Το Facebook κατατάσσεται δεύτερη στη χρήση πλατφόρμας μετά το YouTube. Σύμφωνα με την Pew Research, το 69% των ενηλίκων των ΗΠΑ χρησιμοποιούν το Facebook (Fouche, 2019). Περίπου τα 3/4 των χρηστών επισκέπτονται τακτικά τον ιστότοπο. Για όσους χρησιμοποιούν το Facebook, το 74% επισκέπτεται τον ιστότοπο τουλάχιστον μία φορά την ημέρα. Όσον αφορά την καθημερινή χρήση, αυτός ο αριθμός είναι υψηλότερος από τους ημερήσιους χρήστες του Instagram και του Snapchat (Fouche, 2019).

Αναφορικά με την ηλικία και το φύλο τα δημογραφικά στοιχεία όσον αφορά το 2020 εκτός από τα άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω, η πλειοψηφία των Αμερικανών σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες χρησιμοποιούν το Facebook. Ωστόσο, είναι κρίσιμο να σημειωθεί ότι η χρήση μεταξύ των εφήβων έχει μειωθεί υπέρ των YouTube, Instagram και Snapchat. Το δίκτυο χρησιμοποιείται περισσότερο από τις γυναίκες παρά τους άνδρες, για παράδειγμα 75% οι γυναίκες και 63% οι άνδρες (Fouche, 2019)

Η ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων ανά ηλικία περιλαμβάνει τα κάτωθι στοιχεία ως προς την χρήση του Facebook:

- Το 51% των παιδιών ηλικίας 13-17 ετών
- Το 76% των 18-24 ετών
- 84% των παιδιών ηλικίας 25-30 ετών
- 79% των παιδιών ηλικίας 30-49 ετών
- Το 68% των παιδιών ηλικίας 50-64 ετών
- Το 46% των παιδιών άνω των 65 ετών

Δημογραφικά στοιχεία τοποθεσίας Facebook: (Fouche, 2019)

Η βάση και η προσέγγιση χρηστών του Facebook είναι παγκόσμια καθιστώντας πολύ εύκολο για πολλές μάρκες, ακόμη και εκείνες με διεθνή κοινωνική παρουσία, να βρουν το κοινό-στόχο τους στο δίκτυο. Στα 269 εκατομμύρια χρήστες, η Ινδία έχει τη μεγαλύτερη βάση χρηστών οποιασδήποτε χώρας. Μετά από αυτό είναι 183 εκατομμύρια χρήστες στις ΗΠΑ και 123 εκατομμύρια χρήστες στην Ινδονησία.

TWITTER

Το 2006 ιδρύθηκε το Twitter βασισμένο στην απλοϊκή ιδέα των SMS εξελίσσοντας την όμως σε μορφή περιεχομένου όπου οι χρήστες θα μπορούσαν να στείλουν περισσότερα από ένα απλοϊκό κείμενο. Αλλά και αναρτώντας τα σε ένα εικονικό τοίχο έτσι ώστε ένας χρήστης να έχει τον τρόπο να παρακολουθεί την ροή των ειδήσεων σε πραγματικό χρόνο. Το Twitter, σε σύγκριση, έχει 271 εκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως, με το 35% να βρίσκονται στην ηλικία 18 και 29 ετών (Fouche, 2019)

Δημογραφικά στοιχεία ηλικίας και φύλου Twitter:

Η ανάλυση των φύλων για τους χρήστες Twitter στους ενήλικες των ΗΠΑ δείχνει ότι το 24% των ανδρών χρησιμοποιούν το Twitter, ενώ το 21% των γυναικών χρησιμοποιούν την πλατφόρμα. Μέσα στη πλατφόρμα σε διεθνή βάση, η ανάλυση είναι 66% άνδρες και 34% γυναίκες (Fouche, 2019). Η ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων ανά ηλικία περιλαμβάνει τα παρακάτω ως προς την χρήση του Twitter:

- Το 44% των 18-24 ετών
- Το 31% των παιδιών ηλικίας 25-30 ετών
- Το 26% των παιδιών ηλικίας 30-49 ετών
- Το 17% των 50-64 ετών
- Το 7% των παιδιών άνω των 65 ετών

Δημογραφικά στοιχεία τοποθεσίας ως προς την χρήση του Twitter:

Στο Twitter υπάρχουν αρκετοί χρήστες που δεν βρίσκονται στις ΗΠΑ. Με συνολικά 330 εκατομμύρια παγκόσμιους μηνιαίους χρήστες, 262 εκατομμύρια είναι εκτός ΗΠΑ. Το δίκτυο αυτό χρησιμοποιείται συχνά για ειδήσεις από όλο τον κόσμο.

Δημογραφικά στοιχεία εκπαίδευσης ως προς την χρήση του Twitter:

- Το 13% των ατόμων με γυμνάσιο ή λιγότερο
- Το 24% των ατόμων με κάποια κολεγιακή εκπαίδευση
- Το 32% των ατόμων με περισσότερα από το κολλέγιο

Δημογραφικά στοιχεία εισοδήματος ως προς την χρήση του Twitter:

- Το 20% αυτών που κάνουν λιγότερα από 30.000 \$
- Το 20% των χρηστών που κάνουν 30 \$ - 74,999 \$
- Το 31% αυτών που κάνουν περισσότερα από 75.000 \$

INSTAGRAM

Το 2010 – 2012 δημιουργείται το Instagram το οποίο έχει ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι η βασική «επικοινωνία» γίνεται μέσω των φωτογραφιών που τραβάνε και αναρτούν. Το Instagram έχει περίπου 1 δισεκατομμύριο ενεργούς χρήστες μηνιαίως και από αυτό τον αριθμό το επιβλητικό 59% κυμαίνεται μεταξύ 18 και 29 ετών. Παρόλο που το Instagram συνεχίζει να αυξάνεται σε δημοτικότητα, η καθημερινή σύνδεσή του εξακολουθεί να είναι δεύτερη μετά το Facebook. Εξήντα τρία τοις εκατό των χρηστών του Instagram συνδέονται τουλάχιστον καθημερινά, ενώ το 74% των χρηστών του Facebook συνδέονται τουλάχιστον καθημερινά. Αυτά τα δύο μοτίβα ήταν σχετικά αμετάβλητα από το 2018 (Fouche, 2019).

Δημογραφικά στοιχεία ηλικίας και φύλου ως προς την χρήση του Instagram:

Σύμφωνα με τη στατιστική, το 35% των εφήβων στις ΗΠΑ βαθμολογούν το Instagram ως το αγαπημένο τους κοινωνικό δίκτυο, δεύτερο μετά το Snapchat. Όσον αφορά το φύλο, το 43% των γυναικών χρησιμοποιούν το Instagram, ενώ το 31% των ανδρών το χρησιμοποιούν.

Η ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων ανά ηλικία ως προς την χρήση του Instagram περιλαμβάνει:

- Το 75% των 18-24 ετών
- Το 57% των παιδιών ηλικίας 25-30 ετών
- Το 47% των παιδιών ηλικίας 30-49 ετών
- Το 23% των 50-64 ετών
- 8% των 65+ ετών

Δημογραφικά στοιχεία τοποθεσίας ως προς την χρήση του Instagram:

Το Instagram είναι ένα από τους πιο διαδεδομένους κοινωνικούς ιστότοπους σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι ΗΠΑ έχουν τους περισσότερους χρήστες στα 116 εκατομμύρια, ακολουθούμενη από την Ινδία στα 73 εκατομμύρια και τη Βραζιλία στα 72 εκατομμύρια. Αυτή η διεθνής παρουσία καθιστά το δίκτυο ελκυστικό τόσο για μάρκες όσο και για επιρροές.

Παρότι υπάρχουν πολλά μέσα κοινωνικής δικτύωσης τα παραπάνω μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν βασικούς σταθμούς στην εξέλιξη της αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων. Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε την δημιουργία όλο και περισσότερων νέων μέσων κοινωνικής δικτύωσης αλλά βλέπουμε ότι ακολουθούν τα βήματα του Twitter και Instagram και πολύ πιο παλιά του LinkedIn δηλαδή προσανατολίζοντας το περιεχόμενό τους (Fouche, 2019).

2.2 Ορισμός των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν την ικανότητα των ανθρώπινων ομάδων να αλληλεπιδρούν και να επικοινωνούν μέσω διαδικτυακών κοινοτήτων. Στις μέρες μας κυριαρχούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην καθημερινότητα των ατόμων όσον αφορά την χρησιμότητά τους, διότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για πολλούς λόγους. Τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης παρέχουν μονόδρομη επικοινωνία. Το κοινό (αναγνώστες, τηλεθεατές, ακροατές) ενημερώνονται απλά, και δεν μπορούν να εκφράσουν την γνώμη τους, ακόμα και δεν συμφωνούν με αυτά που δημοσίευαν οι συγγραφείς. Ενώ από την άλλη πλευρά οι καινούριες τεχνολογίες δικτύου δίνουν αυτή την δυνατότητα σχολιασμού και την δημιουργία μηνυμάτων ώστε να μπορεί ο χρήστης να τοποθετηθεί σε αυτά που βλέπει. Με αυτό τον τρόπο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με τον καιρό και την εξέλιξη της τεχνολογίας των ηλεκτρονικών υπολογιστών έγιναν αναπόσπαστο κομμάτι της προσωπικής ζωής του κάθε ανθρώπου. Όπως είναι αναγκαίο το κάθε σπιτικό να έχει στην κατοχή του έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή. Έτσι δημιουργήθηκε η ανάγκη για κάθε άνθρωπο να συμμετέχει σε ένα ή περισσότερα κοινωνικά δίκτυα. Η χρήση των ιστότοπων έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια σε μέγιστο βαθμό που σύμφωνα με έρευνες οι Έλληνες χαρακτηρίζονται ως έμπειροι χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (social media). Ακόμα και τα άτομα που δεν είχαν την επιθυμία για την χρήση ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή σήμερα αποκτούν ηλεκτρονικούς υπολογιστές μόνο και μόνο για να χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Χαγκάμπ, 2012).

Για την ακριβέστερη σημασία των «social media» ή μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το «social» και το «media» διαφοροποιούνται, καθώς το «social» αναφέρεται στην επικοινωνία που έχουν τα άτομα μεταξύ τους και η ικανοποίηση των αναγκών τους. Το «media» αναφέρεται στα μέσα που χρησιμοποιούνται ώστε να γίνουν εφικτές αυτές οι επαφές ατόμων (Χαγκάμπ, 2012).

Σύμφωνα με τους Halonen και συν (2008), ο όρος μέσα κοινωνικής δικτύωσης αναφέρεται στα μέσα αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ανθρώπων, στα οποία οι τελευταίοι δημιουργούν, μοιράζονται και ανταλλάσσουν περιεχόμενο σε εικονικές κοινότητες και δίκτυα. Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης υπάρχει η δυνατότητα ενημέρωσης όπου οι άνθρωποι μιλούν, συμμετέχουν, μοιράζονται και από την περισσότερη χρήση τους ενθαρρύνεται η συζήτηση, τα σχόλια, το feedback, η ανταλλαγή και η διάχυση πληροφοριών από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Σύμφωνα με τον Zhang (2010) και επικεντρώνονται στην αλληλεπίδραση περισσότερο.

Ο όρος μέσα κοινωνικής δικτύωσης αφορά τα εργαλεία που έχουν αναπτυχθεί για να επιτυγχάνεται η αλληλεπίδραση ενός ή περισσότερων ανθρώπων ή ομάδας ανθρώπων μέσα από τις διαδικτυακές κοινότητες που σήμερα είναι πολλές και με αρκετές διαφοροποιήσεις. Αναπτύσσουν μεταξύ τους διάφορες σχέσεις. Οι σχέσεις αυτές έχουν να κάνουν κυρίως με την φιλία, την συγγένεια, τις επαγγελματικές δραστηριότητες και της χρηματικές συναλλαγές. Άρα μπορούμε να συμπεράνουμε ο όρος ξεκινά από πολύ παλιά που ο άνθρωπος άρχισε να οργανώνεται σε κοινωνίες. Έτσι μπορούμε να υποθέσουμε ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν από οποιονδήποτε για την επίτευξη κάποιου στόχου φέρνοντας ανθρώπους ή ομάδες ανθρώπων σε επικοινωνία και αλληλοεπίδραση. Μια τοποθέτηση είναι η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από εταιρείες για την αύξηση πωλήσεων και την προώθηση των προϊόντων τους (wikipedia.org/wiki/Social_media#cite_note-1)

Οι Kaplan και Haenlein (2010) στο άρθρο τους «Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media», ορίζουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σαν ένα σύνολο από διαδικτυακές εφαρμογές που βασίζονται στα ιδεολογικά και τεχνολογικά θεμέλια του Web 2.0 και επιτρέπουν την δημιουργία και την ανταλλαγή περιεχομένου User Generated Content. Τα Social Media κατά τον Evans (2008) αποτελούν τον εκδημοκρατισμό της πληροφορίας, αφού μέσα από την χρήση τους οι άνθρωποι γίνονται εκδότες ενός περιεχομένου και δεν παραμένουν απλοί αναγνώστες. Είναι ένα πολύπλευρο μέσω επικοινωνίας ανάμεσα στους χρήστες. Έχουν την ικανότητα της κοινωνικής και συναισθηματικής υποστήριξης προς στους χρήστες και αποτελούν πηγές πληροφόρησης για τους χρήστες (Wellman και Gulia, 1999). Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά τον Mayfield (2008) παρουσιάζουν κάποια βασικά χαρακτηριστικά όπως η συμμετοχή (Participation) που τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ενθαρρύνουν την συνεισφορά και τα σχόλια από τους ενδιαφερομένους. Η συμμετοχή των χρηστών θολώνει τα όρια μεταξύ των μέσων ενημέρωσης και του κοινού. Ακόμα η διαφάνεια (Openness) που σημαίνει ότι οι περισσότερες υπηρεσίες των Social Media είναι ανοιχτές σε ανατροφοδότηση και συμμετοχή, ενώ σπάνια υπάρχουν εμπόδια στην πρόσβαση και στη χρήση του περιεχομένου. Επίσης την συνομιλία (Conversation) που είναι διπλής κατεύθυνσης σε αντίθεση με τα παραδοσιακά μέσα. Την κοινότητα (Community) που δίνει την δυνατότητα στα Social Media να επιτρέπουν την εύκολη και άμεση δημιουργία κοινοτήτων που μοιράζονται κοινά ενδιαφέροντα, όπως την αγάπη τους για την φωτογραφία ή ένα τηλεοπτικό show. Τέλος την συνεκτικότητα (Connectedness) που τα περισσότερα είδη των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

αναπτύσσουν την συνεκτικότητα τους κάνοντας χρήση συνδέσεων με άλλες ιστοσελίδες, πόρους και ανθρώπους.

2.3 Κατηγορίες των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να λάβουν τη μορφή διαφόρων τεχνολογικά ενεργοποιημένων δραστηριοτήτων, όπως κοινή χρήση φωτογραφιών, blogging, παιχνίδια, κοινή χρήση βίντεο, επιχειρηματικά δίκτυα, εικονικοί κόσμοι, κριτικές και πολλά άλλα (Nielson, 2015). Η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αλλά και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αυξάνονται ολοένα και περισσότερο με ταχύτατους ρυθμούς και εξαπλώνονται σε πάρα πολλούς χώρους, υπάρχουν διαφορές κατηγορίες. Η κατηγοριοποίηση κατά την Bard (2010), κατά τον Zhang (2010) και κατά τον Owyang (2009).

Η κατηγοριοποίηση κατά την Mirna Bard (2010), η οποία οργανώνει τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε 23 κατηγορίες, όπως φαίνεται παρακάτω:

Κατά την Bard (2010), ο χώρος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι ένα δυναμικά ταχύτατα αναπτυσσόμενο πεδίο και οι δυνατότητες που προσφέρει σε όλους τους τομείς είναι πολύπλευρες.

Με βάση τον Zhang (2010), είναι αρχικά τα ιστολόγια (blogging/micro-blogging). Τα πιο γνωστά είναι τα Blogger, WordPress, Twitter, στα οποία μπορεί κανείς να ενημερωθεί για οποιοδήποτε περιεχόμενο. Δεύτερον είναι τα κοινωνικά δίκτυα (social networking), με πιο δημοφιλή τα Facebook, Myspace, LinkedIn, Ning, τα οποία προσφέρουν την αλληλεπίδραση των χρηστών και την επικοινωνία άμεσα μεταξύ τους, την ενημέρωση, την ανταλλαγή πληροφοριών, απόκτηση εμπειριών κ.α.. Τρίτον την κοινωνική σελιδοσήμανση

(Social bookmarking), όπως τα: Delicious, Digg, Faves, StumbleUpon, BlogMarks, τα οποία επιτρέπουν την αποθήκευση των ιστοσελίδων αλλά και μπορεί να τοις μοιραστεί με τους ανθρώπους που επιθυμεί. Τέταρτον την συνεργατική συγγραφή (Collaborativeauthoring), με γνωστότερα τα ακόλουθα: Wikipedia, Googledocs, Zohoofficesuite κ.α.. Πέμπτον τον διαμοιρασμό πολυμέσων (multimediassharing), όπως τα: Flickr, YouTube, Qik, Snapfish, Jumpcut, Vimeo, Decianart, με τα οποία οι χρήστες δημιουργούν και διαμοιράζονται αρχεία ήχου, εικόνας και βίντεο. Επιπρόσθετα είναι οι διαδικτυακές τηλεδιασκέψεις (webconferencing), όπως τα: WebEx, GoToMeeting, DimDim. Τέλος είναι η κατηγορία των Ειδήσεων (NewSite ή Social News) με διαδικτυακούς τόπους τα Digg, Sphinn, Newsvine και BallHype που δίνουν την δυνατότητα στους χρήστες να ενημερώνονται για ζητήματα-άρθρα της επικαιρότητας (Zhang, 21010).

Ανάλογα με την δυνατότητα την κάθε συσκευής διαχωρίζονται τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε πέντε διαδοχικά επίπεδα ή περιόδους. Το επίπεδο κοινωνικών σχέσεων, κοινωνικής λειτουργικότητας, κοινωνικής επίκοισης, επίπεδο του κοινωνικού περιεχομένου και τέλος, το επίπεδο της κοινωνικής αγοράς (Owyang, 2009).

2.4 Πλεονεκτήματα και Μειονεκτήματα των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Τα σχετικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν αντικείμενο συχνών συζητήσεων. Μερικά από τα πλεονεκτήματα των κοινωνικών μέσων περιλαμβάνουν τη δυνατότητα των χρηστών να παραμένουν συνδεδεμένοι με τους φίλους και την οικογένειά τους που ζουν μακριά, να συνδέονται με ομοϊδέατες και να διευρύνουν τις επιχειρηματικές επαφές, συνήθως δωρεάν. Κάνει την απόσταση να μην φαίνεται τίποτα παρά μόνο μια λέξη. Εκτός από την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων δίνει επίσης την ευκαιρία να λαμβάνονται διάφορες πληροφορίες για τους ανθρώπους ή για γεγονότα που συμβαίνουν παγκοσμίως. Τα κοινωνικά μέσα έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί για την αύξηση της ευαισθητοποίησης σε κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα και για τη διοργάνωση διαδηλώσεων (Kaplan και Haenlein, 2010). Καθώς το κάθε μέσο κοινωνικής δικτύωσης έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, έχει και ιδιαίτερα πλεονεκτήματα όπως αναφέρθηκαν και παραπάνω. Για παράδειγμα με τη χρήση του Facebook, οι άνθρωποι δικτυώνονται με περισσότερα άτομα, να μιλούν για τα παγκόσμια γεγονότα και να αποκτήσουν ουσιαστικές δεξιότητες και γνώσεις σε πολλούς τομείς. Επιπλέον, κάποιοι χρήστες χρησιμοποιούν το YouTube για διασκέδαση και απόλαυση, φωτογραφίες και πληροφορίες με άλλους, από όλο τον κόσμο (Kaplan και Haenlein, 2010).

Ακόμα τα πλεονεκτήματα που κάνουν τα άτομα να θέλουν να συμμετάσχουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι αρκετά. Το χαμηλό κόστος ή και καθόλου κόστος των κοινωνικών μέσων είναι από τα ελκυστικά πλεονεκτήματα για όλους τους χρήστες. Συνεπώς, βασικά πλεονεκτήματα στην χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι η ελευθερία καθώς τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να θεωρηθούν ως το φαινόμενο που προσφέρει ελευθερία για δισεκατομμύρια ανθρώπους στο 21^ο αιώνα. Οι χρήστες δεν έχουν πολλούς περιορισμούς (Porona, 2011).

Παρόλο που τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν έχουν πολλούς περιορισμούς, ταυτόχρονα δημιουργούνται από τα ίδια τα άτομα και την κοινωνία. Ορισμένα από τα βασικά μειονεκτήματα είναι η αρνητική επίπτωση που έχει στην προσωπική ασφάλεια, καθώς οι δικτυακοί τόποι κοινωνικής δικτύωσης δημιουργούν τον κίνδυνο της κλοπής ταυτότητας και της απάτης. Για τον λόγο ότι οι προσωπικές πληροφορίες παραμένουν απρόσβλητες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παράνομες ενέργειες. Επιπρόσθετα, υπάρχουν και αρνητικές επιπτώσεις στην διαζώσης επικοινωνία, διότι αρχίζουν τα άτομα ασυνείδητα να αισθάνονται πιο άνετα στις εικονικές σχέσεις παρά με τα υπάρχοντα άτομα. Ωστόσο, ολοένα και περισσότερη γίνεται η εξάπλωση των κοινωνικών δικτύων με την μείωση της αξίας και του όγκου των παραδοσιακών μορφών επικοινωνίας (Porona, 2011).

Τα συχνά αναφερθέντα μειονεκτήματα των κοινωνικών μέσων περιλαμβάνουν μείωση των πραγματικών προσωπικών συνδέσεων και των δυνατοτήτων του cyberbullying, της καταδίωξης, της πειρατείας και άλλων ανησυχιών για την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Το κύριο μειονέκτημα από τα κοινωνικά δίκτυα είναι ότι κάνει τους χρήστες να εξαρτώνται από αυτό. Σε μια έκθεση που βασίζεται στη μελέτη Facebook λέει ότι ένα μέσο άτομο νεαρής ηλικίας ξοδεύει περισσότερες από 60 ώρες το μήνα μπροστά στο Facebook. Με ψεύτικους λογαριασμούς ή με ψεύτικα προφίλ, πολλοί από αυτούς έχουν πέσει θύματα πολλών δραστηριοτήτων εξαπάτησης. Η έλλειψη γνώσης για το προφίλ κοινωνικής δικτύωσης κάνει επίσης πολλά να χάσουν το προφίλ τους. Τα κοινωνικά δίκτυα διαδραματίζουν καλό ρόλο στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων, αλλά από την άλλη, καθιστά τους χρήστες να μην σκέπτονται τον πρακτικό τους κόσμο (Kaplan και Haenlein, 2010, Dallos και Miell, 2008).

2.5. Ψυχολογικές Επιπτώσεις των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Αρκετοί χρήστες χρησιμοποιούν τις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης για να δημιουργήσουν καινούριες επαφές με άλλους χρήστες και διερεύνηση στα υπάρχοντα κοινωνικά τους δίκτυα. Με αποτέλεσμα να υπάρχει περισσότερη δημοτικότητα και χρήση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης αλλά παρόλα αυτά επηρεάζουν τις υγιείς κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων. Επιπρόσθετα οι ιστότοποι κοινωνικού δικτύου διεισδύουν βαθιά στην καθημερινή ζωή των χρηστών τους (Ellison και συν., 2011).

Οι επιπτώσεις του διαδικτύου αφορούν τόσο στη γνωστική, στη συμπεριφορική όσο και στην συναισθηματική λειτουργία. Οι επιπτώσεις λοιπόν επεκτείνονται σε πολλούς τομείς της ζωής του ατόμου. Η χρήση λοιπόν των μέσων κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζει τους χρήστες γενικότερα και ειδικότερα τους νέους, άλλους λιγότερο και άλλους περισσότερο. Όλοι αυτοί οι χρήστες βιώνουν τις αρνητικές επιπτώσεις στην προσωπική, οικογενειακή και επαγγελματική τους ζωή. Η τοποθέτηση αυτή όμως, αποτελεί ταυτόχρονα την πιο ακραία μορφή αποξένωσης του ανθρώπου (Σφακιανάκης, Σιώμος και Φλώρος, 2012).

Σύμφωνα με τον Willard (2007) υπάρχουν φοβίες για την εμπλοκή σε περιστατικών κυβερνοεγκοφοβισμού που περιλαμβάνουν είτε τον εθισμό στο διαδίκτυο, είτε την αποκάλυψη προσωπικών πληροφοριών. Η ανθρώπινη ανάπτυξη απαιτεί τη διαμόρφωση ταυτότητας, η οποία χαρακτηρίζεται από την προσωπικότητα του ατόμου, τη γνώση των προτιμήσεων και των αποστροφών του, την κοινωνική ταύτιση και τη δημιουργία μιας επαγγελματικής πορείας. Η αλλαγή σε αυτούς τους τομείς μπορεί να επηρεάσει τα άτομα για την αποφυγή σε αρνητικές λύσεις για αυτούς. Ο εθισμός στο διαδίκτυο επηρεάζει την ασφαλή πραγματικότητα του χρήστη (Σφακιανάκης, Σιώμος και Φλώρος, 2012).

Την πιο σύγχρονη μορφή εξάρτησης αποτελεί η εξάρτηση από το διαδίκτυο. Η υπερβολική χρήση του διαδικτύου ορίζεται κυρίως, από τις εσωτερικές ανάγκες και τα κίνητρα ενός ατόμου. Ωστόσο, η προδιάθεση του ατόμου είναι εξίσου σημαντική. Τα χαρακτηριστικά όμως, που χρησιμοποιούνται σαν μέσο και ελκύουν το άτομο ρυθμίζουν τη σχέση μεταξύ των παραγόντων ώθησης και της σοβαρότητας των αρνητικών συνεπειών της υπερβολικής χρήσης του διαδικτύου (Σφακιανάκης, Σιώμος και Φλώρος, 2012).

Ως προς το ζήτημα της ιδιωτικότητας και της αποκάλυψης προσωπικών πληροφοριών σε κάθε ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης, έχουν τεθεί όρια ιδιωτικής ασφάλειας. Τα όρια αυτά εκδηλώνουν τις κινήσεις του χρήστη μέσα σε έναν ιστότοπο δηλαδή στο μπορεί να ρυθμίσει την αυτόματη αποδοχή ή άρνηση του συστήματος για το προφίλ του. Αρκετοί ιστότοποι δίνουν στους χρήστες μεθόδους για να κρατήσουν την ιδιωτικότητα τους σε ότι επιθυμούν (VanEcke και Truyens, 2010).

Επιπτώσεις σοβαρές υπάρχουν και στην ψυχολογία των ατόμων. Με την χρήση παρατηρείται η συμπεριφορά των ατόμων που είναι μέλη κοινωνικών δικτύων. Η κατάχρηση των κοινωνικών δικτύων και του κυβερνοχώρου γενικότερα μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ψυχολογία των ατόμων. Επίσης, τα αρνητικά σχόλια ή οτιδήποτε άλλο επιδρά αρνητικά στην ψυχολογία του κάθε χρήστη. Είναι πολύ συχνά τα φαινόμενα παρενόχλησης, δυσφήμισης, προσπάθειας χειραγώγησης μέσω των κοινωνικών δικτύων. Κοινωνικά δίκτυα όπως το Facebook και άλλοι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης συσχετίζονται και με έντονες ψυχολογικές επιδράσεις όπως η κατάθλιψη. Τα κοινωνικά δίκτυα δεν ανταποκρίνονται στην πραγματική υλική υπόσταση αλλά ανάγονται στη σφαίρα του ιδεατού. Παρόλα αυτά, ασκούν επιρροή στον ψυχολογικό κόσμο της νεολαίας και αλλάζουν τη μορφή και τη λειτουργία των σχέσεων. Αυτή η επιρροή μπορεί να καταλήξει ακόμα και σε κατάθλιψη (McPherson, L. Smith-Lovin, and J. Cook, 2001).

Κεφάλαιο 3

3.1 Ορισμός Ηλεκτρονικού εκφοβισμού

Η επικοινωνία που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια μέσω του διαδικτύου έχει πολλά πλεονεκτήματα, αλλά εγκυμονεί και πολύ δυσάρεστες εμπειρίες για εφήβους, αλλά και ενήλικες, καθώς πολύ εύκολα είναι δυνατό να λαμβάνουν ή να στέλνουν μηνύματα που μπορεί να βλάψουν τους ίδιους και τους άλλους γύρω τους.

Στη σύγχρονη κοινωνία η χρήση του υπολογιστή, αλλά και του κινητού τηλεφώνου αποτελεί πλέον ένα συχνό φαινόμενο και ειδικά στους νέους ανθρώπους. Καθημερινά χάρη στις νέες ηλεκτρονικές συσκευές οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να αναζητούν πληροφορίες, να επικοινωνούν και να ψυχαγωγούνται (Hitlin, Lenhart και Madden, 2005).

Το διαδίκτυο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένας εικονικός κόσμος, που υφίσταται παράλληλα με τον πραγματικό. Οι άνθρωποι κάθε ηλικίας καλούνται να μάθουν να συνυπάρχουν λοιπόν σε δύο υποστάσεις και αυτή η συνύπαρξη να γίνει αρμονικά μέσα στο ίδιο άτομο (Zhao, Grasmuck και Martin, 2008). Συμπεριφορές που παρατηρούνται στην καθημερινή ζωή, φαίνεται ότι υφίστανται και στον κυβερνοχώρο (Belsey, 2005). Με αποτέλεσμα, εδώ και λίγα χρόνια αναδείχτηκε μια καινούρια μορφή του εκφοβισμού, ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός ή αλλιώς, όπως είναι ευρέως γνωστό cyberbullying.

Με τον κυβερνοεκφοβισμό, ο θύτης έχει την ευκαιρία μέσω από τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ), να γίνει επιθετικός. Κάποιες από τις συχνές ονομασίες που συναντάμε συχνά είναι : ηλεκτρονικός εκφοβισμός (electronic bullying), διαδικτυακός εκφοβισμός (internet bullying/ online bullying) και τεχνολογικός εκφοβισμός (Αντωνιάδου και Κόκκινος, 2013).

Έχει παρατηρηθεί αύξηση της μελέτης από επιστήμονες παγκοσμίως, όσον αφορά τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Καθώς το cyberbullying αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο, οι ορισμοί που έχουν χρησιμοποιηθεί είναι ποικίλοι. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι παγκοσμίως χρησιμοποιούνται διαφορετικές λέξεις και όροι για να περιγραφεί το φαινόμενο σε κάθε γλώσσα και ανάλογα με την κουλτούρα και τον πολιτισμό της χώρας να τεθούν τα όρια παραβίασης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ελευθερίας. Κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ότι στη Γερμανία και τις Σκανδιναβικές χώρες χρησιμοποιείται ο όρος cyber-mobbing (κυβερνεκφοβισμός), στις χώρες με κύρια γλώσσα τα αγγλικά, ο όρος cyberbullying, στη Γαλλία είναι ο όρος cyber-violence (βία μέσω του κυβερνοχώρου), ενώ στην Ισπανία η λέξη acoso (απειλή), μέσω υπολογιστή ή κινητού τηλεφώνου. Στα ελληνικά ο όρος cyberbullying μεταφράζεται ως ηλεκτρονικός εκφοβισμός και περιλαμβάνει τον

εκφοβισμό μέσω οποιασδήποτε ηλεκτρονικής συσκευής και λογισμικού (Menesini, Nocentini και Smith, 2012, Nocentini, Calmaestra και Schultze-Krumbholz, 2010).

Ο Καναδός Bil Belsey, στη διάλεξή του με τίτλο “ Cyberbullying: An Emerging Threat for the “ Always On” Generation -for parents and teachers”, κατασκεύασε τον όρο Cyber-Bullying. Με αυτόν τον τρόπο επιθυμούσε να περιγράψει τη διαδικασία στόχευσης ενός παιδιού ή εφήβου που δεν είναι ικανό να υπερασπιστεί εύκολα τον εαυτό του από κάποιον άλλον συνομήλικο κατ’ επανάληψη μέσω της χρησιμοποίησης της τεχνολογίας με σκοπό την εκ προθέσεως ταπείνωση, απειλή ή παρενόχληση του θύματος. Προέρχεται από τον παραδοσιακό σωματικό ή ψυχολογικό εκφοβισμό, όπου ο στόχος του επιτιθέμενου είναι να προκαλέσει ζημιά ή να βλάψει το θύμα του (Kowalski και συν, 2008). Μπορεί να έχει είτε έμμεση πομπή είτε άμεση και θεωρείται ότι είναι η πιο έντονη μορφή εκφοβισμού και άμεσα εξελισσόμενου (Cart, 2010), δεδομένης της αυξανόμενης χρήσης συσκευών τεχνολογίας, αλλά και η πιο επιβλαβής, αφού ο θύτης δύναται να αποκρύψει την ταυτότητά του και να παρενοχλήσει το θύμα οποιαδήποτε στιγμή χωρίς να απαιτείται εκ του σύνεγγυς επαφή (LeBlanc, 2010).

Ένας ακόμα ορισμός υποστηρίζει ότι το cyberbullying σχετίζεται με την παρενόχληση νέων, αλλά και ενηλίκων, την απειλή, τον εκφοβισμό, την ταπείνωση που πραγματοποιείται χάρη του υπολογιστή, του κινητού, αλλά και άλλων ψηφιακών τεχνολογιών, από τους θύτες (Kowalski και συν, 2008). Η Willard (2007) σημειώνει ότι πρόκειται για τη σκληρή συμπεριφορά εις βάρος κάποιου, στέλνοντας ή δημοσιεύοντας επιβλαβές υλικό σε/για κάποιο άτομο ή παίρνοντας μέρος σε άλλες μορφές κοινωνικής επιθετικότητας, μέσω του διαδικτύου και λοιπών τεχνολογιών. Ο νόμος της πολιτείας της Λουιζιάνα ορίζει τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό ως την αποστολή κάθε μορφής ψηφιακών κειμένων, την προφορική και γραπτή επικοινωνία με στόχο να κακομεταχειριστεί, να βασανίσει, να εκφοβίσει ή να εκβιάσει έναν άνθρωπο (Hinduja και Patchin, 2015).

Ο King (2006), υποστηρίζει ότι η επικινδυνότητα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού οφείλεται στο γεγονός ότι οποιοσδήποτε είναι ικανός να προβεί σ’ αυτόν χωρίς να αντιμετωπίσει το θύμα του εξ’ επαφής. Μεγάλο βάρος και σε αυτό το είδος εκφοβισμού πέφτει στο σχολείο, καθώς το φαινόμενο παρατηρείται πλέον σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, εντός και εκτός του εκπαιδευτικού χώρου. Η δυνατότητα ανωνυμίας που υπάρχει μέσω των ηλεκτρονικών συσκευών, περιπλέκει το έργο των εκπαιδευτικών στη διαχείριση του προβλήματος.

Ο Nuccitelli αναφέρει πως ο όρος διαδικτυακός εκφοβισμός αφορά κάθε ηλικιακή ομάδα. Ωστόσο υποστηρίζει πως οι τρέχοντες ορισμοί περιορίζουν τον όρο στους ανήλικους,

Οι μορφές διαδικτυακού εκφοβισμού που αναφέρονται στους ενήλικους ονομάζονται συχνά διαδικτυακή καταδίωξη, διαδικτυακή παρενόχληση, δυσφήμιση ή και συκοφαντία. Καθένα απ' αυτά τα παραδείγματα επίθεσης στον Κυβερνοχώρο, μοιάζουν με τον όρο διαδικτυακό εκφοβισμό, αλλά έχουν ελαφρώς διαφορετική σημασία.

3.2 Σύγκριση παραδοσιακού - ηλεκτρονικού εκφοβισμού

Μελέτες σχετικά με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό έκαναν την εμφάνισή τους για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του 2000 και εξελίχθηκε, χάρη στην έρευνα για τον παραδοσιακό εκφοβισμό, που ήδη υπήρχαν πληροφορίες γι' αυτόν δεκαετίες πριν (Smith, 2010). Έγινε συζήτηση για το αν ο εκφοβισμός στο διαδίκτυο αποτελεί υποκατηγορία του παραδοσιακού εκφοβισμού και διακριτικά γνωρίσματα έχουν επισημανθεί κατ' επανάληψη (Li, Smith και Cross, 2012). Ορισμένοι μελετητές έχουν αναφέρει την περίπτωση πως οι ηλεκτρονικές συσκευές αποτελούν άλλο ένα απλώς μέσο, όπου οι νέοι πλέον μπορούν να επιτίθονται ηλεκτρονικά, σε σχέση με παλιότερα που επιτίθονταν με τον παραδοσιακό τρόπο (Patterson, Dishion και Yoerger, 2000, Werner και Crick, 2004, Werner, Bumpus και Rock, 2010). Οι πρώτες υποθέσεις υποστήριζαν ότι ο κυβερνοεκφοβισμός, ήταν απλά κοινωνικός εκφοβισμός που εκφράζεται με εικονικό τρόπο (Beran και Li, 2005, Li, 2007).

Από την άλλη πλευρά, βιβλιογραφικές πηγές αναφέρουν ότι ο ηλεκτρονικός και ο παραδοσιακός εκφοβισμός δεν είναι ίδιος και ότι κρίνεται απαραίτητο οι περαιτέρω μελέτες, ώστε να γίνει ανασκόπηση των συγκεκριμένων διαφορών εις βάθος (Dooley, Pyżalski και Cross, 2009, Werner και Bumpus, 2010, Ybarra, Diener-West και Leaf, 2007).

Σε αρκετά σημεία μπορεί κανείς να συναντήσει ομοιότητες ανάμεσα στον κυβερνοεκφοβισμό και στον παραδοσιακό εκφοβισμό. Αρχικά, μια ομοιότητα είναι ότι έρευνες έδειξαν πως τα θύματα, αλλά και οι θύτες του κυβερνοεκφοβισμού και παραδοσιακού εκφοβισμού επικαλύπτονται ως έναν βαθμό (Agatston, Kowalski και Limber, 2012, Tokunaga, 2010). Από αυτό προκύπτει το συμπέρασμα ότι πιθανώς η κεντρική συμπεριφορά εκφοβισμού είναι πιο σημαντική σε σχέση με ποιο τρόπο θα διεξαχθεί (Dooley, Pyżalski και Cross, 2009). Επιπρόσθετα, ακόμα ένα κοινό σημείο μεταξύ ηλεκτρονικού και παραδοσιακού εκφοβισμού είναι ότι η έκθεση του εκφοβισμού προκαλεί δυσφορία στα θύματα και στις δύο περιπτώσεις. Είναι γεγονός ότι και οι δύο περιπτώσεις εκφοβισμών ασκούνται από ένα ή και παραπάνω άτομα, με την πρόθεση να βλάψουν το θύμα τους και γι' αυτό ασκούν βίαιη συμπεριφορά προς το πρόσωπο του συνεχόμενα. Το θύμα είναι αδύναμο να υπερασπιστεί τον εαυτό του, ενώ οι θύτες είναι δυνατοί, γι' αυτό και η σχέση θύτη-θύματος στηρίζεται σε ανισορροπία δύναμης (Παπαδόπουλος, 2011,

Γρηγοράκη, Περάκη και Πολίτη, 2014, Ινστιτούτο Don Milani, 2012, Bauman, 2009, Patchin και Hinduja, 2006, Ybarra και Mitchel, 2004a), δημιουργώντας του αρνητικά συναισθήματα (Γρηγοράκη και συν, 2014).

Επιπλέον, συνήθως και οι δύο προκύπτουν από έλλειψη επίβλεψης. Όταν παρουσιάζονται περιστατικά που ξεκινάνε στο σχολείο, καταλήγουν να έχουν αντίκτυπο κατά τη διάρκεια όπου παρευρίσκονται μέσα σε αυτόν το χώρο και τα θύματα υπάρχει περίπτωση να γίνουν στόχοι από άτομα γνωστά τους (Agatston και συν, 2012, Cassidy, Brown και Jackson, 2011, Cassidy, Jackson και Brown, 2009, Tokunaga, 2010).

Είναι γεγονός βέβαια ότι ο κυβερνοεκφοβισμός και ο παραδοσιακός εκφοβισμός σε αρκετά σημεία διαφέρουν. Ο Smith (2012) συγκεκριμένα, αναφέρει κάποιες από τις διαφορές. Ο κυβερνοεκφοβισμός:

α) σχετίζεται ως έναν βαθμό με τις γνώσεις που έχει κανείς για την τεχνολογία. Είναι γεγονός, όπως αναφέρουν οι Hinduja και Patchin (2008), ότι στον παραδοσιακό και τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό γίνεται επίδειξη δύναμης. Βέβαια, διαφέρουν στο είδος τους.

Η διαφορά, όμως, έγκειται στο είδος της. Στον κυβερνοεκφοβισμό, δεν είναι η σωματική δύναμη, αλλά η επιδεξιότητα χρήσης της τεχνολογίας (Hinduja και Patchin, 2008, Strom και Strom, 2004). Επιπλέον, στον παραδοσιακό εκφοβισμό, μπορεί κανείς εύκολα να τον αντιληφθεί, καθώς αφήνει σημάδια στο σώμα, όπως μώλωπες - τα οποία βέβαια θεραπεύονται με το πέρασμα του χρόνου. Αντιθέτως, στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό, τα σημάδια που αφήνει κυρίως σε ψυχολογικό επίπεδο είναι αόρατα και το θύμα δύσκολα μπορεί να ξεπεράσει τον φόβο, αφού λαμβάνει μέρος στο διαδίκτυο, οποιαδήποτε στιγμή (Wong-Lo και συν, 2011).

β) δεν υφίσταται με την επαφή πρόσωπο με πρόσωπο, αλλά είναι κυρίως έμμεσος και επομένως ο καθένας μπορεί να είναι ανώνυμος. Το άρθρο 14 του συντάγματος αν και έχει να κάνει με τη γραπτή και δια του τύπου έκφραση, επισημάνει και την ελεύθερη έκφραση απόψεων διαδικτυακά. Πιο συγκεκριμένα, έχει κατοχυρωθεί ότι ο καθένας είναι σε θέση να εκφράζει ιδέες, γνώμες, γεγονότα και οποιαδήποτε άποψη που σχετίζεται με την έκφραση των ιδεών και συναισθημάτων του. Σύμφωνα με αυτό το άρθρο, επομένως ο οποιοσδήποτε στέλνει κάθε είδους μήνυμα, προστατεύεται ως ελευθερία έκφρασης. Γίνεται κατανοητό πως έτσι το κάθε άτομο είναι ικανό να εκφράζει ελεύθερα την άποψη του και να τη διαδίδει στο διαδίκτυο, όποτε το επιθυμεί, χωρίς συνέπειες γι' αυτό (Καράκωστας, 2012). Παρόλα αυτά γίνεται αντιληπτό, πως η συγκεκριμένη ελευθεροτυπία λειτουργεί προς όφελος του θύτη. (Shanahan και Farmer, 2010).

γ) Συνήθως ο θύτης δεν μπορεί να δει, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, τον τρόπο που αντιδράει το θύμα.

δ) στον κυβερνοεκφοβισμό υφίστανται ρολόι πιο πολύπλοκοι σε σχέση με τον παραδοσιακό εκφοβισμό. (ο μάρτυρας ίσως είναι με το θύτη όταν στέλνει ή ποστάρει κάτι/ με το θύμα όταν το λαμβάνει/ με κανένα, όταν επισκέπτεται το σχετικό site).

ε) ο θύτης στον παραδοσιακό εκφοβισμό χρησιμοποιεί τη δύναμη του πάνω στους άλλους.

στ) το κοινό στον κυβερνοεκφοβισμό μπορεί να παρουσιάσει ραγδαία αύξηση, σε σχέση με το συνηθισμένο κοινό στον παραδοσιακό εκφοβισμό Σύμφωνα με την Willard, απειλητικά κείμενα ή οπτικά κείμενα, είναι δυνατόν να φτάσουν άμεσα σε ένα ευρύ κοινό/

ζ) τα θύματα κυβερνοεκφοβισμού μπορεί να λαμβάνουν μηνύματα στο κινητό τους, είτε στον υπολογιστή, είτε έχουν πρόσβαση σε σχόλια στο διαδίκτυο ασχέτως με το που βρίσκονται. Επομένως αυτό το καθιστά δύσκολο να ξεφύγουν από αυτή την κατάσταση. Σε αντίθεση με τον παραδοσιακό εκφοβισμό, κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό, καθώς τα άτομα πρέπει να βρίσκονται στον ίδιο χώρο. Η απόσταση μεταξύ των εμπλεκόμενων μειώνει το επίπεδο ενσυναίσθησης απέναντι στο θύμα (Brien, 2010). Επιπλέον, σε αντίθεση με τον εκφοβισμό πρόσωπο με πρόσωπο, στον οποίο ο θύτης είναι γνωστός, το ακροατήριο που βρίσκεται παρών στο συμβάν είναι περιορισμένο. Πιο συγκεκριμένα, το κοινό πρέπει να βρίσκεται στον ίδιο φυσικό χώρο με τον δράστη και το θύμα τη στιγμή που το επεισόδιο λαμβάνει χώρα. Αντίθετα στο διαδίκτυο αφαιρείται ο περιορισμός του χώρου και του χρόνου. Ειδικότερα ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει παγκόσμιο ακροατήριο λόγω της έλλειψης γεωγραφικών περιορισμών (Butler, Kift και Campbell, 2009).

Σχετικά με τα θύματα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, μπορούν να τον αντιμετωπίσουν είτε αποφεύγοντας το θύτη, είτε με την προστασία ή την αλλαγή όσων μέσων θεωρούν ότι είναι επικίνδυνα. Βέβαια, δυστυχώς δεν εξασφαλίζεται με αυτό τον τρόπο πάντα η αντιμετώπιση οποιουδήποτε είδους παρενόχλησης στο διαδίκτυο. Αναρτήσεις που πραγματοποιούνται εις βάρος κάποιου, είναι δύσκολο να αποφευχθούν, ειδικά όταν χιλιάδες άνθρωποι τις έχουν παρακολουθήσει ήδη στον κυβερνοχώρο (Ybarra και Mitchell, 2004). Σύμφωνα με τους Hoff και Mitchell (2009), μαθητές είναι δυνατόν να χρησιμοποιήσουν φωτογραφίες σεξουαλικού περιεχομένου - κάποιες φορές με συγκατάθεση και άλλες φορές χωρίς την άδεια του θύματος- και να τις αναρτήσουν σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπου χιλιάδες άνθρωποι μπορούν να τις παρακολουθήσουν.

Ενώ η Willard πιστεύει ότι ο εικονικός και ο πραγματικός κόσμος εισχωρούν ο ένας στον άλλον, μέσα από μια άρρηκτη σχέση ανταλλαγής συμπεριφορών, οι Kowalski και Limber, διαφωνούν. Μάλιστα, υποστηρίζουν ότι ένα θύμα παραδοσιακού εκφοβισμού, είναι δυνατόν να γίνει θύτης ηλεκτρονικού εκφοβισμού, καθώς στο διαδίκτυο έχει την ευκαιρία να είναι ανώνυμος, αλλά στην περίπτωση που είναι θύμα cyberbullying δεν μπορεί να γίνει θύτης παραδοσιακού εκφοβισμού, ειδικότερα σε παιδιά που βρίσκονται στην εφηβεία (Kowalski & Limber, 2007, Tabby in Internet, 2012, Auerbach, 2009). Μάλιστα οι Hinduja και Patchin έρχονται να προσθέσουν το ερώτημα εάν η διαφορά ισχύς ανάμεσα στο θύτη και στο θύμα είναι απαραίτητη στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό μιας και οι θύτες μπορούν να είναι άνετα θύματα στην πραγματική ζωή, ενώ στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό τη σωματική δύναμη αντικαθιστά η μαεστρία στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Το ότι η διαφορά ισχύς και η επανάληψη δεν ισχύουν στον κυβερνοχώρο έρχονται να το επιβεβαιώσουν οι Levy και συν. (2012).

3.3 Μορφές - Είδη Διαδικτυακού Εκφοβισμού

Ο εκφοβισμός μέσω διαδικτύου μπορεί να λάβει χώρα με διάφορες μορφές:

➤ Αποστολή υβριστικών μηνυμάτων (flaming)

Η αποστολή υβριστικών μηνυμάτων αναφέρεται σε μια σύντομη, έντονη συναλλαγή ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα, η οποία προκαλείται μέσω της διαδικτυακής επικοινωνίας (chat rooms, e-mail).

➤ Παρενόχληση (harassment)

Η παρενόχληση στον κυβερνοχώρο χαρακτηρίζεται από συνεχείς απειλητικά κείμενα που στέλνονται σε κάποιο συγκεκριμένο θύμα. Αρκετές φορές η παρενόχληση λαμβάνει μέρος μέσω ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης, όπως είναι το email, αλλά και μέσα από διάφορα chat συζητήσεων. Η παρενόχληση τυπικά διαφέρει από την αποστολή κακόβουλων μηνυμάτων, αν και στη θεωρία είναι παρόμοια. Καταρχάς, η αποστολή υβριστικών μηνυμάτων διαρκούν λιγότερο σε σχέση με την παρενόχληση. Επιπλέον, η παρενόχληση αποτελείται από έναν τουλάχιστον θύτη και ένα μόνο θύμα, αντιθέτως με την αποστολή κακόβουλων μηνυμάτων, όπου χαρακτηρίζεται από αμοιβαία συναλλαγή προσβολών, μεταξύ των ατόμων που εμπλέκονται.

➤ Δυσφήμιση (denigration)

Ως δυσφήμιση ορίζεται μια ανακριβής και υποτιμητική πληροφορία. Η πληροφορία είναι δυνατόν να δημοσιευθεί στο διαδίκτυο ή να μεταδοθεί μέσω του email ή ακόμα και μέσω κάποιου άμεσου μηνύματος. Κάποιο άλλο είδος δυσφήμισης αποτελεί και η μεταποίηση και αποστολή μιας φωτογραφίας του θύματος, κυρίως σεξουαλικού περιεχομένου, με σκοπό ο θύτης του να το βλάψει.

➤ Προσωποποίηση (impersonation)

Μέσω τη προσωποποίησης ο θύτης μπορεί να εισβάλλει σε προσωπικούς λογαριασμούς του θύματος, χρησιμοποιώντας του κωδικούς του, με σκοπό να αναρτήσει σκληρές, ακατάλληλες και αρνητικές πληροφορίες σε άλλα άτομα, σαν να εκφράζει ο ίδιος ο στόχος αυτές τις απόψεις. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ότι σε μια περίπτωση, κλάπηκε ο κωδικός ενός μαθητή και στάλθηκαν κείμενα σεξουαλικού περιεχομένου στους συμμαθητές του, από κάποιον που παρουσιαζόταν ως το ίδιο το θύμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο στόχος εξευτελίστηκε και έχασε αρκετούς φίλους. Ακόμα ο θύτης είναι δυνατόν να αποστέλλει μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του θύματος γράμματα παρενόχλησης.

➤ Έξοδος και απάτη (outing and trickery)

Η έξοδος έχει να κάνει με το μοίρασμα προσωπικών δεδομένων του θύτη, μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή άμεσων μηνυμάτων, χωρίς όμως την άδεια του. Τα προσωπικά δεδομένα μπορεί να είναι διάφορες προσωπικές πληροφορίες ή φωτογραφίες, όπου προωθούνται σε άλλους. Η απάτη έχει να κάνει με το να εξαπατήσει ο θύτης το θύμα, ώστε να του αποσπάσει προσωπικές πληροφορίες σχετικά με τον ίδιο και στη συνέχεια να τις δημοσιεύσει. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερο καθώς, έγκειται στην πρόθεση εξαπάτησης του ατόμου. Σε κάποιες περιπτώσεις ο θύτης εμφανίζεται ως φίλος και έτσι συγκεντρώνει τις πληροφορίες που χρειάζεται.

➤ Καταδίωξη στο Διαδίκτυο (cyber stalking)

Η καταδίωξη σχετίζεται με τη χρήση επικοινωνίας μέσω διαδικτύου, με σκοπό να παρακολουθεί ο θύτης το θύμα, μέσω της συνεχής παρενόχλησης και των απειλητικών μηνυμάτων. Αν και είναι φανερό πως έχει σχέση με την παρενόχληση, η καταδίωξη στον κυβερνοχώρο, αποτελείται από συχνότερες απειλές συγκριτικά με την καθαρή παρενόχληση.

➤ Το χαρούμενο χαστούκισμα (happy slapping)

Το χαρούμενο χαστούκισμα αποτελεί ένα πιο σύγχρονο είδος εκφοβισμού στο διαδίκτυο και έκανε την εμφάνισή του για πρώτη φορά σε μέσα μαζικής μεταφοράς, όπως το τρένο και το μετρό στο Ηνωμένο Βασίλειο. Έφηβοι συνήθως περπατούν και χαστουκίζουν το θύμα, ενώ κάποιο άλλο άτομο το βιντεοσκοπεί, μέσω του κινητού τηλεφώνου του. Η βιντεοσκόπηση του επεισοδίου ανεβαίνει στο διαδίκτυο, ώστε να μπορούν να το δουν χιλιάδες χρήστες. Ο στόχος μπορεί να είναι είτε γνωστός, είτε άγνωστος στο θύτη (Σφακιανάκης, 2012).

Πλέον τα μέσα, με τα οποία θα μπορούσε να ασκήσει κάποιος τον κυβερνοεκφοβισμό ποικίλλουν και είναι τα εξής:

- Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο
- Δωμάτια συζητήσεων (Chat rooms)
- Δωμάτια βίντεο συσκέψεων με τυχαίους συνομιλητές (CamtoCam)
- Προγράμματα ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων (Skype, Messenger)
- Σελίδες κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, Twitter, Instagram)
- Κινητό Τηλέφωνο

Τα μέσα αυτά επιλέγονται από τους θύτες αφενός γιατί είναι πολύ δημοφιλή και αφετέρου, γιατί μπορούν με εύκολο τρόπο να αποκρύψουν την πραγματική τους ταυτότητα. Οι έλεγχοι που γίνονται δεν επαρκούν πάντα, μπορεί να δοθεί ψεύτικο όνομα, στοιχεία και πεποιθήσεις (Leblanc, 2010). Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός αποτελεί ένα καινούριο φαινόμενο και οι μελέτες πάνω σε αυτό το θέμα είναι ελλείψεις. Αυτές οι ελάχιστες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί αφορούν κυρίως την εξέταση μονό ενός τρόπου και ενός μέσου, όπως είναι για παράδειγμα τα μηνύματα κειμένων. Ωστόσο έχει αποδειχθεί ότι τα κινητά τηλέφωνα και οι υπολογιστές αποτελούν το σύνηθες μέσο, ώστε να ασκηθεί ο διαδικτυακός εκφοβισμός σε μαθητές (Li, 2006, Patchin και Hinduja, 2006, Willard, 2007). Μάλιστα, πολλές από τις έρευνες τοποθετούν τα μηνύματα άμεσης συνομιλίας στην κορυφή των μέσων με τα οποία πραγματοποιείται ο εκφοβισμός (Lenhart και συν, 2005, Mcloughlin, Burgess και Meyricke, 2009). Βέβαια ο εκφοβισμός μέσω των μηνυμάτων άμεσης συνομιλίας παίρνει πολλές και διαφορετικές μορφές (Aftab, 2006).

Οι θύτες, βρίσκουν δικαιολογίες για να πλησιάσουν το θύμα, προκειμένου να του αποσπάσουν πληροφορίες και έπειτα να τις αναρτήσουν. Οι δράσεις αυτές έχουν ως στόχο την παρενόχληση οποιασδήποτε δράσης του ατόμου στον κυβερνοχώρο, με αποτέλεσμα για παράδειγμα να το αποκλείσουν από διάφορες ομάδες στο διαδίκτυο (Campbell, 2007, Willard, 2005).

3.4 Αίτια ηλεκτρονικού εκφοβισμού

Χάρη στο διαδίκτυο αναδείχθηκαν καινούριες ισορροπίες στα άτομα, καθώς πλέον δεν παίζει ρόλο πόσο δυνατό είναι κάποιο άτομο σωματικά, αλλά το πόσο <<δυνατό>> είναι στο διαδίκτυο. Οι αδύναμοι επομένως γίνονται ισχυροί. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ευάλωτες ομάδες -εξαιτίας της εθνικότητας, του σωματότυπου, του φύλλου, του χρώματος και άλλων διαφορετικών χαρακτηριστικών- πλέον μπορούν να αποκτήσουν δύναμη στο διαδίκτυο.

Το διαδίκτυο δίνει την ευκαιρία σε θύμα του παραδοσιακού εκφοβισμού να πάρει την εκδίκηση του, αφού πλέον χάρη στο διαδίκτυο δεν έχει σημασία η σωματική υπεροχή. Επομένως, ανοίγεται ο δρόμος και ο 'αδικημένος' είναι σε θέση να αδικήσει (Notar, Padgett και Roden, 2013). Συχνό φαινόμενο αποτελεί η ανωνυμία των θυτών, καθώς το διαδίκτυο τους δίνει πρόσβαση με τη χρήση ψευδώνυμων (Strom και Strom, 2005). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, αντιθέτως από τους θύτες παραδοσιακού εκφοβισμού, να δυσχεραίνει τις προσπάθειες ανθρώπων/ειδικών να εντοπίσουν τους θύτες και κατ'επέκταση να τους τιμωρήσουν για τις πράξεις τους, κάτι δίνει θάρρος στους ίδιους (Snider, 2004, Strom και Strom 2005, Anderson και Sturm, 2007).

Το θύμα γίνεται ακόμα πιο ανυπεράσπιστο, προκαλώντας του μεγαλύτερη βλάβη, εξαιτίας της ραγδαίας εξάπλωσης του μηνύματος. Αυτό όμως ιντριγκάρει τους θύτες, οι οποίοι επιθυμούν να φέρουν σε δύσκολη θέση τους στόχους τους. Χάρη στην ισχύ του κυβερνοχώρου, νιώθουν ακόμα πιο δυνατοί να ασκήσουν επίδραση στις ζωές των άλλων. Το γεγονός κιόλας ότι δεν τιμωρούνται, τους οδηγεί στην άσκηση εκφοβισμού συχνότερα και τα θύματα σε πιο δυσάρεστες επιπτώσεις (Notar, Padgett και Roden, 2013).

Κάποια επιπλέον σημαντική αιτία που είναι πιθανό να καταλήξει το άτομο να συμπεριληφθεί, είτε ως θύτης είτε ως θύμα, στο διαδικτυακό εκφοβισμό, είναι μια σειρά από έντονα συναισθήματα. Για παράδειγμα, όπως είναι ο εκνευρισμός, η απογοήτευση, η μοναξιά, η έντονη επιθυμία για προσοχή, η έντονη επιθυμία επιβολής δύναμης

Το άτομο το οποίο αντιμετωπίζει προβλήματα στην οικογένειά του, αλλά και παρουσιάζει μια δυσλειτουργική συμπεριφορά στις σχέσεις του με άτομα του φιλικού ή σχολικού ή επαγγελματικού του περιβάλλοντός, είναι πιθανό να αναπτύξει τέτοιες αντικοινωνικές συμπεριφορές. Κίνητρο επίσης, όχι τόσο συχνό αλλά εξίσου σημαντικό, μπορεί να αποτελέσει η επιθυμία του θύτη να προκαλεί πόνο στα θύματα του, καθώς είναι κάτι που του δίνει ευχαρίστηση και ψυχαγωγείται απ' αυτό (<http://www.crimetimes.gr/to-fainomeno-tou-kyvernoekfovismoy-cyberbulling-sthn-ellada-kai-to-ekswteriko/>).

Οι περισσότερες έρευνες φαίνεται να συμφωνούν πως οικογενειακοί παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνιση εκφοβισμού είναι η έλλειψη ψυχολογικής στήριξης και η έλλειψη ψυχολογικών δεσμών (Perren και Hornung, 2005, Lodge, 2014). Άλλοι λόγοι είναι η έλλειψη εμπλοκής των γονέων, η έλλειψη ορίων και σταθερής συμπεριφοράς, η γονική αντιπαράθεση, η έλλειψη συναισθηματικής ανταπόκρισης, η ενδοοικογενειακή βία, η διαχείριση των συγκρούσεων και η υπερπροστασία (Baldry, 2004, Rigby, 2008, Γιοβαζολιάς, Κουρκούτας και Μητσοπούλου, 2008, Suckling και Temple, 2001, Bowes και συν, 2009).

Πράγματι φοιτητές που σχετίζονται με περιπτώσεις εκφοβισμού παρουσιάζονται αυξημένες πιθανότητες να προέρχονται από οικογένειες με ιστορικό ενδοοικογενειακής βίας, κακής προσκόλλησης και διαχείρισης τσακωμών, παιδικής κακοποίησης (Bowes και συν, 2009, Sourander και συν, 2007). Αυτό απορρέει ως αποτέλεσμα κοινωνικής μάθησης, καθώς τα άτομα που είναι αποδέκτες κακοποίησης αντιλαμβάνονται τη βία ως αποδεκτό μέσο (Sourander και συν, 2007).

Κάποιες από τις βασικές αιτίες μπορεί να είναι επίσης ότι οι θύτες διαλέγουν τον εκφοβισμό, καθώς πιστεύουν ότι είναι κοινωνικά αποδεκτός κι έτσι θα αυξήσουν τη φήμη τους. Κάποιοι ενθαρρύνονται από φίλους, ειδικά όταν οι επιθέσεις τους είναι δημόσιες ή τις μοιράζονται με άλλους. Στα διαδικτυακά δωμάτια συζήτησης, το άτομο που εκφοβίζει μπορεί να ενθαρρύνεται από άλλους συνομιλητές, οι οποίοι παρακολουθούν τις επιθέσεις που λαμβάνουν χώρα (Shanahan και Farmer, 2010). Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Tynes (2005) ο ρατσισμός αποτελεί τη βάση για τα περισσότερα από τα εγκλήματα μίσους. Έτσι οι διακρίσεις/προκαταλήψεις αλλά και ο ρατσισμός παίρνουν έκταση και στον κυβερνοχώρο, αφού είναι δυνατόν να εκδηλωθούν ενεργά και μέσα από το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού. Παρατηρείται μάλιστα ότι τα άτομα που εμπλέκονται σε ρατσιστικές/εκφοβιστικές συμπεριφορές ανήκουν συχνά σε διάφορες μειονοτικές ή ευπαθείς ομάδες, τα άτομα με διαφορετικές σεξουαλικές προτιμήσεις, τα άτομα με αναπτυξιακές ή ψυχοκοινωνικές/ψυχοσωματικές διαταραχές ή με χρόνια νοσήματα/αναπηρίες και άλλα προβλήματα υγείας. Τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να είναι Ρομά, τοξικοεξαρτημένοι, καταθλιπτικοί, άτομα με HIV/AIDS, ομοφυλόφιλοι ή άτομα τρίτης ηλικίας.

3.5 Προφίλ Θύτη - Θύματος και Ρόλοι

- Οι Θύτες

Οι Γρηγοράκη, Περάκη και Πολίτη (2014) διεξήγαγαν μια μελέτη, η οποία ανέδειξε τα χαρακτηριστικά των θυτών αυτής της εγκληματικής συμπεριφοράς. Αρχικά, οι θύτες

συνήθως είναι άτομα που υφίστανται και τα ίδια κάποια μορφής βίας, είτε σωματικής, είτε λεκτικής, στο ενδοοικογενειακό τους περιβάλλον ή περιτριγυρίζονται από ένα αρκετά υπερπροστατευτικό περιβάλλον. Είναι πιθανό να είναι άτομα αρκετά δημοφιλή με μεγάλη αυτοπεποίθηση και θετική άποψη για τον εαυτό τους. Χαρακτηρίζονται ακόμα από έντονο χαρακτήρα που δεν μπορούν να ακολουθήσουν κανόνες, ενώ είναι πιθανό να παρουσιάσουν κι άλλες αντικοινωνικές συμπεριφορές, κάποιες από τις οποίες είναι τάση προς κλοπή, κατανάλωση αλκοόλ/τσιγάρο, προβλήματα ελέγχου, πρόκληση υλικών βλαβών και αδιαφορία για το σχολείο.

Οι έφηβοι που εκφοβίζουν χαρακτηρίζονται από ελλιπή ενσυναίσθηση προς άλλα άτομα (Gini, Albiero, Benelli και Altoè, 2007, Richardson, Hammock, Smith, Gardner και Signo, 1994). Έρευνες σε αυτό το κομμάτι, αλλά και τον εκφοβισμό παρουσίασαν ότι ειδικά στους άντρες απουσίαζε η συναισθηματική ενσυναίσθηση, η ικανότητα δηλαδή να μοιράζονται συναισθηματικές καταστάσεις με άλλους ανθρώπους και όχι η γνωστική ενσυναίσθηση, η ικανότητα δηλαδή να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων (Caravita, Blasio και Salmivalli, 2009, Jolliffe και Farrington, 2006, Stavrinides, Georgiou και Theofanous, 2010). Οι θύτες είναι ειδικευμένοι στην προβολή συναισθηματικών κανόνων γνώσης, ωστόσο η ένταση των βιωμένων συναισθημάτων και η χαμηλή ικανότητα ρύθμισης των συναισθημάτων (δηλαδή, τάση για θυμό, συναισθηματική αστάθεια και αρνητικότητα) είναι συναισθηματικές διεργασίες που επηρεάζουν την παραγωγή και την εκτέλεση των συμπεριφορών εκφοβισμού (Camodeca και Goossens, 2005, Espelage, Bosworth και Simon, 2001, Garner και Hinton, 2010, Terranova, Morris και Boxer, 2008). Οι εκφοβιστές βέβαια μακροπρόθεσμα αντιλαμβάνονται ότι ο εκφοβισμός δεν αποτελεί μορφή ικανοποίησης και αναγνώρισης βιώνοντας έτσι έντονη προσωπική απογοήτευση (Ρασιδάκη, 2015).

Ο Aftab (2006) σκιαγράφησε τέσσερις τύπους παιδιών που εκφοβίζουν στο διαδίκτυο, τα οποία είναι

- α. ο πεινασμένος για δύναμη
- β. ο εκδικητικός άγγελος
- γ. ο απρόσεκτος εκφοβιστής
- δ. τα κακά κορίτσια

Αρχικά, «ο πεινασμένος για δύναμη» εμπíπτουν τα παιδιά και οι έφηβοι που αναλαμβάνουν τον ρόλο του θύτη και στον σχολικό εκφοβισμό. Διακρίνονται για τη σωματική τους διάπλαση και υπεροχή ανάμεσα σε συνομηλίκους. Τείνουν να επιβάλλουν την άποψή τους και σχηματίζουν «αυλή». Αυτή η τάση τους για υπερβολή και υπεροχή είναι

προέκταση της ανάγκης τους συνήθως να διακριθούν και να ελέγξουν το θυμό και την επιθετικότητα που νιώθουν μιας και η ζωή τους πολλές φορές βρίσκεται εκτός ελέγχου για προσωπικούς λόγους (π.χ. διαζύγιο γονέων, παραμέληση, αρρώστιες). Στην κατηγορία «ο εκδικητικός άγγελος», πρόκειται για άτομο που του έχει ασκηθεί εκφοβισμός και με τη σειρά του παρουσιάζεται ως θύτης, προκειμένου να αποκαταστήσει την αδικία που έγινε εις βάρος του.

«Ο απρόσεκτος εκφοβιστής» αναφέρεται στα άτομα που γίνονται θύτες στο διαδίκτυο επειδή ανταποκρίνονται στις αρνητικές επικοινωνίες που δέχτηκαν ή γιατί από απροσεξία αναπαρήγαν ή δημιούργησαν εκφοβισμό. Τέλος, τα «κακά κορίτσια» είναι η κατηγορία που εκφοβίζουν στο διαδίκτυο από βαρεμάρα. Δυστυχώς ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών δηλώνει ότι ο λόγος που προβαίνει σε περιστατικά εκφοβισμού είναι για πλάκα. Αυτό έχει να κάνει με τη μειωμένη ενσυναίσθηση που προκαλεί η αυξημένη ενασχόληση με το διαδίκτυο και στη συνέχεια με το ότι δε νιώθουν ικανοποιημένα στην παραμονή τους στο σχολείο και την ποιότητα ελεύθερου χρόνου που βιώνουν τα παιδιά και έφηβοι. Τέλος,

- Τα Θύματα

Σε κάθε άνθρωπο είναι δυνατόν να του ασκηθεί ηλεκτρονικός εκφοβισμός. Παρόλαυτα στα άτομα τα οποία ασκείται ο κυβερνοεκφοβισμός παρουσιάζονται συνήθως μαθητές με διαφορετικά χαρακτηριστικά από τους συνομηλίκους τους. Είναι άτομα παχύσαρκα, υπερκινητικά με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό ή άτομα που προτιμούν να ζουν διαφορετικά (Willard, 2007). Η Γρηγοράκη και συν. (2014), προσθέτουν ότι τα άτομα αυτά έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά όπως τραυλισμό η και κάποιου είδους αναπηρία. Κατά κύριο λόγο είναι άτομα με μειωμένες ικανότητες προσαρμοστικότητας και επίλυσης προβλημάτων, που χειραγωγούνται εύκολα, επιζητούν να είναι το επίκεντρο και ειδικότερα όταν βρίσκονται στο διαδίκτυο (Feinberg και Robey, 2009). Επιπλέον, τα θύματα χαρακτηρίζονται από ευαισθησία, χαμηλή αυτοπεποίθηση, εσωστρέφεια και είναι πιο ευάλωτα, ενώ δεν παρουσιάζουν συμπεριφορές βίας (Γρηγοράκη και συν, 2014).

Τα θύματα δεν είναι ιδιαίτερα κοινωνικά, δυσκολεύονται στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων και σε στρατηγικές αντιμετώπισης, ενώ παρουσιάζουν χαμηλή αυτοπεποίθηση και συναισθηματική ρύθμιση (Champion, Vernberg και Shipman, 2003, Mahady-Wilton, Craig και Pepler, 2000).

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως τα θύματα παρουσιάζονται άτομα με συναισθηματική νοημοσύνη και ακεραιότητα, είναι ειλικρινή, δημιουργικά, ενώ αποφεύγουν τη βία και δε συνεπάγεται ότι τα άτομα αυτά είναι αδύναμα και ανίκανα. Με βάση τα συγκεκριμένα αυτά χαρακτηριστικά το θύμα αποφεύγει τη βία και αντιμετωπίζει

τον εκφοβισμό με διάλογο και ήθος, κάτι που δίνει την ευκαιρία στον θύτη να το εκμεταλλευτεί (Anderson και Sturm, 2007).

- Οι Παρατηρητές

Ο παρατηρητής παίζει μεγάλο ρόλο στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό, καθώς με τη συμπεριφορά του είναι σε θέση να ασκήσει είτε θετικό είτε αρνητικό αντίκτυπο. Τις περισσότερες φορές ο παρατηρητής έχει την ίδια ηλικία με το θύτη και το θύμα και αυτό είναι που καθιστά το ρόλο του σημαντικό, αφού ως συνομήλικος είναι δυνατόν να επηρεάσει και τους υπόλοιπους παρατηρητές (Bruhn, 2010).

Γενικά, οι περισσότεροι που ασχολούνται με το διαδίκτυο έχουν μία κάποια μορφή συμμετοχής στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Οι ρόλοι που μπορεί να έχουν είναι έξι (6):

- Ο *θύτης* είναι αυτός που αισθάνεται ανώτερος από τους υπόλοιπους και θεωρεί ότι μπορεί να εκμεταλλεύεται, να τρομοκρατεί και να απειλεί τους άλλους ιδιαίτερα όταν αυτοί έχουν κάποια ιδιαιτερότητα.
- Το *θύμα* είναι άτομο, που επιλέγεται από τον θύτη, γιατί έχει κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ή γιατί θεωρείται κατώτερο ή πιο αδύναμο.
- Ο *εκδικητής* ή το *θύμα-θύτης* είναι αυτός που έχει δεχτεί εκφοβισμό στο παρελθόν και τώρα βρίσκει στο διαδίκτυο την ευκαιρία και τη δυνατότητα να αντιδράσει με τον ίδιο τρόπο.
- Το *θύμα του εκδικητή* ή ο *θύτης-θύμα* είναι αυτός όπου έχει εκφοβίσει κάποιους ανθρώπους και τώρα δέχεται και ο ίδιος εκφοβισμό.
- Ο *θεατής*, ο οποίος είναι μέρος του προβλήματος, είναι το άτομο που γνωρίζει για το επεισόδιο, δεν έχει λάβει ενεργή συμμετοχή, αλλά μπορεί ή να προέτρεπε το θύτη ή να παρακολουθούσε χωρίς να αντιδράει.
- Ο *παριστάμενος*, ο οποίος είναι μέρος της λύσης του προβλήματος, είναι εκείνο το άτομο που γνωρίζει για το επεισόδιο και ψάχνει τρόπο να σταματήσει τον εκφοβισμό, διαμαρτύρεται ενάντια του και προσπαθεί να βοηθήσει το θύμα, του συμπαραστέκεται και το ενθαρρύνει (Willard, 2007, Trolley, Shields και Hanel, 2008, Trolley, Hanel και Shields, 2006).

3.6. Αρνητικές Επιπτώσεις του Ηλεκτρονικού Εκφοβισμού στην Ψυχοσύνθεση των Θυμάτων

Τις τελευταίες δεκαετίες η συνεχώς αυξανόμενη χρήση της διαδικτυακής επικοινωνίας συνεργεί στην εμφάνιση ζημιογόνων διαδικτυακών συμπεριφορών. Βέβαια, είναι σημαντικό

να αναφέρουμε ότι οι απαρχές των συμπεριφορών αυτών εμφανίζονται πριν την εξάπλωση του διαδικτύου, ως κλασικός παραδοσιακός εκφοβισμός, ο οποίος σχετίζεται με τη λεκτική κακοποίηση και την άσκηση σωματικής βίας σε ευρύτερες φυσικές κοινωνικές ομάδες. Υπάρχουν πολλοί, διαφορετικοί τύποι εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο, με επικρατέστερο στην καθημερινή πλέον ορολογία το Cyberbullying (ηλεκτρονικός εκφοβισμός) το οποίο αποτελεί ένα μεγάλο ζήτημα ασφάλειας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αλλά και ευρύτερα του διαδικτυακού και ίσως ένα από τα πιο επικίνδυνα. Ο «εκφοβισμός» λοιπόν στον κυβερνοχώρο χαρακτηρίζεται ως επιθετική, εσκεμμένη πράξη ή συμπεριφορά που πραγματοποιείται από ένα ή περισσότερα άτομα παραπάνω από μια φορά απέναντι σε ένα άτομο που χαρακτηρίζεται ως θύμα και δεν μπορεί να υπερασπιστεί τις περισσότερες φορές τον εαυτό του. Το δυναμικό για εκφοβισμό στον κυβερνοχώρο έχει επιδεινωθεί με την αυξανόμενη διείσδυση δικτύων υπολογιστών και κινητών τηλεφώνων μεταξύ των νέων. Ωστόσο, στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό το θύμα δεν παραβρίσκεται στον ίδιο χώρο με τον θύτη ούτε έχει άμεση επαφή και έτσι δεν υπάρχουν σωματικές συνέπειες. Στην συγκεκριμένη περίπτωση εγκυμονούν σοβαρές επιπτώσεις για την ψυχική υγεία του ατόμου. Τα αισθήματα που έχει το άτομο τη στιγμή που δέχεται τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό μπορεί να είναι ο φόβος, η μοναξιά, το άγχος και η αίσθηση αδυναμίας, καθώς και τα συναισθήματα ντροπής, ενοχής, απόρριψης και στιγματισμού (Olweus, 1993).

Το φαινόμενο του «εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο» είναι διαδεδομένο με τη δυνατότητα να είναι ακόμη πιο καταστροφικό από τις παραδοσιακές μορφές εκφοβισμού (Anderson και Sturm, 2007, Chisholm, 2006 και Wilson, 2005). Το παιδί θεωρείται ότι έχει εκφοβιστεί στον κυβερνοχώρο όταν έχει εκτεθεί εκ προθέσεως από αρνητικές ενέργειες από άλλο παιδί ή ομάδα παιδιών που περιλαμβάνουν τη χρήση πληροφοριών και τεχνολογία επικοινωνιών (Olweus, 1995, Ybarra και Mitchell, 2004). Ο εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο εμφανίζεται σε αριθμό διαδικτυακών περιβαλλόντων, συμπεριλαμβανομένων των δωματίων συνομιλίας, διαδικτυακών πινάκων ανακοινώσεων, e-mail, στιγμιαίων ανταλλαγών μηνυμάτων, ιστότοπων, κινητών τηλεφώνων, ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης, τροφοδοσιών ειδήσεων και διαδικτυακών multiplayer βιντεοπαιχνιδιών (Mishna, McLuckie και Saini, 2009). Αυτό που κάνει έναν ηλεκτρονικό εκφοβιστή πιο επιβλαβή από τον παραδοσιακό εκφοβιστή είναι η ικανότητά του να επικοινωνεί με ένα μήνυμα, προφανώς ανώνυμα, ανά πάσα στιγμή και είναι ικανός να προσεγγίσει ένα πολύ μεγαλύτερο κοινό από ό,τι ένας παραδοσιακός εκφοβιστής (Wilson, 2005).

Ο εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο αναφέρεται στην «σκόπιμη χρήση του διαδικτύου» ως τεχνολογικό μέσο που βλάπτει ή ενοχλεί ή προκαλεί σκόπιμα και

επανειλημμένα μέσω έμμεσης επιθετικότητας που έχει ως στόχοίτε ένα άτομο ή και περισσότερα (Williams και Guerra, 2007, σελ. 15). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η παρουσία μιας πραγματικής ή αντιληπτής ανισορροπίας ισχύος εντείνεται στον κυβερνοχώρο, όπου οι εκφοβιστές μπορούν να κρύβονται πίσω από ένα όνομα οθόνης, προσθέτοντας το πλεονέκτημα της ανωνυμίας. Ισχυρίζονται ότι αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό του διαδικτύου, η επικοινωνία μέσω της οποίας ο εκφοβιστής μπορεί να δημιουργήσει ένα σημαντικό επίπεδο κυριαρχίας. Επίσης παρέχει έναν τρόπο για τη νεολαία να εκφοβίζει άλλους σε ένα περιβάλλον χωρίς συνέπειες (Bocij και MacFarlane, 2003). Η αβεβαιότητα σχετικά με την ταυτότητα του εκφοβιστή που συνοδεύει στο διαδίκτυο, η παρενόχληση αυξάνει το άγχος και τον φόβο που αισθάνεται ο στόχος, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένα συναισθήματα δυσπιστίας απέναντι στους αθώους, ακόμα και στους στενούς τους φίλους (Belsey, 2004).

Ο φόβος του κοινωνικού αποκλεισμού ενδυναμώνει ένα άλλο πλεονέκτημα για τους εκφοβιστές που χρησιμοποιούν ψηφιακές φόρμες επικοινωνίας, για να επιτύχουν το στόχο τους σχεδόν είκοσι τέσσερις ώρες την ημέρα (Beran και Li, 2007). Σε παραδοσιακές μορφές εκφοβισμού, ο στόχος εκτίθεται συχνά στις αρνητικές ενέργειες του εκφοβιστή κατά την διάρκεια της σχολικής ημέρας όταν αυτός ή αυτή μπορεί στη συνέχεια να αναζητήσει καταφύγιο για την ασφάλεια του στο σπίτι. Η αποστολή μηνυμάτων λόγω του φόβου τους από τον εκφοβισμό θα αύξανε περαιτέρω τα συναισθήματα αποξένωσης προς τους συνομηλίκους τους (Anderson και Sturm, 2007). Τέλος, η ικανότητα ενός διαδικτυακού εκφοβισμού να διαδώσει το μήνυμά του σε ένα απίστευτα μεγάλο ακροατήριο, υπερβαίνοντας τα γεωγραφικά, κοινωνικά και χρονικά όρια, προσθέτει δύναμη της επίθεσης (Chisholm, 2006).

Επιπρόσθετα υπάρχουν δύο διαφορετικές διαστάσεις στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Η πρώτη διάσταση είναι όταν το διαδίκτυο και άλλες μορφές ψηφιακής επικοινωνίας χρησιμοποιούνται ως βασικά εργαλεία παρενόχλησης. Ακόμα η δεύτερη διάσταση αφορά όταν το διαδίκτυο και άλλες μορφές ψηφιακής επικοινωνίας χρησιμοποιούνται για τη διευκόλυνση των παραδοσιακών μορφών εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο (Gillespie, 2006 και Olweus, 1993).

Ο εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο είναι μια τάση που απειλεί την ψυχική υγεία και τη γενική ευημερία της σημερινής νεολαίας, με επιπτώσεις που κυμαίνονται από μέτριες έως σοβαρές συναισθηματικές διαταραχές. Ως προς τις συνέπειές του, ο εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο εκδηλώνεται με μορφές όπως μειωμένη αυτοεκτίμηση, κατάθλιψη, ανάπτυξη διατροφικών διαταραχών, κακής σχολικής απόδοσης, σε μακροχρόνιες συναισθηματικές και

σχεσιακές διαταραχές, αυτοκτονία και αυξημένη τάση για βία (Gillespie, 2007, Kupersmidt και Patterson, 1991). Τα αποτελέσματα αυτών των επιπτώσεων φαίνονται συχνά πιο ξεκάθαρα στο σχολικό περιβάλλον και μπορούν να μετρηθούν από την άποψη των ακαδημαϊκών δυσκολιών, της απόσυρσης, της φοβίας του σχολείου και της εγκατάλειψης του σχολείου (Beran και Li, 2007, Willard, 2006).

Επιπλέον ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός προκαλεί αρνητικές συνέπειες στο θύμα παρόλο που διαφέρει από τον παραδοσιακό εκφοβισμό. Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός δεν περιλαμβάνει τις σωματικές συνέπειες διότι η μορφή επιθετικότητάς του εκφράζεται με ηλεκτρονικά μέσα κι επηρεάζει τη ζωή του θύματος δυσμενώς όσον αφορά την εικόνα, την ταυτότητα, την καθημερινότητά του, την αυτοδιάθεση, την αξιοπρέπεια, την υπόληψη του θύματος παραβιάζοντας τα και με τρόπο που είτε να τα προσβάλλει ή/και να τα δυσφημεί (Kenley, Zelinger και Roberts, 2011).

Οι συνέπειες από τις παραπάνω ενέργειες ποικίλουν και επιδρούν αρνητικά ιδιαίτερα στους τομείς της εργασίας του, στην κοινωνικότητά του ή στην αποχή από την φοιτητική ζωή. Το θύμα ασυνείδητα διαμορφώνει την συμπεριφορά του και οδηγείται προς την δική του αποτυχία. Ακόμα γίνεται διαταραχή της προσωπικότητας του ατόμου και άλλα παρόμοια αρνητικά συμπτώματα. Ωστόσο, εάν η παρενόχληση είναι συνεχής, επίμονη και έντονη μπορεί να οδηγήσει ενδεχομένως σε πιθανή τάση αυτοκτονίας λόγω της αίσθησης δυστυχίας αλλά και από την απουσία κάποιας βοήθειας (Kenley, Zelinger και Roberts, 2011).

Όσον αφορά τα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας το διαδίκτυο διαφέρει ουσιαστικά, επειδή εμπεριέχει την διαδραστικότητα. Είναι το μέσο που έχει τη δυνατότητα της αμφίδρομης επικοινωνίας. Μπορεί να επηρεάσει την δυναμική του, ώστε να εισπράξει τόσο την νοητική όσο και την συναισθηματική διέγερση του χρήστη. Αυτό λοιπόν το εργαλείο έχει τέτοιου είδους σκοπό δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί ως μία μορφή διαταραχής. Αρκετά άτομα σε μεγάλες περιόδους της ζωής τους έχουν εθιστεί στο διαδίκτυο, παραβλέποντας τα πραγματικά γεγονότα της ζωής τους. (Σιώμος, Σφακιανάκης και Φλώρος, 2012). Ακόμα πέρα από τις ψυχολογικές διαταραχές ή τις διαταραχές συμπεριφοράς μπορεί να παρουσιαστούν και ψυχοσωματικά προβλήματα, όπως πονοκέφαλοι, κοιλιακά άλγη, ενούρηση, διαταραχές ύπνου, άγχος, χαμηλή αυτοεκτίμηση, φοβίες, κ.ά. (Kenley, Zelinger και Roberts, 2011).

Το κάθε άτομο που συνδέεται στο διαδίκτυο έχει την δυνατότητα να ερευνήσει διαφορετικές πτυχές για τον ίδιο χωρίς να έχει όρια αλλά και κριτική σε ότι κάνει. Λόγω του ότι δεν τοποθετούνται λοιπόν πιο γρήγορες εμφανής συνέπειες των πράξεων του κάθε χρήστη μπορεί να συνδεθεί αλλά να αποσυνδεθεί όποτε θελήσει. Ακόμα μπορεί να

παρουσιάσει οποιαδήποτε εξωτερική εμφάνιση επιθυμεί, αποκρύπτοντας την δική του. Παράλληλα η ταυτότητα του χρήστη μπορεί να αλλάζει διαρκώς και αυτό οφείλεται στην ανωνυμία που έχει ως χαρακτηριστικό το Διαδίκτυο. Αποδεικνύεται λοιπόν ότι το ο κάθε ιστότοπος καλύπτει ενδελεχώς τις ψυχολογικές ανάγκες του κάθε ατόμου (Σιώμος, Σφακιανάκης και Φλώρος, 2012).

3.7. Πρόληψη – Τρόποι αντιμετώπισης (Ρόλος Κοινωνικού Λειτουργού)

Οι ενέργειες για την αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού ποικίλουν. Υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι και οφείλουν να επιδράσουν στο άτομο έγκαιρα και μπορεί να περιλαμβάνουν διαφορετικούς τρόπους άμεσης αλλά και έμμεσης βοήθειας. Υπάρχουν αρκετοί τρόποι αποφυγής όπως η απόκρυψη ανεπιθύμητων μηνυμάτων, ο αποκλεισμός του ατόμου που στέλνει ενοχλητικά μηνύματα, η προειδοποίηση στον θύτη για τα δικαιώματά τους και την προστασία τους, η αναφορά αυτών των περιστατικών στις αρμόδιες αρχές (π.χ. αστυνομία, υπηρεσία δίωξης ηλεκτρονικού εγκλήματος) και λήψη προληπτικών μέτρων, σε περίπτωση απειλών ή προσωπικής ζημίας (Kenley, Zelinger και Roberts, 2011).

Η σωστή ενημέρωση για τις αρνητικές επιπτώσεις έχει εξέχουσα σημασία για τη πορεία τόσο του δράστη όσο και του θύματος. Τα άτομα τα οποία βρίσκονται σε μια τέτοια κατάσταση οφείλουν να είναι ενεργοί για την βελτίωση και αποφυγή της κατάστασης αυτής και να μην αλλάζουν την συμπεριφορά τους προς το χειρότερο με το αίσθημα του φόβου. αλλά να βοηθηθούν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα με αποδεκτούς κοινωνικά τρόπους. Για αυτό τον λόγο οι γονείς οφείλουν να είναι πρότυπα για τα παιδιά τους στον κάθε τομέα γενικότερα. Επιπλέον όλα τα άτομα ανεξαρτήτως ηλικίας και φύλου έχουν το δικαίωμα να εκφραστούν και να συμπεριφερθούν ελεύθερα και να κάνουν τις δικές τους επιλογές χωρίς να αναγκάζονται να υποβάλλονται σε διάφορες μορφές βίας. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά θεωρούνται ως βάση για την αλλαγή της συμπεριφοράς ανεξάρτητα αν αφορά σε ανήλικους ή ενήλικες (Kenley, Zelinger και Roberts, 2011). Σύμφωνα με το νόμο, όλα τα σχολεία πρέπει να έχουν λάβει μέτρα για την πρόληψη του εκφοβισμού και οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι γονείς πρέπει να ενημερώνονται για την πολιτική αυτή. Η συμμετοχή των σχολείων στην αντιμετώπιση του ηλεκτρονικού εκφοβισμού δεν πρέπει να ξεκινά από το σημείο όπου εκφοβίστηκε ένα παιδί ή ένας μαθητής. Τα καλά σχολεία αναπτύσσουν ένα ήθος για να αποτρέψουν τον εκφοβισμό στην αρχή. Όταν συμβαίνει εκφοβισμός, είναι σημαντικό τα σχολεία να ανταποκρίνονται άμεσα, να υποστηρίζουν τον εκφοβισμένο μαθητή και να διασφαλίζουν ότι ο εκφοβισμός δεν θα ξανασυμβεί (Frost, 1991).

Η πρόληψη και η εκπαίδευση των παιδιών είναι υψίστης σημασίας λόγω του διαδικτυακού εκφοβισμού που συνδυάζει κοινωνικούς κινδύνους και κινδύνους για την υγεία.. Ο εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο είναι «εσκεμμένη και επαναλαμβανόμενη βλάβη μέσω των ηλεκτρονικών συσκευών »και γενικά «περιλαμβάνει αποστολή παρενοχλητικών ή απειλητικών μηνυμάτων (μέσω μηνύματος κειμένου ή e-mail), δημοσίευση υποτιμητικά σχόλια για κάποιον ιστότοπο ή ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης ή απειλεί σωματικά ή εκφοβίζει κάποιον σε μια ποικιλία διαδικτυακών ρυθμίσεων» (Hinduja και Patchin, 2010, σελ. 208 και Beran και Wade, 2011). Έτσι παρόμοια με την κατανόηση του παραδοσιακού εκφοβισμού, ο διαδικτυακός εκφοβισμός επίσης είναι μια βλαβερή και επικίνδυνη συμπεριφορά για τα παιδιά, ανεξάρτητα από την ικανότητα συμμετοχής τους, το οποίο καθιστά ένα θέμα σημαντικό να καλύψουμε στην επικοινωνία γονέα-παιδιού. Παρά τις ομοιότητες μεταξύ του διαδικτυακού εκφοβισμού και του παραδοσιακού αντίστοιχα, υπάρχουν πολλές διαφορές μεταξύ των δύο συμπεριφορών (Frost, 1991).

Η ικανότητα του επιτιθέμενου να διαλέξει εάν θα το πράξει ή όχι αποκαλύπτουν την ταυτότητά τους είναι μια σημαντική διαφορά μεταξύ συμπεριφορών στον εκφοβισμό στον κυβερνοχώρο και των παραδοσιακών συμπεριφορών εκφοβισμού. Όταν ο εκφοβισμός λαμβάνει χώρα σε πρόσωπο με πρόσωπο κατάσταση, ο εκφοβιστής και το θύμα γνωρίζει την ταυτότητα του άλλου, καθιστώντας την επιθετικότητα και βλάπτει περισσότερο προσωπικά, αλλά με τον εκφοβισμό στον κυβερνοχώρο είναι δυνατό για τον εκφοβιστή να διατηρήσει την ταυτότητά του άγνωστο (Erdur-Baker, 2010 και Greene, 2006).

Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός δεν είναι ίδιο λοιπόν από τα άλλα είδη εκφοβισμού αφού επεμβαίνει στην ατομικότητα του παραλήπτη. Επιπρόσθετα στον κυβερνοεκφοβισμό, η ανισορροπία ισχύος συνδέεται συχνά με τον αλφαριθμητισμό και την ικανότητα των υπολογιστών (Hinduja&Patchin, 2006). Ο εκφοβισμός δεν μπορεί να ελεγχτεί εφόσον δεν υπάρχουν σαφή όρια στις κινήσεις των ηλεκτρονικών συσκευών. Η σύγχρονη έρευνα έχει δείξει ότι το σχολείο, όταν υπάρχει πληροφόρηση και ενημέρωση του προσωπικού, μπορεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα (Bhat, 2008). Κάθε εκπαιδευτικό πλαίσιο χρειάζεται να έχει ισχυρές πολιτικές που να περιλαμβάνουν την αποδεκτή χρήση τεχνολογιών από μαθητές και προσωπικό και αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού. Για την υπεύθυνη χρήση τους οι τεχνολογίες πρέπει να περιλαμβάνουν κανόνες για τη χρήση εξοπλισμού, λογισμικού και δικτύου πρόσβασης που παρέχεται από τα συστήματα. Επιπλέον την χρήση εξοπλισμού και διαδικτύου προσωπικού και μαθητή, πρόσβαση σε διαδρομές όπου χρησιμοποιούνται σε εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις. Ακόμα την αποδεκτή συμπεριφορά σε εφήβους συμπεριλαμβανομένης της συμπεριφοράς εκτός εκπαιδευτικού πλαισίου όπως την χρήση

των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης και άλλους ιστότοπους, στο βαθμό που βλάπτουν άλλους. Όσον αφορά τα ζητήματα εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο μπορούν να αντιμετωπιστούν με συμβόλαια της απασχόλησης, καθοδήγηση εργαζομένων και συγκεκριμένα για εργαζόμενους αποδεκτές πολιτικές χρήσης. Ειδικές οδηγίες για τον εργαζόμενο περιλαμβάνουν την κατάλληλη χρήση των τεχνολογιών σε συνεννόηση με τα μέλη του προσωπικού και αναγνωρισμένους εκπροσώπους συνδικάτων και ενώσεων εργαζομένων(childnet.com/ufiles/cyberbullying_teachers.pdf, Childnet International, J Woollard – 2008 και InternetSafety/sec_kindinoi_ekfobismos.html (Bhat, 2008).

Οι γονείς πρέπει να είναι ένα αξιόπιστο μέρος που μπορούν να απευθυνθούν τα παιδιά και οι έφηβοι όταν τα πράγματα στο διαδίκτυο θεωρούνται επικίνδυνα και εκτός σύνδεσης. Ωστόσο τα περισσότερα παιδιά θα αποφύγουν να πουν στους γονείς τους για ένα περιστατικό εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο φοβούμενοι ότι θα κάνουν τα πράγματα χειρότερα. Οι γονείς τείνουν να αντιδρούν υπερβολικά (κλήση στους άλλους γονείς, στο σχολείο, κατηγορώντας το θύμα ή αφαίρεση προνομίων στο διαδίκτυο). Οι γονείς πρέπει να υποστηρίζουν το παιδί και να υπάρχει πλήρης ενσυναίσθηση κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Το θύμα στην συγκεκριμένη περίπτωση ενδέχεται να τραυματιστεί ψυχικά και το αποτέλεσμα να είναι μόνιμο και ο κίνδυνος συναισθηματικού πόνου είναι πολύ πραγματικός και πολύ σοβαρός.. Οι ενέργειες των γονέων πρέπει να κλιμακωθούν καθώς η απειλή υπάρχει, όμως δύο πράγματα που πρέπει να λάβουν υπόψη πριν από οτιδήποτε άλλο είναι εάν το παιδί βρίσκεται σε κίνδυνο σωματικής βλάβης ή επίθεσης. Εάν υπάρχει ένδειξη ότι τα προσωπικά στοιχεία επικοινωνίας έχουν αναρτηθεί στο διαδίκτυο ή ότι έχουν προκληθεί απειλές για το παιδί ή τον έφηβο, πρέπει να κινητοποιηθούν και να απευθυνθούν στις τοπικές υπηρεσίες επιβολής του νόμου. Θα χρειαστούν ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία και ζωντανά δεδομένα για αυτό. Είναι περίπλοκο να διατηρηθούν γενικώς τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία για να επιτρέπεται η ανίχνευση του ατόμου και να αναλαμβάνει οποιαδήποτε ενέργεια χρειάζεται. Τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία κινδυνεύουν να διαγραφούν από τους παρόχους υπηρεσιών Διαδικτύου, εκτός εάν επικοινωνήσουν και τους ενημερώσουν ότι χρειάζονται αυτά τα αρχεία. Η αστυνομία ή οι εθελοντές στο WiredSafety.org μπορούν παράλληλα να παρέχουν συμβουλές πώς να το κάνουν. Χρησιμοποιώντας ένα προϊόν παρακολούθησης, όπως το Spectorsoft, που συλλέγει όλα τα ηλεκτρονικά δεδομένα καθώς κρίνονται απαραίτητα για την αναφορά, για την αναζήτηση και δίωξη της υπόθεσής τους (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου 2010 Τομέας Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας ασφάλεια στο διαδίκτυο, caswcyprus.org).

Όσον αφορά το κάθε άτομο μεμονωμένο οφείλει να ακολουθεί ορισμένες συμβουλές ώστε να εξακολουθεί να παραμένει ασφαλές στην εντός και εκτός σύνδεσης με το διαδικτυοζωή του. Για αυτό τον λόγο δεν εμπιστευόμαστε τον κωδικό ασφαλείας σε κανέναν. Έπειτα όταν είμαστε σε πιεστική συναισθηματική κατάσταση δεν ασχολούμαστε με τα μέσα διότι δεν γίνεται να ελέγξουμε τον εαυτό μας αλλά και να πάρουμε πίσω αυτά τα οποία ειπώθηκαν. Ακόμα κάθε άτομο μπορεί όταν αισθανθεί ότι δεν χρειάζεται να στείλει κάποιο μήνυμα ή να μην θέλει να συνομιλήσει με άλλο άτομο παρόλο που έχει ζητηθεί να μην το κάνει. Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ο κάθε ένας είναι ελεύθερος να κάνει ό,τι επιθυμεί. Επειδή τα κίνητρα διαφέρουν, οι λύσεις και οι απαντήσεις σε κάθε είδος περιστατικού εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο πρέπει επίσης να διαφέρουν. Δυστυχώς, δεν είναι σαφές το μέγεθος όταν πρόκειται για εκφοβισμό στον κυβερνοχώρο. Μόνο δύο από τους τύπους cyberbullies έχουν κάτι κοινό με τον παραδοσιακό εκφοβισμό. Οι ειδικοί που καταλαβαίνουν τον εκφοβισμό στα σχολεία συχνά παρερμηνεύουν τον εκφοβισμό στον κυβερνοχώρο, πιστεύοντας ότι είναι απλώς μια άλλη μέθοδος εκφοβισμού. Όμως, τα κίνητρα και η φύση των κυβερνοεπικοινωνιών, καθώς και το δημογραφικό και το προφίλ ενός κυβερνοχώρου διαφέρουν από το αντίστοιχο εκτός σύνδεσης. Τέλος, η εκπαίδευση των παιδιών σχετικά με τις συνέπειες (απώλεια λογαριασμών ISP ή IM) βοηθάει. Η εκπαίδευσή τους να σέβονται τους άλλους και να λαμβάνουν θέση ενάντια στον εκφοβισμό κάθε είδους βοηθά επίσης. (stopcyberbullying.org, Aftab P. 2006)

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου χρειάζεται η δράση των εκπαιδευτικών. Ο εκπαιδευτικός είναι σημαντικό να κατανοεί τις επιθετικές συμπεριφορές των παιδιών ώστε να μπορεί να ενθαρρύνει τα θύματα να μιλήσουν. Ολόκληρο το εκπαιδευτικό προσωπικό θα πρέπει να είναι σε εγρήγορση, ενημερωμένο και να προωθεί σωστές πρακτικές χρήσης του διαδικτύου και αντιμετώπισης των διαδικτυακών κινδύνων, στους οποίους εκτίθενται τα παιδιά. Χρειάζεται να υπάρχει και ενημέρωση από το σχολείο ώστε οι μαθητές να γνωρίσουν τι είναι ο εκφοβισμός αλλά και τις μορφές του. Η αντιμετώπιση περιστατικών διαδικτυακού (και όχι μόνο) εκφοβισμού, είναι ένα ζητούμενο που χρήζει λεπτής αντιμετώπισης από τη μεριά των δασκάλων και των καθηγητών. Η πρόληψη θα βοηθήσει τους μαθητές που γίνονται θύματα να αποφευχθεί ο στιγματισμός. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν αρχικά να προσεγγίσουν και να μιλήσουν με τα παιδιά που έχουν εμπλακεί, αλλά και τους γονείς τους. Να δώσουν στο παιδί που έχει πέσει θύμα του εκφοβισμού να καταλάβει ότι δεν είναι μόνο και να του δείξουν την αμέριστη υποστήριξή τους ως ενήλικες. Είναι επίσης πολύ σημαντικό οι μαθητές να γνωρίζουν ότι, όταν κάτι τους συμβεί, μπορούν να το καταγγείλουν. Καθηγητές και δάσκαλοι πρέπει να ενθαρρύνουν τους

μαθητές να αναφέρουν περιστατικά βίας και εκφοβισμού και να απευθύνονται και οι ίδιοι σε ειδικούς, όπως στην Ανοικτή Γραμμή Καταγγελιών SafeLine (<http://www.safeline.gr/report/>) και στη Γραμμή Βοήθειας ‘help-line 210 6007686’, ούτως ώστε να γίνονται συντονισμένες προσπάθειες διαγραφής από τις αρμόδιες αρχές των παρενοχλητικών αναρτήσεων και σχολίων. Όσον αφορά το διαδικτυακό εκφοβισμό, συχνά η πράξη και τα αποτελέσματα της παρενόχλησης/προσβολής εκλείπουν, όταν αυτά τα σχόλια διαγράφουν από το δημόσιο χώρο (όπως σε ιστοσελίδες και κοινωνικά δίκτυα) (stopcyberbullying.org, Aftab P. 2006),

Οι γραμμές βοήθειας για την αναφορά επιβλαβούς περιεχομένου στον κυβερνοχώρο είναι ο ιστότοπος <https://www.saferinternet.org.uk/our-helplines> που λειτουργεί όλες τις ώρες για συμβουλές. Επιπλέον ο ιστότοπος www.reportharmfulcontent.com. Μια ακόμα γραμμή είναι το POSH (Ηλεκτρονική γραμμή βοήθειας για επαγγελματίες) και για την επικοινωνία σε αυτή την γραμμή email στο helpline@saferinternet.org.uk. Επιπρόσθετα το Ίδρυμα Διαδικτύου Παρακολούθησης (IWF) λειτουργεί διεθνώς ώστε να κάνει το διαδίκτυο ασφαλέστερο. Η συγκεκριμένη τηλεφωνική γραμμή βοηθάει τα άτομα που έχουν πέσει θύμα σεξουαλικής κακοποίησης παγκοσμίως, εντοπίζοντας και καταργώντας διαδικτυακές εικόνες και βίντεο της κακοποίησής τους. Ψάχνουν για εικόνες και βίντεο σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών και προσφέρουν μια θέση στο κοινό να τις αναφέρει ανώνυμα. Ύστερα τα αφαιρούν από το διαδίκτυο. Είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός και υποστηρίζεται από την παγκόσμια βιομηχανία διαδικτύου και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ίδρυμα Διαδικτύου Παρακολούθησης (IWF)).

Υπάρχουν δυνατότητες ασφάλειας και διατίθενται στα κοινωνικά δίκτυα τα οποία θεωρούνται περισσότερο δημοφιλέστερα. Το ASKfm είναι ένας ιστότοπος κοινωνικής δικτύωσης όπου οι χρήστες μπορούν να κάνουν ερωτήσεις μεταξύ τους. Ο ιστότοπος επιτρέπει ανώνυμα σχόλια, αλλά υπάρχει η επιλογή απενεργοποίησης αυτής της λειτουργίας, καθώς και μια σειρά από άλλα χαρακτηριστικά ασφαλείας. Τα εργαλεία ασφαλείας που έχει το ASKfm είναι το κουμπί αναφοράς για να ενημερώσετε την ASKfm για οποιαδήποτε συμπεριφορά που παραβιάζει τους όρους τους. Η απενεργοποίηση ανώνυμων ερωτήσεων που με αυτό μπορεί ο χρήστης να αλλάξει στη σελίδα ρυθμίσεων απορρήτου και ο αποκλεισμός και δεν επιτρέπεται σε άλλο άτομο να σας κάνει άλλες ερωτήσεις (ASKfmsafety, saferinternet.org.uk/advice-centre/social-media-guides, Ilja (Ilja) και MarkTerebin (MarksTerebins), OskarsLiepiņš, ValērijsVešņakovs και KlāvsSinka, 2010).

Το Facebook είναι ένα κοινωνικό δίκτυο που είναι δημοφιλές παγκοσμίως με πάνω από ένα δισεκατομμύριο χρήστες. Διαθέτει μια σειρά χαρακτηριστικών και συμβουλών

ασφαλείας, συμπεριλαμβανομένων συμβουλών σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης των ανησυχιών και τον τρόπο προστασίας του απορρήτου σας. Τα εργαλεία ασφάλειας του συγκεκριμένου ιστότοπου είναι η διαγραφή φίλου, το μπλοκάρισμα (facebook.com/safety/bullying).

Το Google+ είναι ένα κοινωνικό δίκτυο που συνδέεται με άλλες της Google, όπως το YouTube, το Gmail και η αναζήτηση. Διαθέτει μια σειρά χαρακτηριστικών ασφαλείας και «Κύκλους» για τη διαχείριση της ιδιωτικής ζωής. Τα εργαλεία που διαθέτει για την ασφάλεια είναι η αναφορά σχολίου, ανάρτησης ή προφίλ που παραβιάζει τους όρους και τις προϋποθέσεις, ο αποκλεισμός: αποτροπή κάποιου να επικοινωνήσει μαζί σας. Τα σχόλια, μπορείτε να διαγράψετε ή να απενεργοποιήσετε σχόλια από άλλα άτομα στις αναρτήσεις σας και τέλος το απόρρητο που μπορείτε να ελέγχετε τον τρόπο με τον οποίο μοιράζεστε πληροφορίες στο προφίλ σας (Κέντρο ασφαλείας Google+, saferinternet.org.uk/advice-centre/social-media-guides).

Το Instagram είναι μια εφαρμογή κοινής χρήσης φωτογραφιών και βίντεο που είναι δημοφιλής στους εφήβους. Τα άτομα στο Instagram μπορούν να συνδεθούν μεταξύ τους μέσω σχολίων, λεζάντων και hashtag σε φωτογραφίες και βίντεο. Οι χρήστες έχουν την δυνατότητα για να παραμείνουν ασφαλείς να χρησιμοποιούν τη δυνατότητα αποκλεισμού, το άτομο που αποκλείει δεν μπορεί να δει τις αναρτήσεις του ή να αναζητήσει τον λογαριασμό του Instagram. Μπορούν να αναφέρουν ακατάλληλες αναρτήσεις, σχόλια ή άτομα χρησιμοποιώντας τις ενσωματωμένες δυνατότητες αναφοράς στην εφαρμογή. Να επισημάνουν ή να διαγράψουν ένα σχόλιο ως κατάχρηση ή ανεπιθύμητο περιεχόμενο σύροντας αριστερά πάνω του. Να κάνουν τον λογαριασμό τους ιδιωτικό. Αυτό σημαίνει ότι όποιος θέλει να δει τις φωτογραφίες ή τα βίντεό σας, τους ακόλουθους ή τις ακόλουθες λίστες θα πρέπει να σας στείλει ένα αίτημα παρακολούθησης για να το εγκρίνετε ή να το αγνοήσετε. Οι χρήστες επιλέγουν πότε θα μοιράζονται την τοποθεσία σε κάθε ανάρτηση, αυτό μπορεί επίσης να επεξεργαστεί αργότερα. Το Instagram δημιούργησε μια σελίδα με ορισμένες συχνές ερωτήσεις που μπορεί να έχουν οι γονείς σχετικά με τον ιστότοπο (Κέντρο βοήθειας του Instagram, saferinternet.org.uk/advice-centre/social-media-guides).

Το Twitter είναι ένας ιστότοπος κοινωνικής δικτύωσης και μικρο-ιστολογίων όπου οι χρήστες δημοσιεύουν «tweets» μήκους 140 χαρακτήρων και μπορούν να περιλαμβάνουν εικόνες ή βίντεο. Υπάρχει μια σειρά από χαρακτηριστικά ασφαλείας που διατίθενται στην υπηρεσία. Τα εργαλεία ασφάλειας του χρήστη είναι η αναφορά, ο αποκλεισμός, η σίγαση, η προστασία των tweets, Όταν εγγραφείτε στο Twitter, έχετε την επιλογή να διατηρήσετε τα Tweets σας δημόσια (η προεπιλεγμένη ρύθμιση λογαριασμού) ή να προστατεύσετε τα

Tweets σας από τις ρυθμίσεις ασφαλείας και απορρήτου. Επιπλέον με την προσθήκη ετικετών φωτογραφιών μπορείτε να ελέγχετε ποιος μπορεί να σας προσθέσει ετικέτες στις φωτογραφίες. Τέλος υπάρχει και το ευαίσθητο περιεχόμενο. Το Twitter ζητά από τους χρήστες να επισημάνουν τα Tweets τους ως ευαίσθητα εάν περιέχουν μέσα που ενδέχεται να θεωρούνται ευαίσθητα περιεχόμενα, όπως γυμνό, βία ή ιατρικές διαδικασίες. Για το πρόγραμμα προβολής, η προεπιλεγμένη ρύθμιση είναι ότι εάν ένα Tweet επισημαίνεται ότι περιέχει μέσα που ενδέχεται να είναι ευαίσθητα, θα πρέπει να κάνουν κλικ σε ένα προειδοποιητικό μήνυμα προτού εμφανιστεί σε αυτά τα μέσα (Κέντρο βοήθειας του Twitter, saferinternet.org.uk/advice-centre/social-media-guides).

Επιπλέον, εφευρέθηκε ο ιστότοπος www.antibullying.eu με στόχο να τονίσει το πρόβλημα του σχολικού εκφοβισμού, να παρέχει ενημέρωση σε κάθε ενδιαφερόμενο και άμεση συμβουλευτική βοήθεια σε μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς, μέσω εξειδικευμένων γραμμών βοήθειας και διαδραστικών τρόπων επικοινωνίας. (Harris και Petrie, 2003).

Η Κοινωνική Εργασία και ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στην πρόληψη και αντιμετώπιση του ηλεκτρονικού εκφοβισμού

Ο Κοινωνικός Λειτουργός αποτελεί μια ευρύ απασχόληση, που λειτουργεί πλεονασματικά είτε σε ατομικό επίπεδο, είτε και συνολικά. Αναφορικά με τον εκφοβισμό στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, η παροχή υπηρεσιών ενός Κοινωνικού Λειτουργού μεταβάλλεται στην πρόληψη και αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος μέσω πολλών εφαρμογών (Κάτσικας, 2008). Στην σύγχρονη κοινωνική πολιτική σκοπός είναι η συνεισφορά της Κοινωνικής Εργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης. Σε όλες τις χώρες της Ευρώπης και στη Βόρειο Αμερική η λειτουργία κοινωνικών υπηρεσιών έχει συστηματοποιηθεί σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, δηλαδή στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια. (Καλλινικάκη, 1998). Αντίθετα, στην Ελλάδα ο τομέας της Κοινωνικής Εργασίας δεν έχει ακόμα καλυφθεί διόλου (Παπαφλέσσα, 1997).

Η Κανδυλάκη χαρακτηρίζει τη συμβουλευτική ως «μία προσέγγιση την επικοινωνίας στα κοινωνικά δίκτυα ανάμεσα τουλάχιστον δύο προσώπων, του συμβούλου και του εξυπηρετούμενου, με αντικείμενο την επίλυση προσωπικών, κοινωνικών ή και πρακτικών ζητημάτων ή δυσκολιών που αντιμετωπίζει ο δεύτερος ή τη παροχή βοήθειας για την επίτευξη ενός επιθυμητού στόχου του» (Κανδυλάκη, 2008, σελ. 19).

Η συμμετοχή των κοινωνικών λειτουργών για την διαχείριση του εκπαιδευτικού εκφοβισμού καθίσταται αρκετά σημαντική γι' αυτό και είναι απαραίτητη η συμμετοχή τους στο σχολικό περιβάλλον. Οι ίδιοι μέσα από την συνεχή τριβή με τα άτομα θα μπορούν να

αντιμετωπίσουν γρήγορα ιδιότροπες συμπεριφορές. Οι ενέργειες των κοινωνικών λειτουργών στην προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου θα ήταν η δημιουργία ομάδων ατόμων όπου μέσω βιωματικού τρόπου θα έχουν την δυνατότητα εξωτερίκευσης και διαχείρισης συναισθημάτων, ενώ οι κοινωνικοί λειτουργοί θα μπορούν να οργανώνουν ομαδικές δράσεις βοηθώντας τα άτομα να βελτιώσουν τις υγιείς επαφές με άλλα άτομα της ηλικίας τους. Αυτές οι ενέργειες θα λειτουργήσουν ως βοήθεια για να κατανοήσει ο ειδικός ποιοι από τα άτομα έχουν την ροπή αρνητικής συμπεριφοράς και ποιοι έχουν την προδιάθεση να την δεχτούν. Έπειτα η διοργάνωση ενημερωτικών ομιλιών και ημερίδων με θέμα τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό, οι οποίες θα απευθύνονται σε γονείς, εκπαιδευτικούς αλλά και στην ευρύτερη κοινότητα. Επιπρόσθετα, η παροχή συμβουλευτικής σε οικογένειες με παιδιά θύματα, θύτες αλλά και παρατηρητές προκειμένου να βοηθήσουν στον τρόπο διαπαιδαγώγησης των ατόμων αυτών. Επιπλέον η παροχή υποστήριξης στον κάθε μαθητή που εμπλέκεται στο φαινόμενο του εκφοβισμού ξεχωριστά, μέσα από συναντήσεις και δραστηριότητες. Την οργάνωση και την εφαρμογή προγραμμάτων που θα προάγουν την υγεία τα οποία θα προωθούν την συνεργασία του σχολείου, των μαθητών, των κηδεμόνων, τις υπηρεσίες υγείας όπως και τους φορείς της κοινότητας. Τέλος την πραγματοποίηση των Προγραμμάτων Προαγωγής Υγείας και η εφαρμογή των συγκεκριμένων Προγραμμάτων κρίνεται ιδιαίτερα απαραίτητη στο εκπαιδευτικό πλαίσιο διότι η προαγωγή της υγείας «είναι μια διαδικασία μέσα από την οποία ο άνθρωπος, επομένως, και το παιδί, καθίσταται ικανός να ελέγχει και να βελτιώνει τη υγεία του. Η ολοκλήρωση αυτού του σκοπού της ψυχικής, κοινωνικής και σωματικής υγείας όλα τα άτομα χρειάζεται να είναι ικανά να εκπληρώσουν τις φιλοδοξίες του, να ικανοποιήσει τις ανάγκες του και να αλλάξει ή να προσαρμοστεί στο περιβάλλον» (Σώκου, 2000).

Σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργών Κύπρου (caswcyprus.org) η σχολική κοινωνική εργασία είναι μία ειδικότητα της κοινωνικής εργασίας που είναι αναγκαία η απόκτηση των απαραίτητων πνευματικών εφοδίων στα παιδιά, αλλά και για την ψυχολογία τους, στα διάφορα διαγνωστικά εργαλεία και την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής εργασίας στα σχολεία. Οι εκπαιδευτικοί κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να είναι ενημερωμένοι για τη νομοθεσία σε όλα τις πτυχές της εκπαίδευσης. Επίσης, εκπαιδεύονται ειδικά ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν την κατάσταση την οποία βρίσκονται και παράλληλα να παρέμβουν με την παροχή αρωγής στους σπουδαστές και στις οικογένειες τους στην εξέταση των ανησυχιών όπως τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Οι κοινωνικοί λειτουργοί εκπαιδεύονται προκειμένου να έχουν την δυνατότητα εξελίσσουν διάφορα προγράμματα και εργαλεία όσον αφορά τις κοινωνικές δεξιότητες

υπηρεσίες συμβουλευτικής καθοδήγησης και εναλλακτικές διαδρομές στην απόκτηση των απαιτούμενων προσεγγίσεων για την εκπαίδευση τους επαγγελματική ανάπτυξη για όλο το σχολικό προσωπικό, και ορθό προγραμματισμό μετάβασης από το σχολικό περιβάλλον σε άλλο περιβάλλον όπως του στρατού και του πανεπιστημίου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου 2010 Τομέας Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας ασφάλεια στο διαδίκτυο, caswcyprus.org).

Οι κοινωνικοί λειτουργοί που παρέχουν υπηρεσίες και μέσω τηλεφώνου ή κάποιου άλλου ηλεκτρονικού μέσου, οφείλουν να εξασφαλίζουν υψηλής ποιότητας πρακτικές και διαδικασίες, οι οποίες είναι νομικά και ηθικά ορθές για την προστασία των εξυπηρετούμενων. Επαρκή τεχνικά και πολιτικά στηρίγματα, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της ασφάλειας, πρωτόκολλα και τεχνολογίες θα πρέπει να μπορούν να διασφαλίζουν την διασφάλιση των εξυπηρετούμενων, των κοινωνικών λειτουργών, καθώς και των οργανώσεων και υπηρεσιών και ταυτόχρονα να τα ακολουθούν ορθά. Οι κοινωνικοί λειτουργοί παρέχουν ένα πρότυπο φροντίδας που είναι συνεπές με τον Κώδικα Δεοντολογίας της N.A.S.W., την ηθική, τους νόμους αδειών, την οργάνωση σε πολιτικές διαδικασίες, τους σχετικούς ποινικούς νόμους και τους κανονισμούς για τις επιχειρήσεις και την πρακτική του δίκαιου εμπορίου. Τα αρχεία χρειάζονται ακρίβεια και να αντικατοπτρίζουν το επίπεδο της περίθαλψης που παρέχεται. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό στη παροχή υπηρεσιών με χρήση ηλεκτρονικών μέσων η εγγραφή άδεια του εξυπηρετούμενου για δημοσιοποίηση και η συναίνεση του σε διάφορα θέματα (N.A.S.W. και συν., 2005).

3.8. Στρατηγική της Ελλάδας για την αντιμετώπιση του φαινομένου

Ο εκφοβισμός σε όλες τις μορφές του και οι μέθοδοι με τους οποίους ερμηνεύεται (π.χ. απειλές, εκβιασμοί, κ.λ.π.) είναι ποινικά κολάσιμες πράξεις, οδηγούνται στην πορεία της δικαιοσύνης και να τιμωρηθούν βάσει της Ελληνικής Νομοθεσίας. Τα γεγονότα αυτά είναι άκρως αρνητικά και επιφέρουν μακροχρόνιες και τραυματικές συνέπειες και για το άτομο που το βιώνει αλλά και για το άτομο που το παρατηρεί. Οι συνέπειες του ηλεκτρονικού εκφοβισμού ποικίλουν και τα συναισθήματα είναι αρνητικά για την προσωπικότητά τους. Ο εκφοβισμός είναι ενάντια για της αρχές της κοινωνίας. Επιπρόσθετα το εκπαιδευτικό σύστημα υπερασπίζεται όλα τα άτομα για ασφάλεια και την παροχή υγείας τους. Όσον αφορά στην Ελλάδα έχει αποσταλεί εγκύκλιος στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την «αποτύπωση καλών πρακτικών των σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας και της

επιθετικότητας μεταξύ των μαθητών», έπειτα από πρόταση του Συνηγόρου του Παιδιού (Παρουσίαση του κ. Δρ. Β. Γκάμα, για το υλικό για την Ασφάλεια στο διαδίκτυο από το ΠΣΔ. Ανάκτηση από το: <http://synmesyn.sch.gr/files/psd2.pdf>).

Σύμφωνα με το νόμο, όλες οι σχολικές βαθμίδες είναι ανάγκη να έχουν λάβει όρια για την σύλληψη τρόπων του εκφοβισμού και οι αρμόδιοι, οι μαθητές και οι γονείς πρέπει να ενημερώνονται για την πολιτική αυτή. Η συμμετοχή των σχολείων στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού δεν πρέπει να ξεκινά από το σημείο όπου εκφοβίστηκε ένα παιδί ή ένας μαθητής. Τα αποτελεσματικά σχολεία αναπτύσσουν ένα ήθος για να αποτρέψουν τον εκφοβισμό στην αρχή. Όταν συμβαίνει εκφοβισμός, είναι σημαντικό τα σχολεία να ανταποκρίνονται άμεσα, να υποστηρίζουν τον εκφοβισμένο μαθητή και να διασφαλίζουν ότι ο εκφοβισμός δεν θα ξανασυμβεί (Frost, 1991).

Στην Ελλάδα το cyberbullying δεν θεωρείται ως ποινικό αδίκημα, εφόσον δεν υπάρχει στην νομοθεσία (SaferInternetHellas, 2015). Ο νόμος προβλέπει την τιμωρία για ένα περιστατικό αυτού του φαινομένου. Θα διωχθεί μόνο η παραβίαση και μορφοποίηση προσωπικών δεδομένων και οι αρνητικοί χαρακτηρισμοί. Τα αδικήματα του cyber bullying εκλαμβάνονται ως πλημμελήματα και οι ενήλικες τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης από ένα έως πέντε χρόνια. Ωστόσο, οι ανήλικοι άνω των 13 ετών διώκονται, μεν, ποινικά, αλλά δεν τους επιβάλλεται ποινή φυλάκισης (Παπαδόπουλος, 2011).

Η SafeLine, η SaferInternet4Kids και Help-line.gr αποτελούν τις δράσεις του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου το οποίο υλοποιείται με τη στήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στα πλαίσια του προγράμματος πλαισίου Safer Internet. Οι δράσεις SaferInternet4Kids & Help-line.gr εκπροσωπούν το εθνικό εκπρόσωπο του Πανευρωπαϊκού Δικτύου Εθνικών Κέντρων ενημέρωσης και Εθνικών Γραμμών Βοήθειας, Insafe (Untitled - SafeLine.gr).

Ενώ δεν υπάρχει συγκεκριμένο ποινικό αδίκημα, ο εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο, οι δραστηριότητες μπορεί να είναι ποινικά αδικήματα βάσει μιας σειράς διαφορετικών νόμων, όπως:

- Ο νόμος περί προστασίας από παρενόχληση - 1997
- Ο νόμος περί κακόβουλων επικοινωνιών - 1988,
- Τμήμα 127 του Communications Act - 2003
- Νόμος περί δημόσιας τάξης - 1986
- Οι πράξεις δυσφήμισης του 1952 και του 1996

Η νομοθεσία για την προστασία των ατόμων των ηλεκτρονικών συσκευών αμφισβητείται σε μια αποχή που συγκλίνουν τα ψηφιακά μέσα και οι τεχνολογικές εξελίξεις

προχωρούν με γοργούς ρυθμούς. Στις online πλατφόρμες και γενικά στο διαδίκτυο υπάρχει άμεση προσβασιμότητα με διαδραστικά περιβάλλοντα σε ποικίλους τύπους περιεχομένων που ενδέχεται να προκαλέσουν πλήγμα στην σωματική, πνευματική ή και ηθική ανάπτυξη των ατόμων (safeline.gr/nomothesia/nomiko-plaisio, 2003).

Τα σημαντικότερα δικαιώματα των ανθρώπων είναι η ελεύθερη πληροφόρηση, η ελεύθερη επικοινωνία, η έκφραση και η προστασία της ιδιωτικής ζωής και αυτά προνόησαν να τα κατοχυρώσουν με το Άρθρο 3 και 9 του Συντάγματος. Περιορισμοί μπορούν να γίνουν αν κριθεί απαραίτητο για την καταπολέμηση του εγκλήματος για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των συμφερόντων ή για λόγους εθνικής ασφάλειας(safeline.gr/nomothesia/nomiko-plaisio, 2003).

Ωστόσο τα θεμελιώδη δικαιώματα επικρατούν σε ένα εικονικό κόσμο, κατά την πλοήγηση μας στον κυβερνοχώρο όπου όλοι επιθυμούμε την ασφάλεια αυτού. Μετά το 2008 έχει μελετηθεί το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο και έχουν γίνει σημαντικά βήματα εκσυγχρονισμού για την ασφάλεια των χρηστών του διαδικτύου. Η σύναψη της Σύμβασης του Συμβολαίου της Ευρώπης πραγματοποιήθηκε λόγω της ανάγκης να προστατευθούν τα δικαιώματα των παιδιών, να προστατευθούν από την γενετήσια εκμετάλλευση και κακοποίηση και εφαρμόστηκε στην Ελλάδα με το Ν. 3727/2008 (safeline.gr/nomothesia/nomiko-plaisio, 2003).

Το άρθρο 312 του Ποινικού Κώδικα αλλάχτηκε σε πρόκληση βλάβης με συνεχόμενη βίαη συμπεριφορά:

1. Τιμωρία σε μορφή φυλάκισης σε όποιον έχει βίαη συνεχή συμπεριφορά και προξενεί βίαη σωματική και ψυχική κάκωση. Αν είναι ανήλικοι και η διαφορά ηλικίας είναι άνω των τριών ετών δεν τιμωρούνται με ποινή, αλλά εφαρμόζοντας θεραπευτικά ή αναμορφωτικά μέτρα.
2. Αν είναι ανήλικο το θύμα ή αδυνατεί να υπερασπιστεί τον εαυτό τους και ο δράστης έχει την προστασία του ή την επιμέλεια του και ζει στο σπίτι του ή ανήκει στο εργασιακό περιβάλλον του κάτω από την επίβλεψη του ή έχει αναλάβει την κηδεμονία του, την διαπαιδαγώγηση του και δεν αποδεικνύεται άλλης βαρύτερης πράξης ώστε να επιβάλλεται φυλάκιση έως 6 μήνες. Την ίδια ποινή θα έχει όποιος παραμελεί τα καθήκοντά που του έχουν ανατεθεί και γίνεται υπαίτιος για σωματική ή ψυχική βλάβη του προστατευόμενου. .

Ο παρών νόμος δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 142/Α/3-8-2016 (Νόμος 4411/2016)_ που με αυτόν επικυρώνεται ότι έγκλημα πραγματοποιηθεί στον κυβερνοχώρο και κυρώθηκε με τη

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης που υπογράφηκε στην Βουδαπέστη στις 23 Νοεμβρίου 2001 και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο αυτής αναφέρει για τις πράξεις ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης που υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 28 Ιανουαρίου 2003. Με αυτόν τον νόμο τιμωρούνται ενέργειες που γίνονται σε βάρος των δικτύων πληροφοριών, όπως πράξεις που έχουν σκοπό να βλάψουν τα δίκτυα και στρέφονται κατά της ακεραιότητας, της διαθεσιμότητας των δεδομένων ή των συστημάτων πληροφορικής. Ακόμα και η παράνομη πρόσβαση, τιμωρούνται πράξεις την υποκλοπή, την παρεμβολή σε δεδομένα και τις παρεμβολές σε συστήματα τιμωρούνται ως πράξεις παράνομες (lawspot.gr/sites/default/files/annex_files/other/sumvasi_voudapestis_gr.pdf και e-nomothesia.gr/nomikes-plirofories/n44112016-kyrosi-tis-symvasis-gia-to-egklima-ston-yvernoch_oro.html, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ, ΤΕΥΧΟΣ Α' 142/03.08.2016).

Στην Ελλάδα η αστυνόμευση του διαδικτύου γίνεται από την Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, που διέπεται από ειδικό θεσμικό πλαίσιο και έχει στελεχωθεί από εξειδικευμένο προσωπικό (e-nomothesia.gr/nomikes-plirofories/n44112016-kyrosi-tis-symvasis-gia-to-egklima-ston-yvernochoro.html [Νόμος 4411/2016](#)).

3.9. Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση του φαινομένου

Η αντιμετώπιση του ηλεκτρονικού εγκλήματος με την αρμονική σχέση και με τις εθνικές μονοθεσίες γίνεται με τη Σύμβαση της Βουδαπέστης, που είναι η πρώτη διεθνής συνθήκη. Ευελπιστεί την βελτίωση στις τεχνικές έρευνες και να υπάρξει με αυτό τον τρόπο ένα αποτελεσματικό καθεστώς. (lawspot.gr/sites/default/files/annex_files/other/sumvasi_voudapestis_gr.pdf, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ, ΤΕΥΧΟΣ Α' 142/03.08.2016).

Η Σύμβαση για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 2004. Η Ελλάδα και άλλα οκτώ ακόμα κράτη έχουν μόνο υπογράψει την σύμβαση. Αντίθετα στο σύνολο σαράντα έξι κράτη μέχρι και σήμερα έχουν επικυρώσει την σύμβαση. Στην αρμόδια επιτροπή του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών μπορεί να γίνει καταγγελία για παραβίαση δικαιωμάτων του παιδιού, σε περίπτωση που δεν τιμωρούνται οι εθνικές διαδικασίες ή δεν είναι αποτελεσματικές. Αυτό το ορίζει το 3^ο Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού (Optional protocol to the Convention on the Rights of the Child) και έχει υπογραφεί από δεκαεπτά κράτη-μέλη της Ε.Ε., ενώ έχει ακυρωθεί σε έξι (lawspot.gr/sites/default/files/annex_files/other/sumvasi_voudapestis_gr.pdf, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ, ΤΕΥΧΟΣ Α' 142/03.08.2016).

Σε κανένα κράτος παγκοσμίως και ειδικά σε αυτά που έχουν υπογράψει τη σύμβαση της Ευρώπης δεν έχει βρεθεί καμιά άλλη ρυθμιστική πράξη που να ελέγχει νομικά το διαδικτυακό εκφοβισμό. Σε αυτό ευθύνονται ότι συνεχώς εμφανίζονται νέες απειλές στον κυβερνοχώρο που συνεχώς πρέπει να προστεθούν καινούριες ρυθμίσεις ώστε να περιλαμβάνουν και τις καινούριες απειλές. Όταν θα συγχωνευτούν οι ορισμοί του ηλεκτρονικού εκφοβισμού θα υπάρξει δυνατότητα να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά (lawspot.gr/sites/default/files/annex_files/other/sumvasi_voudapestis_gr.pdf, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ, ΤΕΥΧΟΣ Α' 142/03.08.2016).

Κεφάλαιο 4

Μεθοδολογία

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται η ερευνητική μέθοδος, το ερευνητικό εργαλείο, ο πληθυσμός, το δείγμα και η δειγματοληψία, η ερευνητική διαδικασία, η ανάλυση των δεδομένων και τα θέματα ηθικής δεοντολογίας.

4.1 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη του φαινομένου του ηλεκτρονικού εκφοβισμού σε πρωτοετείς φοιτητές ηλικίας 17-20 ετών σε Σχολές τόσο του Πανεπιστημίου Κρήτης όσο και του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου (ΕΛΜΕΠΑ) Κρήτης. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τις προσωπικές τους εμπειρίες, θα γίνει προσπάθεια γνωστοποίησης του φαινομένου, καθώς και μελέτης των κινδύνων που εγκυμονούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με την αλόγιστη χρήση του διαδικτύου. Θα αναφερθούν προσωπικές εμπειρίες σε σχέση με το φαινόμενο αυτό και θα διατυπωθούν τρόποι διαχείρισης/αντιμετώπισης περιστατικών cyberbullying. Με βάση τον παραπάνω σκοπό και τους στόχους της παρούσας διατριβής, υπογραμμίζονται τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Σχετίζεται ο βαθμός χρήσης του διαδικτύου με την πιθανότητα ο πρωτοετής φοιτητής/-τρια να πέσει θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού;
2. Δέχονται συχνότερα ηλεκτρονικό εκφοβισμό μέσω σελίδων κοινωνικής δικτύωσης οι πρωτοετείς φοιτητές ή οι φοιτήτριες;
3. Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο φύλο και τη συχνότητα επίσκεψης των δωματίων επικοινωνίας;
4. Σχετίζεται ο βαθμός κοινωνικοποίησης των ατόμων με την πιθανότητα να παγιδευτούν από την διαδικτυακή αποπλάνηση;
5. Σχετίζεται ο ρόλος της οικογένειας και των συνομηλίκων των ατόμων με την πιθανότητα να πέσουν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού;

4.2 Ερευνητική μέθοδος

Για να διεξαχθεί μια έρευνα με ορθό τρόπο και να εξαχθούν χρήσιμα αποτελέσματα είναι σημαντικό να επιλεχθεί η κατάλληλη ερευνητική μέθοδος. Στα πλαίσια αυτά, ο ερευνητής μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε ποιοτικές ή ποσοτικές ερευνητικές μεθόδους. Με την ποιοτική μεθοδολογία επιδιώκεται η διερεύνηση ενός φαινομένου σε μεγαλύτερο βάθος ούτως ώστε να γίνει κατανοητό στην ολότητα του και σε σχέση με πιθανές αλληλεπιδράσεις που συμβαίνουν με το συγκεκριμένο του. Για αυτό τον λόγο με την ποιοτική μεθοδολογία ο

ερευνητής κατά ακρίβεια διεισδύει στον κόσμο των συμμετεχόντων και ανασύρει λεπτομέρειες και πληροφορίες που δεν θα μπορούσαν να αποκαλυφθούν με άλλον τρόπο (Adams, 2014).

Αντίθετα, η ποσοτική μεθοδολογία χρησιμοποιείται όταν ο σκοπός του ερευνητή είναι η αποτύπωση της γενικής εικόνας ενός φαινομένου και η διερεύνηση απόψεων και στάσεων σχετικά με αυτό, χωρίς να επιδιώκεται μια βαθύτερη διείσδυση στις σκέψεις και στα βιώματα των συμμετεχόντων (Bryman, 2015). Παρόλο που και οι δύο προσεγγίσεις έχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η μια υπερτερεί της άλλης ή ότι κάποια από τις δύο δεν είναι ορθή. Επομένως το κύριο κριτήριο για να αποφασιστεί ποια μεθοδολογία είναι πιο κατάλληλη για μια έρευνα αποτελεί η αποτελεσματικότητά της όσον αφορά την επιτέλεση των σκοπών της κάθε έρευνας (Gray, 2017). Δεδομένου λοιπόν ότι στην παρούσα έρευνα ο σκοπός ήταν η μελέτη του ηλεκτρονικού εκφοβισμού σε πρωτοετείς φοιτητές ηλικίας 17-20 ετών σε Σχολές τόσο του Πανεπιστημίου Κρήτης όσο και του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου (ΕΛΜΕΠΑ) Κρήτης, θεωρήθηκε ως πιο κατάλληλη η ποσοτική μεθοδολογία. Συγκεκριμένα αποφασίστηκε να διεξαχθεί έρευνα επισκόπησης, η οποία χρησιμοποιείται όταν ο ερευνητής επιθυμεί να διαγνώσει γενικές τάσεις, απόψεις και στάσεις ενός πληθυσμού, επιλέγοντας ένα δείγμα από αυτό τον πληθυσμό (Adams, 2014).

Η έρευνα επισκόπησης αποτελεί ένα σχετικά εύκολο στη διεξαγωγή του είδος έρευνας, ενώ μπορεί να διεξαχθεί γρήγορα και χωρίς να απαιτούνται ιδιαίτερες γνώσεις και εμπειρία από τον ερευνητή. Το πλεονέκτημα της έρευνας επισκόπησης έγκειται κυρίως στη δυνατότητα που παρέχει για συγκέντρωση μεγάλου αριθμού δεδομένων, τα οποία μπορούν να γενικευτούν, νοουμένου ότι έχει διεξαχθεί τυχαία δειγματοληψία και το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό (Bryan, 2015). Αν και η έρευνα επισκόπησης δεν επιτρέπει συνήθως τη βαθύτερη προσέγγιση του φαινομένου που διερευνάται, για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας ήταν η καταλληλότερη μέθοδος, γι' αυτό και επιλέχθηκε. Για λόγους χρονικών περιορισμών αποφασίστηκε επίσης η έρευνα να είναι συγχρονική, να διεξαχθεί δηλαδή σε μια δεδομένη χρονική στιγμή μόνο (Gray, 2017). Επίσης, λόγω ειδικών συνθηκών (πανδημία covid) η έρευνα πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονικά (online) μέσω του GoogleForms.

4.3 Ερευνητικό εργαλείο

Μια εξίσου σημαντική απόφαση που πρέπει να λάβει ένας ερευνητής είναι η επιλογή του ερευνητικού εργαλείου που θα χρησιμοποιήσει, ούτως ώστε να μπορέσει να συλλέξει επαρκή δεδομένα για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα. Τα πιο συνηθισμένα

ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται είναι το ερωτηματολόγιο, η παρατήρηση και η συνέντευξη (Adams, 2014). Έχουμε απορρίψει την πιθανότητα να χρησιμοποιήσουμε τα δύο τελευταία εργαλεία για τους ακόλουθους λόγους: α) η παρατήρηση ενδείκνυται κυρίως για τη συγκέντρωση δεδομένων σχετικά με συμπεριφορές, πράγμα που δεν αποτέλεσε στόχο της παρούσας εργασίας και β) η συνέντευξη αποτελεί ένα καλό εργαλείο κυρίως για τη συγκέντρωση ποιοτικών δεδομένων, το οποίο όμως είναι αρκετά χρονοβόρο και απαιτεί εμπειρία από τον ερευνητή, πράγμα που δεν συμβάδιζε με την παρούσα εργασία (Bryan, 2015). Έτσι, προτιμήθηκε να χρησιμοποιηθεί το ερωτηματολόγιο, ως κύριο εργαλείο της παρούσας έρευνας.

Το ερωτηματολόγιο αποτελεί ένα εύχρηστο ερευνητικό εργαλείο, το οποίο επιτρέπει να συγκεντρωθούν γρήγορα και εύκολα ερευνητικά δεδομένα, καθώς και πληροφορίες για τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων (Gray, 2017). Ένα ερωτηματολόγιο μπορεί να περιλαμβάνει ανοικτές ή κλειστές ερωτήσεις ή συνδυασμό τους. Οι ανοικτές ερωτήσεις αφήνουν την επιλογή στον ερωτώμενο να δώσει όποια απάντηση επιθυμεί, με αποτέλεσμα να συγκεντρώνονται στοιχεία που πιθανόν δεν θα είχαν συμπεριληφθεί στις επιλογές απαντήσεων. Από την άλλη, οι κλειστές ερωτήσεις δίνουν ένα πιο περιορισμένο φάσμα επιλογών στους συμμετέχοντες, αλλά είναι πιο εύκολο να κωδικοποιηθούν και να αναλυθούν (Adams, 2014). Για τους λόγους αυτούς αποφασίστηκε το ερωτηματολόγιο να είναι ημιδομημένο με ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου.

Για την κατασκευή του ερωτηματολογίου, αρχικά έγινε αναζήτηση σε βάσεις δεδομένων ούτως ώστε να εξεταστεί κατά πόσον υπήρχε ένα έτοιμο σταθμισμένο ερωτηματολόγιο. Παρόλο αυτά, δεν κατέστη δυνατόν να εντοπιστεί ένα τέτοιο ερωτηματολόγιο. Έτσι αποφασίστηκε το ερωτηματολόγιο να κατασκευαστεί από εμάς με βάση τη βιβλιογραφία που είχε αναζητηθεί και εντοπιστεί σχετικά με το φαινόμενο του ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Βέβαια, κατά τη διατύπωση των ερωτήσεων λήφθηκε μέριμνα ούτως ώστε οι ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν να είναι απλές, κατανοητές και σαφείς για να ενθαρρύνουν τους συμμετέχοντες να απαντήσουν. Λήφθηκε επίσης η μέριμνα ούτως ώστε να μην υπάρχουν προσβλητικές, αδιάκριτες και ευαίσθητες ερωτήσεις, οι οποίες συχνά προκαλούν αρνητικές αντιδράσεις στους ερωτώμενους με αποτέλεσμα να μην απαντώνται. Αποφεύχθηκαν ακόμα οι διπλά αρνητικές ερωτήσεις, οι οποίες προκαλούν σύγχυση στους ερωτώμενους (Bryan, 2015).

Το τελικό ερωτηματολόγιο περιείχε έξι μέρη. Στο πρώτο μέρος υπήρχαν ερωτήσεις για τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων. Στο δεύτερο μέρος υπήρχαν ερωτήσεις, οι

οποίες αναφέρονται στις νέες τεχνολογίες. Στο τρίτο μέρος υπήρχαν ερωτήσεις, οι οποίες αναφέρονται στα θέματα που αφορούν τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Στο τέταρτο μέρος, οι ερωτήσεις αναφέρονται στους θύτες και τα θύματα. Στο πέμπτο μέρος, οι ερωτήσεις αφορούν τις οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις. Και στο έκτο μέρος οι ερωτήσεις αφορούν προσωπικά στοιχεία. Το τελικό ερωτηματολόγιο επισυνάπτεται στο Παράρτημα.

4.4 Πληθυσμός, δείγμα και δειγματοληψία

Τον πληθυσμό της συγκεκριμένης έρευνας αποτέλεσαν πρωτοετείς φοιτητές και φοιτήτριες τόσο του Πανεπιστημίου Κρήτης όσο και του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου (ΕΛΜΕΠΑ) Κρήτης. Για να επιλεγεί το δείγμα που θα συμμετείχε στην έρευνα χρησιμοποιήθηκε δειγματοληψία διευκόλυνσης. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται κυρίως όταν είναι δύσκολο να εντοπιστεί ο ακριβής πληθυσμός και να συγκεντρωθεί επαρκές δείγμα με άλλους μεθόδους. Έχει το μειονέκτημα όμως ότι δεν επιτρέπει γενικεύσεις, αφού αυτού του τύπου η δειγματοληψία δεν είναι τυχαία. Επίσης, μειονέκτημά της αποτελεί το γεγονός ότι το δείγμα μπορεί να μην είναι αντιπροσωπευτικό, αφού μπορεί να περιλαμβάνει άτομα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του ευρύτερου πληθυσμού. Επομένως το δείγμα μπορεί να είναι προκατειλημμένο. Γι' αυτό το λόγο τα αποτελέσματα μιας έρευνας που έχει γίνει με μη τυχαίο δείγμα και δειγματοληψία διευκόλυνσης θα πρέπει πάντα να ερμηνεύονται με επιφύλαξη (Adams, 2014). Το μέγεθος του δείγματος ήταν 138 φοιτητές/-τριες.

4.5 Ερευνητική διαδικασία

Λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού δεν κατέστη δυνατόν να έρθουμε σε δια ζώσης επικοινωνία με τους συμμετέχοντες. Έτσι, αφού κατασκευάσαμε ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο μέσω της GoogleForms, στη συνέχεια αποστείλαμε το ερωτηματολόγιο μέσω e-mail ή μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. facebook).

Όταν συγκεντρώθηκαν τα ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια κωδικοποιήθηκαν οι απαντήσεις και έγινε η εισαγωγή τους στο στατιστικό πρόγραμμα SPSS για να τα αναλύσει στατιστικά. Καθόλη τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας καταβάλαμε κάθε προσπάθεια για να συνάδει με τους κανόνες ηθικής δεοντολογίας, όπως περιγράφεται στη συνέχεια.

4.6 Ανάλυση δεδομένων

Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα αναλύθηκαν με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS 23. Για να εξαχθούν συμπεράσματα και να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα έγιναν περιγραφικές αναλύσεις με μέτρα κεντρικής τάσης και συχνότητες, καθώς

και επαγωγικές αναλύσεις, όπως το X^2 . Όλα τα αποτελέσματα από την ανάλυση των δεδομένων παρουσιάζονται περιγραφικά και σε πίνακες στο επόμενο κεφάλαιο.

4.7 Θέματα ηθικής δεοντολογίας

Κατά τη διάρκεια της παρούσας έρευνας τηρήθηκαν όλοι οι κανόνες της ηθικής δεοντολογίας. Στα πλαίσια αυτά, η παρούσα έρευνα στηρίχθηκε στην πληροφορημένη συναίνεση των συμμετεχόντων, οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα αφού πληροφορούνται για τους σκοπούς της έρευνας και τη δυνατότητα να μην συμμετάσχουν στην έρευνα, χωρίς καμιά επίπτωση. Η συμμετοχή ήταν επομένως εθελοντική, ενώ τηρήθηκε η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα των δεδομένων (Gray, 2017).

4.8 Περιορισμοί της έρευνας

Οι κύριοι περιορισμοί της έρευνας ήταν οι ακόλουθοι (Creswell, 2011):

1. Το δείγμα της έρευνας ήταν μικρό και επιλέχθηκε με μη τυχαίο τρόπο και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να γενικευτούν τα αποτελέσματα.
2. Επειδή η έρευνα, λόγω της πανδημίας covid, διεξήχθη μέσω σελίδων κοινωνικής δικτύωσης, όπου εκεί αναγράφονται όλες οι προσωπικές πληροφορίες των ερευνητών, ίσως να έχουν οδηγηθεί οι συμμετέχοντες σε κάποιου είδους προκατάληψη και να έχουν προσπαθήσει με κάποιο τρόπο να ανταποκριθούν στις προσδοκίες μας.
3. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι κάποιες από τις ερωτήσεις ήταν σχετικά ευαίσθητες, αφού ρωτούσαν προσωπικές πληροφορίες και επομένως πιθανόν να μην έχουν απαντηθεί με ειλικρίνεια.

Αποτελέσματα έρευνας

1. Δημογραφικά Στοιχεία

Από το σύνολο των 138 συμμετεχόντων της έρευνας, το 79.6% ήταν κορίτσια και το 20.4% αγόρια. Όσον αφορά την ηλικία των συμμετεχόντων, το ελάχιστο ηλικιακό όριο συμμετοχής ήταν τα 17 έτη. Το 43.5% των συμμετεχόντων είχαν ηλικία πάνω από 20 ετών, το 42.8% ήταν μεταξύ 19 και 20 χρονών και το 13.8% αυτών ήταν μεταξύ 17 και 18 χρονών. Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων των φοιτητών, το 55.8% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι οι γονείς τους είναι παντρεμένοι, το 23.2% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι οι γονείς τους είναι ανύπαντροι, το 10.9% αυτών δήλωσαν ότι οι γονείς του είναι διαζευγμένοι, το 7.2% δήλωσαν ότι είναι σε διάσταση και το 2.9% αυτών ότι οι γονείς τους είναι σε σχέση. Αναφορικά με το χαρακτηρισμό της σχέσης τους με την οικογένειά τους, το 54% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι είναι πολύ καλή, το 30.7% αυτών δήλωσαν ότι είναι καλή, το 14.6% αυτών δήλωσαν ότι μέτρια, ενώ μόνο ένας φοιτητής δήλωσε ότι η σχέση του με την οικογένεια του είναι πολύ κακή. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες έχουν Ελληνική υπηκοότητα σε ποσοστό ίσο με 94.9%, το 2.9% αυτών έχουν Αλβανική υπηκοότητα και το 2.2% αυτών έχουν Κυπριακή υπηκοότητα. Τέλος, το 58.5% των φοιτητών σπουδάζουν στο Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο Κρήτης και το 41.5% αυτών σπουδάζουν στο Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Πίνακας 1: Κοινωνικοδημογραφικά στοιχεία του δείγματος

		Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Φύλο	Αγόρι	28	20,4%
	Κορίτσι	109	79,6%
Ηλικία	17-18	19	13,8%
	19-20	59	42,8%
	20+	60	43,5%
Οικογενειακή κατάσταση	Παντρεμένοι	77	55,8%
	Ανύπαντροι	32	23,2%
	Διαζευγμένοι	15	10,9%
	Σε διάσταση	10	7,2%

	Σε σχέση	4	2,9%
Πώς θα χαρακτηρίζατε τη σχέση σας με την οικογένεια σας;	Πολύ κακή	1	0,7%
	Κακή	0	0,0%
	Μέτρια	20	14,6%
	Καλή	42	30,7%
	Πολύ καλή	74	54,0%
Εθνικότητα	Ελληνική	130	94,9%
	Αλβανική	4	2,9%
	Κυπριακή	3	2,2%
Ίδρυμα φοίτησης	Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο Κρήτης	79	58,5%
	Πανεπιστήμιο Κρήτης	56	41,5%

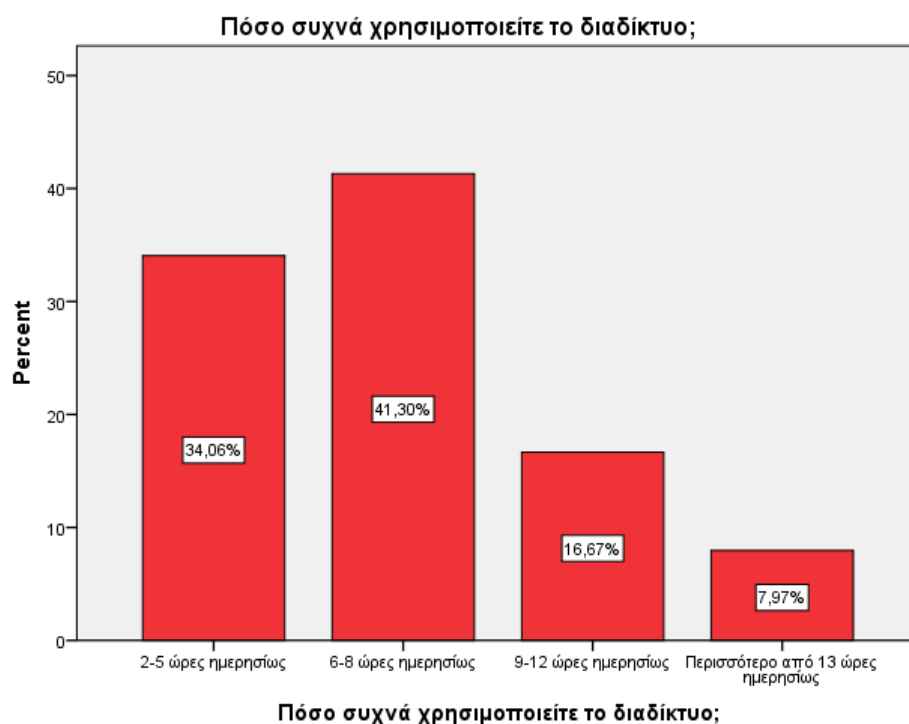
2. Νέες τεχνολογίες

Από τον πίνακα 2 προκύπτει ότι το 83.3% των φοιτητών δεν χρησιμοποιούν καθόλου το tablet, το 39.1% των συμμετεχόντων χρησιμοποιούν αρκετά τον υπολογιστή και το 35.5% αυτών χρησιμοποιούν πάρα πολύ το κινητό τηλέφωνο.

Πίνακας 2: Συχνότητα χρήσης των ηλεκτρονικών συσκευών

	Καθόλου		Λίγο		Αρκετά		Πολύ		Πάρα πολύ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Κινητό τηλέφωνο	2	1.4%	5	3.6%	41	29.7%	41	29.7%	49	35.5%
Υπολογιστής	2	1.4%	24	17.4%	54	39.1%	29	21%	29	21%
Tablet	115	83.3%	14	10.1%	3	2.2%	3	2.2%	1	0.7%

Στο διάγραμμα 1 παρουσιάζεται ότι το 41.30% των φοιτητών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο από 6 – 8 ώρες ημερησίως, το 34.06% των συμμετεχόντων χρησιμοποιούν το διαδίκτυο από 2 – 5 ώρες ημερησίως, το 16.67% αυτών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο από 9 – 12 ώρες ημερησίως και το 7.97% αυτών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο περισσότερο από 13 ώρες ημερησίως.

Διάγραμμα 1: Συχνότητα χρήσης του διαδικτύου

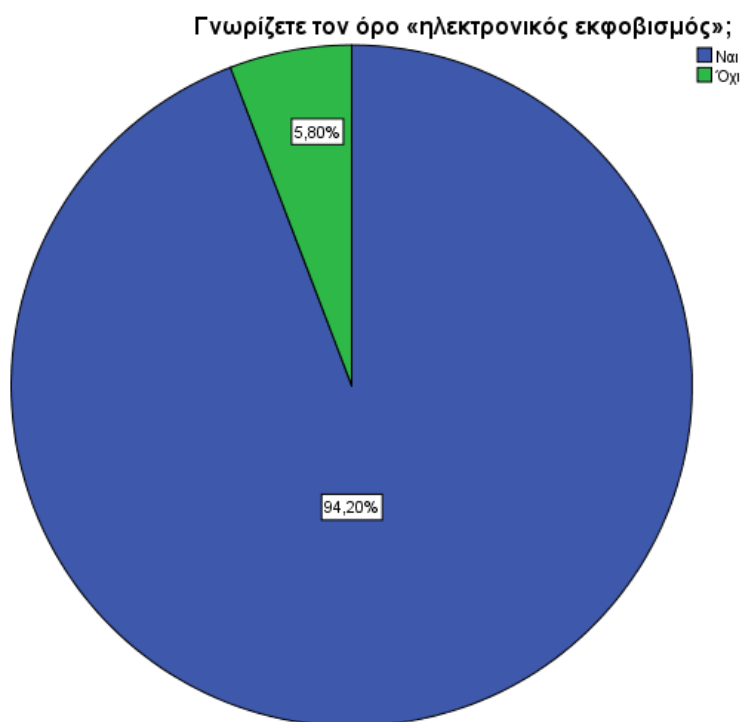
Από τον πίνακα 3 προκύπτει ότι το 92% των φοιτητών χρησιμοποιούν το Youtube, 91.3% των φοιτητών χρησιμοποιούν το Facebook, το 85.5% αυτών χρησιμοποιούν το Instagram, το 36.2% αυτών χρησιμοποιούν το Google+, το 4.3% αυτών χρησιμοποιούν είτε το Twitter είτε το LinkedIn και το 0.7% αυτών χρησιμοποιούν το blogger.

Πίνακας 3: Μέσα κοινωνικής δικτύωσης

	Συχνότητα	Ποσοστό
Facebook	126	91.3%
Instagram	118	85.5%
Youtube	127	92%
Google+	50	36,2%
Twitter	6	4.3%
LinkedIn	6	4.3%
Blogger	1	0.7%

3. Θέματα που αφορούν τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό

Από το διάγραμμα 2 προκύπτει ότι το 94.20% των φοιτητών γνωρίζουν τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό.

Διάγραμμα 2: Γνώση του όρου «ηλεκτρονικός εκφοβισμός»

Από τον πίνακα 4 προκύπτει ότι το 92% των φοιτητών θεωρούν ότι αποτελεί μορφή του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, όταν κάποιος στέλνει απειλητικά μηνύματα ή φωτογραφίες σε κάποιον. Το 87% των συμμετεχόντων θεωρούν ότι αποτελεί μορφή του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, όταν κάποιος στέλνει κακόβουλα σχόλια σε κάποιο άτομο στο διαδίκτυο και τα διαμοιράζει με τους φίλους του. Το 65.9% αυτών θεωρούν ότι αποτελεί μορφή του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, όταν κάποιος χρησιμοποιεί το κινητό τηλέφωνο κάποιου άλλου με σκοπό να τον βλάψει. Το 49.3% αυτών θεωρούν ότι αποτελεί μορφή του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, όταν κάποιος παριστάνει διαδικτυακά ότι είναι κάποιος άλλο. Και το 0.7% αυτών θεωρούν ότι αποτελεί μορφή του ηλεκτρονικού εκφοβισμού είτε η συνεχής ανασφάλεια και το γεγονός ότι πλέον όλες οι κινήσεις μας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούνται από εταιρίες, χωρίς σαφή άδεια από εμάς, για σκοπούς τους οποίους δεν γνωρίζουμε, είτε η δημοσκόπηση οπτικοακουστικού υλικού με πρόσωπο το οποίο δεν έχει δώσει τη συναίνεση του για αυτό, είτε η υποκλοπή προσωπικών δεδομένων και κακόβουλη χρήση τους ή χρήση του για εκφοβισμό του θύματος, είτε όταν κάποιος εκβιάζει κάποιον άλλον με σκοπό να κερδίσει κάτι, είτε όταν κάποιος ανεβάζει ψευδείς πληροφορίες για να βλάψει την ψυχολογία του άλλου.

Πίνακας 4: Μορφές ηλεκτρονικού εκφοβισμού

	Συχνότητα	Ποσοστό

Όταν κάποιος στέλνει κακόβουλα σχόλια σε κάποιο άτομο στο διαδίκτυο και τα διαμοιράζει με τους φίλους του	120	87%
Όταν κάποιος στέλνει απειλητικά μηνύματα ή φωτογραφίες σε κάποιον	127	92%
Όταν κάποιος παριστάνει διαδικτυακά ότι είναι κάποιος άλλο	68	49.3%
Όταν κάποιος χρησιμοποιεί το κινητό τηλέφωνο κάποιου άλλου με σκοπό να τον βλάψει	91	65.9%
Η συνεχής ανασφάλεια και το γεγονός ότι πλέον όλες οι κινήσεις μας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούνται από εταιρίες, χωρίς σαφή άδεια από εμάς, για σκοπούς τους οποίους δεν γνωρίζουμε.	1	0.7%
Η δημοσκόπηση οπτικοακουστικού υλικού με πρόσωπο το οποίο δεν έχει δώσει τη συναίνεση του για αυτό	1	0.7%
Υποκλοπή προσωπικών δεδομένων και κακόβουλη χρήση τους ή χρήση του για εκφοβισμό του θύματος	1	0.7%
Όταν κάποιος εκβιάζει κάποιον άλλον με σκοπό να κερδίσει κάτι	1	0.7%
Όταν κάποιος ανεβάζει ψευδείς πληροφορίες για να βλάψει την ψυχολογία του άλλου	1	0.7%

Στον πίνακα 5 παρουσιάζονται οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Το 83.3% των φοιτητών πιστεύουν ότι η οικογένεια παίζει ρόλο στη δημιουργία cyber θυτών ή θυμάτων και το 68.8% αυτών έχουν υπάρξει φίλοι με άτομα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ενώ το 65.9% των φοιτητών δεν έχουν ανταλλάξει ποτέ προσωπικά δεδομένα με κάποιον άγνωστο στο διαδίκτυο και το 58% αυτών δεν έχουν δώσει ποτέ ψεύτικα στοιχεία σε κάποιον άγνωστο στο διαδίκτυο.

Πίνακας 5: Δραστηριότητες που σχετίζονται με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό

	Ναι		Όχι		Δεν γνωρίζω - Δεν απαντώ	
	N	%	N	%	N	%
Έχετε υπάρξει φίλος με άτομα από μέσα κοινωνικής	98	68.8%	42	30.4%	1	0.7%

δικτύωσης;(Facebook, Instagram, Twitter)						
Έχετε δώσει ποτέ ψεύτικα στοιχεία σε κάποιον άγνωστο στο διαδίκτυο;	51	37%	80	58%	6	4.3%
Πιστεύετε ότι η οικογένεια παίζει ρόλο στη δημιουργία cyber θυτών ή θυμάτων;	115	83.3%	14	10.1%	9	6.5%
Ανταλλάξατε ποτέ προσωπικά δεδομένα με κάποιον άγνωστο στο διαδίκτυο;	44	31.9%	91	65.9%	3	2.2%

Στον πίνακα 6 παρουσιάζονται οι γνώμες των φοιτητών για έναν νόμο που αφορά τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Το 94.9% προτείνει να γίνει ένας νόμος, όπου θα πρέπει να υπάρχει γραμμή υποστήριξης για θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, το 94.2% των συμμετεχόντων προτείνουν τα σχολεία να συνεργάζονται με τους γονείς για να βοηθήσουν τα παιδιά που έχουν πέσει θύματα, το 86.2% αυτών προτείνουν να υπάρχουν αστυνομικοί υπεύθυνοι για θέματα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, το 84.1% των συμμετεχόντων προτείνουν οι εκπαιδευτικοί να βοηθήνε τα άτομα που έχουν πέσει θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, το 44.9% των φοιτητών προτείνουν οι εκπαιδευτικοί να διδάσκουν τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό στα σχολεία, το 29% αυτών προτείνουν ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός να είναι παράνομος και το 0.7% αυτών προτείνουν είτε να καθιερωθεί η ψυχολογική υποστήριξη από ψυχολόγους παιδιών και γονέων στα σχολεία για όλους ανεξαρτήτως, ακόμα και για καθηγητές, είτε να υπάρξει ενημέρωση για τους τρόπους που μπορείς να αποφύγεις να γίνεις θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, είτε σχολική εκπαίδευση σε παιδιά και τις οικογένειές τους, για την ορθή χρήση του διαδικτύου.

Πίνακας 6: Νόμος για τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός να είναι παράνομος	40	29%
Οι εκπαιδευτικοί να βοηθήνε τα άτομα που έχουν πέσει θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού	116	84.1%
Θα πρέπει να υπάρχουν αστυνομικοί υπεύθυνοι για θέματα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού	119	86.2%
Οι εκπαιδευτικοί να διδάσκουν τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό στα σχολεία	62	44.9%

Τα σχολεία να συνεργάζονται με τους γονείς για να βοηθήσουν τα παιδιά που έχουν πέσει θύματα	130	94.2%
Θα πρέπει να υπάρχει γραμμή υποστήριξης για θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού	131	94.9%
Να καθιερωθεί η ψυχολογική υποστήριξη από ψυχολόγους παιδιών και γονέων στα σχολεία για όλους ανεξαρτήτως, ακόμα και για καθηγητές	1	0.7%
Ενημέρωση για τους τρόπους που μπορείς να αποφύγεις να γίνεις θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού	1	0.7%
Σχολική εκπαίδευση σε παιδιά και τις οικογένειές τους, για την ορθή χρήση του διαδικτύου	1	0.7%

4. Θύτες και θύματα

Από το διάγραμμα 3 προκύπτει ότι το 80.70% των φοιτητών δεν έχουν πέσει ποτέ θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, το 18.42% αυτών έχουν πέσει θύματα και το 0.88% αυτών δεν απάντησαν.

Διάγραμμα 3: Θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού

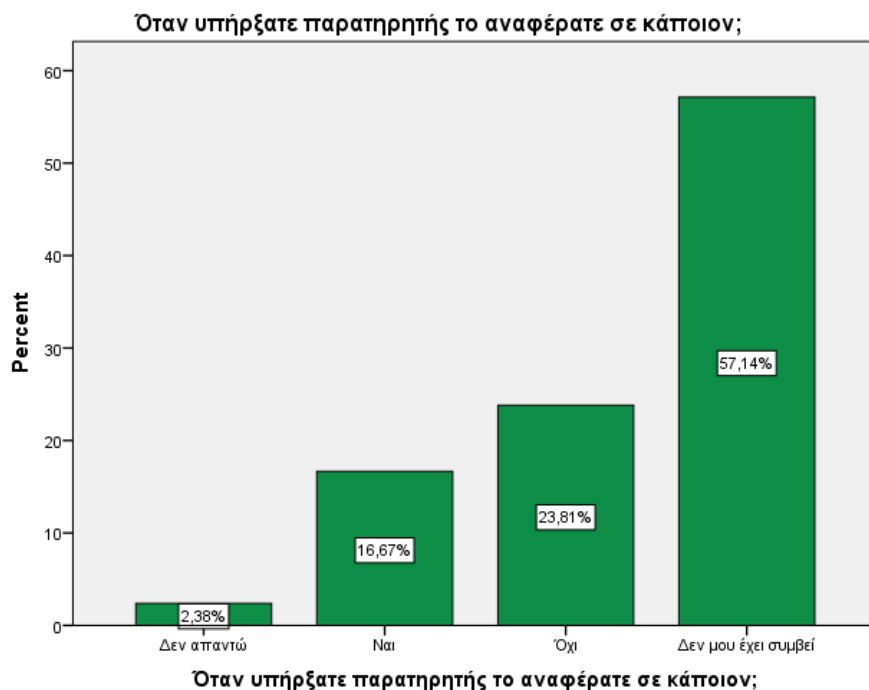
Από τον πίνακα 7 προκύπτει ότι το 14% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι έχει υποπέσει στην αντίληψη τους να έχουν υπάρξει παρατηρητές ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Ενώ το

13% των φοιτητών δεν ζήτησε βοήθεια όταν τους ασκήθηκε εκφοβισμός και το 10.9% αυτών δήλωσε ότι το άτομο, το οποίο τους άσκησε εκφοβισμό ήταν γνωστό τους.

Πίνακας 7: Καταγραφή περιστατικού ηλεκτρονικού εκφοβισμού

	Ναι		Όχι		Δεν γνωρίζω - Δεν απαντώ	
	N	%	N	%	N	%
Το άτομο το οποίο σας άσκησε εκφοβισμό ήταν γνωστός σας;	8	5.8%	15	10.9%	10	7.2%
Ζητήσατε βοήθεια όταν σας ασκήθηκε εκφοβισμός;	8	5.8%	18	13%	6	4.3%
Έχει υποπέσει ποτέ στην αντίληψή σας να έχετε υπάρξει παρατηρητής ηλεκτρονικού εκφοβισμού;	14	10.1%	12	8.7%	7	5%

Στο διάγραμμα 4 παρουσιάζεται ότι το 57.14% των φοιτητών δεν έχουν υπάρξει παρατηρητές ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Το 23.81% των φοιτητών δήλωσε ότι δεν το είχαν αναφέρει κάπου, το 16.67% αυτών ότι το είχαν αναφέρει και το 2.38% αυτών δεν απάντησαν.

Διάγραμμα 4: Παρατηρητές ηλεκτρονικού εκφοβισμού

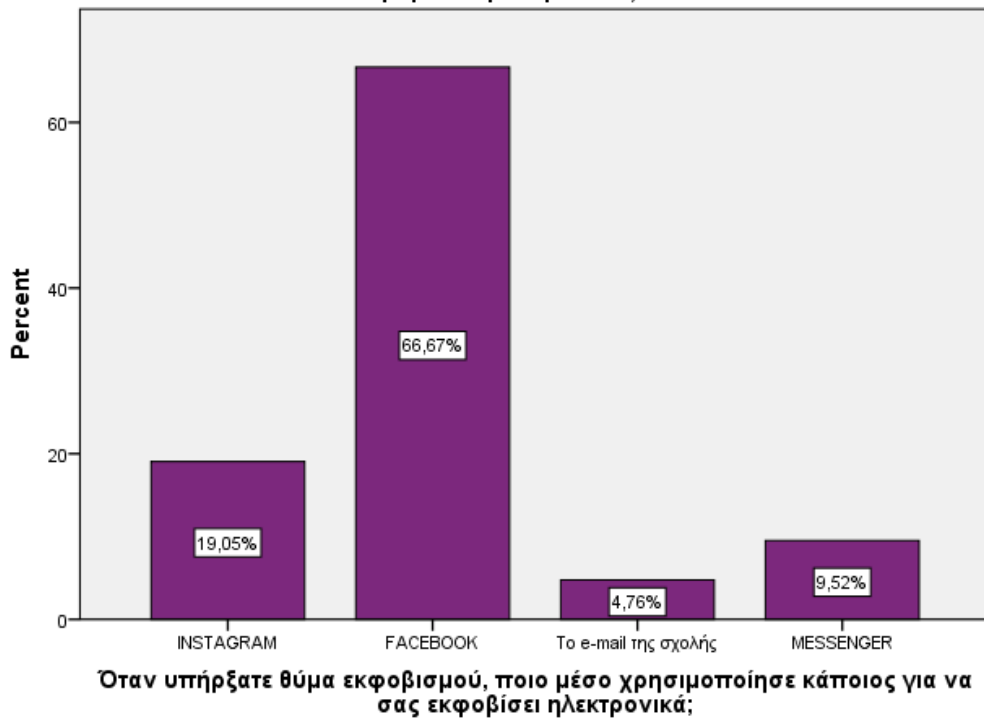
Στον πίνακα 8 παρουσιάζεται ότι το 10.9% των φοιτητών δήλωσαν ότι τους έχουν στείλει προσβλητικά μηνύματα ή φωτογραφίες, το 10.1% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι τους σχολίασαν αρνητικά αναφέροντας το όνομά τους, 9.4% αυτών δήλωσαν ότι τους δυσφήμισαν και το 8% αυτών δήλωσαν ότι προσπάθησαν να τους εξαπατήσουν. Ενώ το 9.4% των φοιτητών δήλωσαν ότι δεν προσπάθησαν να τους απομονώσουν και το 8.7% αυτών δήλωσαν ότι ούτε τους έγινε αποστολή προσωπικών δεδομένων σε τρίτους ούτε τους απείλησαν.

Πίνακας 8: Τρόποι άσκησης ηλεκτρονικού εκφοβισμού

	Ναι		Όχι		Δεν μου έχει συμβεί	
	N	%	N	%	N	%
Έγινε αποστολή προσωπικών δεδομένων (φωτογραφίες, video) σε τρίτους	8	5.8%	12	8.7%	10	7.2%
Με έχουν δυσφημίσει	13	9.4%	7	5.1%	10	7.2%
Προσπάθησαν να με εξαπατήσουν	11	8%	10	7.2%	10	7.2%
Προσπάθησαν να με απομονώσουν	6	4.3%	13	9.4%	10	7.2%
Με σχολίασαν αρνητικά αναφέροντας το όνομά μου	14	10.1%	7	5.1%	9	6.5%
Μου έστειλαν προσβλητικά μηνύματα ή φωτογραφίες	15	10.9%	6	4.3%	9	6.5%
Με απείλησαν	9	6.5%	12	8.7%	9	6.5%

Από το διάγραμμα 5 προκύπτει ότι το 66.67% των φοιτητών υπήρξαν θύμα εκφοβισμού από το Facebook, το 19.05% των συμμετεχόντων υπήρξαν θύμα εκφοβισμού από το Instagram, το 9.52% αυτών υπήρξαν θύμα εκφοβισμού από το Messenger και το 4.76% αυτών υπήρξαν θύμα εκφοβισμού από το e-mail της σχολής.

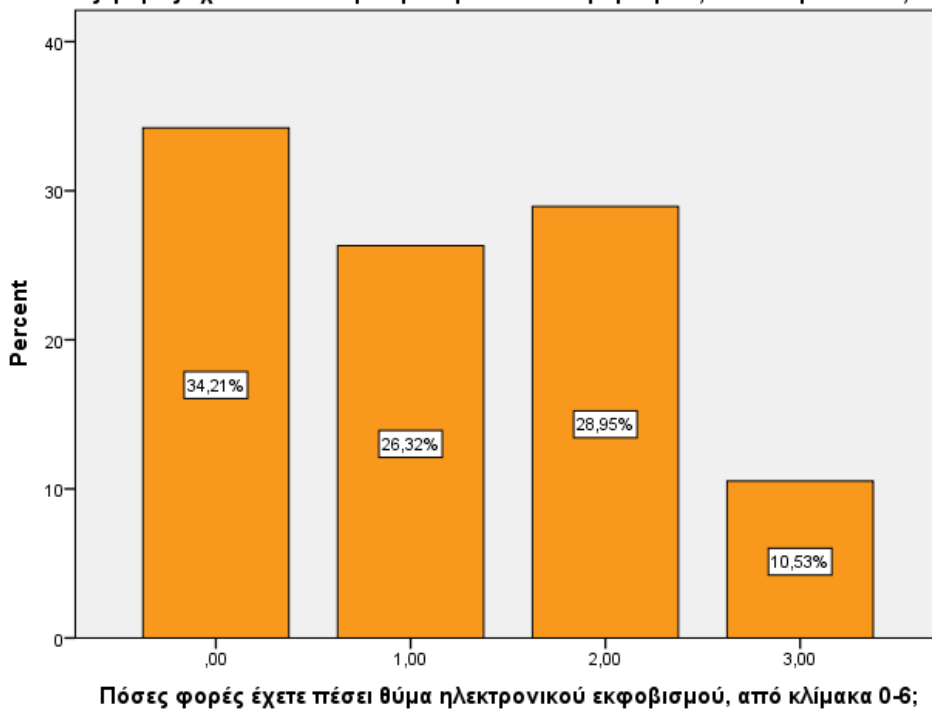
Όταν υπήρξατε θύμα εκφοβισμού, ποιο μέσο χρησιμοποίησε κάποιος για να σας εκφοβίσει ηλεκτρονικά;

Διάγραμμα 5: Ηλεκτρονικό μέσο για την ύπαρξη θύματος εκφοβισμού

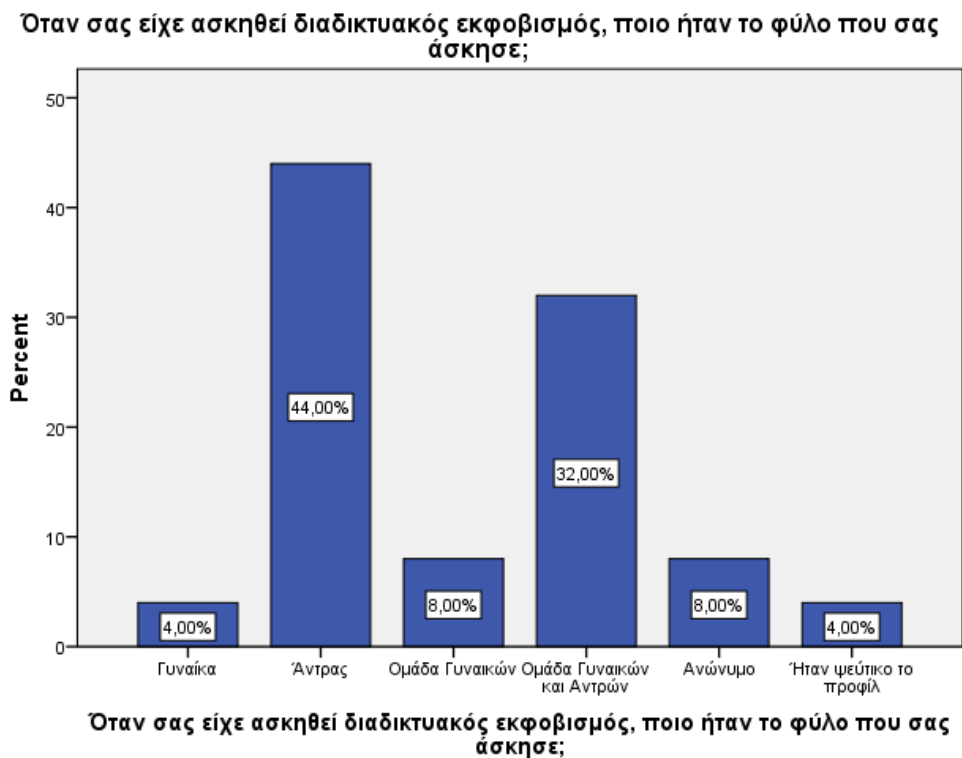
Στο διάγραμμα 6 παρουσιάζεται ότι το 34.21% των φοιτητών δεν υπήρξαν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, το 28.95% των φοιτητών υπήρξαν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού 2 φορές, το 26.32% αυτών υπήρξαν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού 1 φορά και το 10.53% αυτών υπήρξαν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού 3 φορές.

Πόσες φορές έχετε πέσει θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, από κλίμακα 0-6;

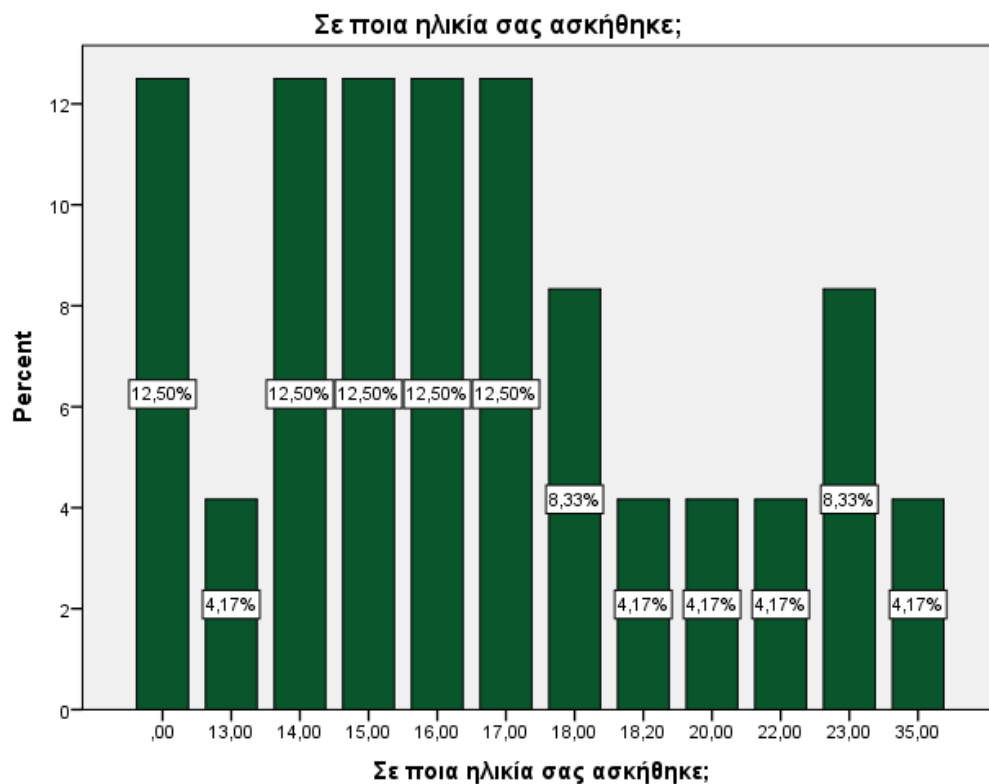
Διάγραμμα 6: Συχνότητα θύματος ηλεκτρονικού εκφοβισμού

Από το διάγραμμα 7 προκύπτει ότι το 44% των φοιτητών τους ασκήθηκε διαδικτυακός εκφοβισμός από άντρα, το 32% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι τους ασκήθηκε διαδικτυακός εκφοβισμός από ομάδα αντρών και γυναικών, το 8% αυτών δήλωσαν ότι τους ασκήθηκε διαδικτυακός εκφοβισμός είτε από ανώνυμο είτε από ομάδα γυναικών και το 4% αυτών δήλωσε ότι τους ασκήθηκε διαδικτυακός εκφοβισμός είτε από γυναίκα είτε από κάποιο ψεύτικο προφίλ.

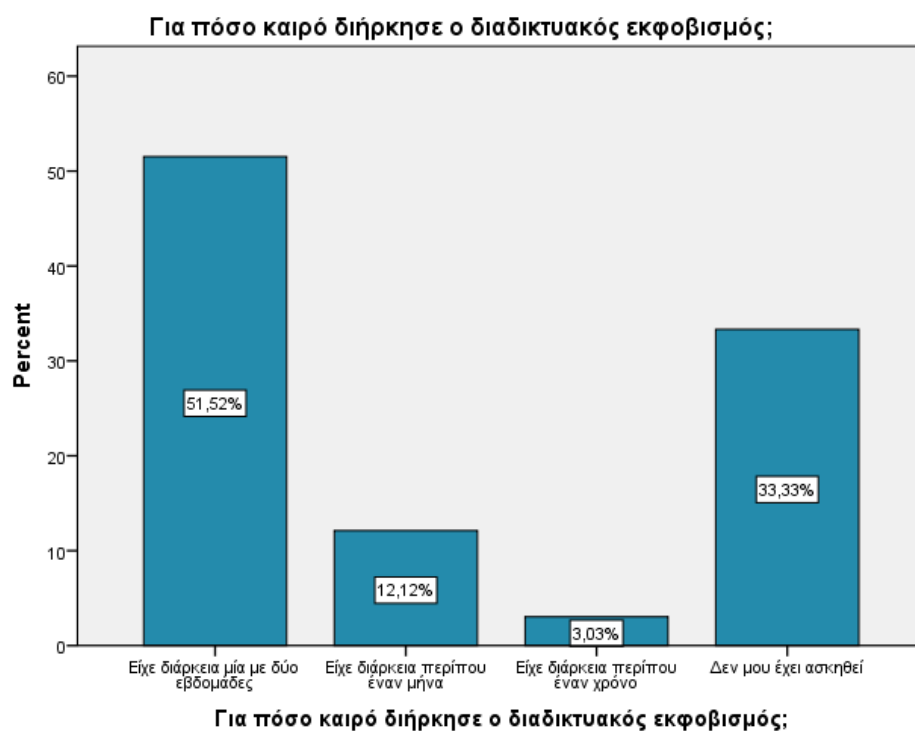
Διάγραμμα 7: Φύλο ατόμου που άσκησε το διαδικτυακό εκφοβισμό

Από το διάγραμμα 8 προκύπτει ότι το 50% των φοιτητών τους ασκήθηκε διαδικτυακός εκφοβισμός από 14 – 17 ετών, το 8.33% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι τους ασκήθηκε διαδικτυακός εκφοβισμός είτε 18 ετών, είτε 23 ετών. Οι υπόλοιπες ηλικίες συγκέντρωσαν μικρότερα ποσοστά.

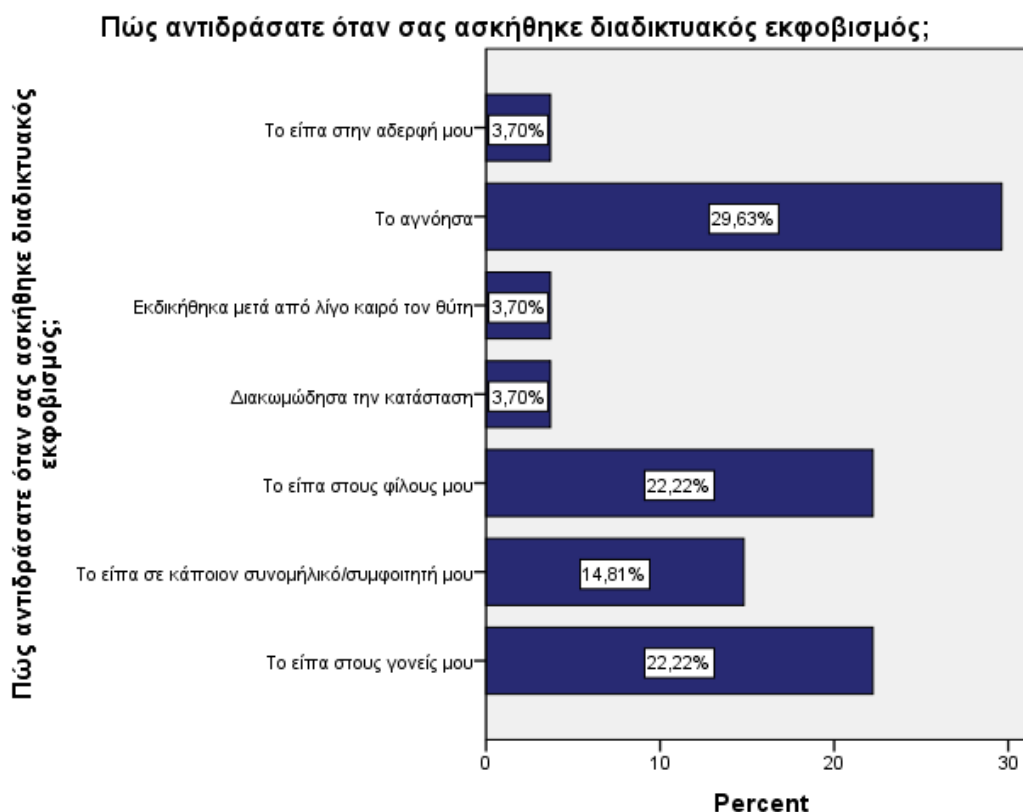
Διάγραμμα 8: Ηλικία που ασκήθηκε ο διαδικτυακός εκφοβισμός

Στο διάγραμμα 9 παρουσιάζεται ότι το 51.52% των φοιτητών δήλωσε ότι διαδικτυακός εκφοβισμός διήρκησε μία με δύο εβδομάδες, το 12.12% αυτών δήλωσε ότι ο διαδικτυακός εκφοβισμός διήρκησε περίπου ένα μήνα και το 3.03% αυτών δήλωσε ότι ο διαδικτυακός εκφοβισμός διήρκησε περίπου έναν χρόνο.

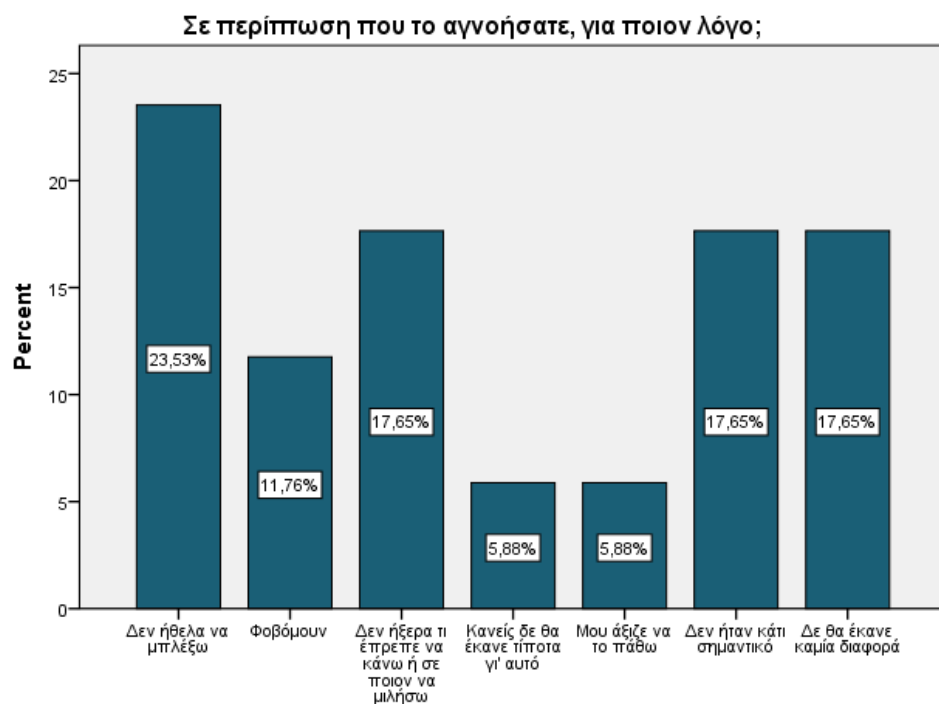
Διάγραμμα 9: Διάρκεια διαδικτυακού εκφοβισμού

Στο διάγραμμα 10 παρουσιάζεται ότι το 29.63% των φοιτητών δήλωσε ότι όταν τους ασκήθηκε ο διαδικτυακός εκφοβισμός το αγνόησαν, το 22.22% των συμμετεχόντων είτε το είπαν στους φίλους τους είτε στους γονείς τους, το 14.81% αυτών δήλωσε ότι όταν τους ασκήθηκε ο διαδικτυακός εκφοβισμός το είπαν σε κάποιο συνομήλικό τους ή συμφοιτητή τους και το 3.70% αυτών είτε το είπαν στην αδερφή τους, είτε εκδικήθηκαν μετά από λίγο καιρό το θύτη, είτε διακωμώδησαν την κατάσταση.

Διάγραμμα 10: Αντίδραση όταν τους ασκήθηκε ο διαδικτυακός εκφοβισμός

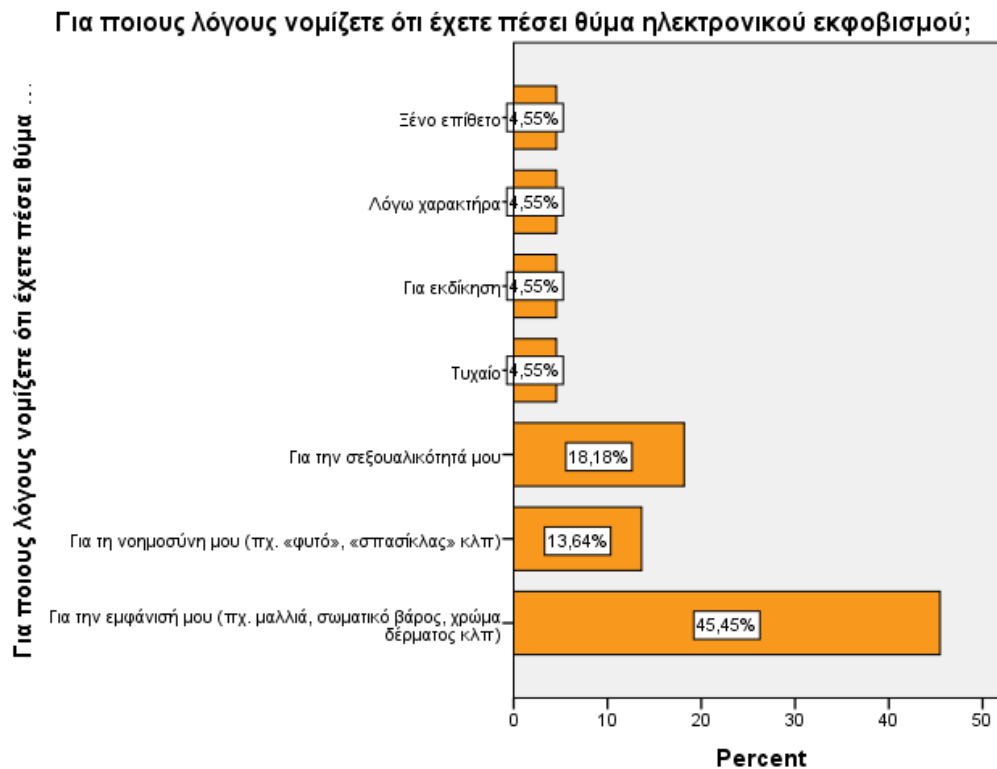
Στο διάγραμμα 11 παρουσιάζεται ότι το 23.53% των φοιτητών αγνόησαν το περιστατικό για να μην μπλέξουν, το 17.65% των φοιτητών αγνόησαν το περιστατικό είτε γιατί δεν ήξεραν τι έπρεπε να κάνουν ή σε ποιον να μιλήσουν, είτε γιατί δεν ήταν κάτι σημαντικό, είτε γιατί δεν θα έκανε καμία διαφορά. Το 11.76% αυτών αγνόησαν το περιστατικό γιατί φοβούνταν και το 5.88% αυτών αγνόησαν το περιστατικό είτε γιατί κάποιος δεν θα έκανε κάτι για αυτό είτε γιατί τους άξιζε να το πάθουν.

Σε περίπτωση που το αγνοήσατε, για ποιον λόγο;

Διάγραμμα 11: Λόγος αγνόησης του περιστατικού

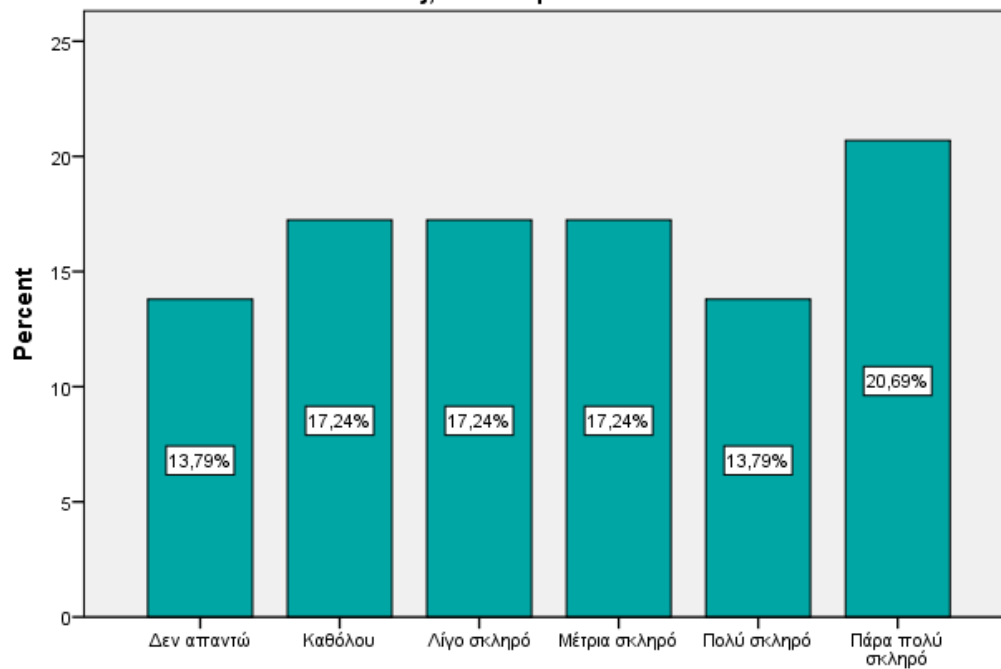
Από το διάγραμμα 12 προκύπτει ότι το 45.45% των φοιτητών έπεσε θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού λόγω της εμφάνισης τους, το 18.18% των συμμετεχόντων ανέφερε ότι έπεσε θύμα εκφοβισμού λόγω της σεξουαλικότητάς τους, το 13.64% αυτών ανέφεραν ότι έπεσαν θύμα εκφοβισμού λόγω της νοημοσύνης τους και το 4.55% αυτών είτε λόγω χαρακτήρα, είτε για εκδίκηση, είτε λόγω ξένου επιθέτου, είτε ήταν τυχαίο.

Διάγραμμα 12: Λόγοι που έγιναν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού

Από το διάγραμμα 13 προκύπτει ότι το 20.69% των φοιτητών όταν έπεσαν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού ήταν πάρα πολύ σκληρό. Το 17.24% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι είτε ήταν σε μέτριο βαθμό, είτε ήταν σε ελάχιστο, είτε καθόλου οδυνηρό όταν έπεσαν θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Το 13.79% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι ήταν πολύ σκληρό όταν έπεσαν θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού και ένα 13.79% δεν απάντησαν.

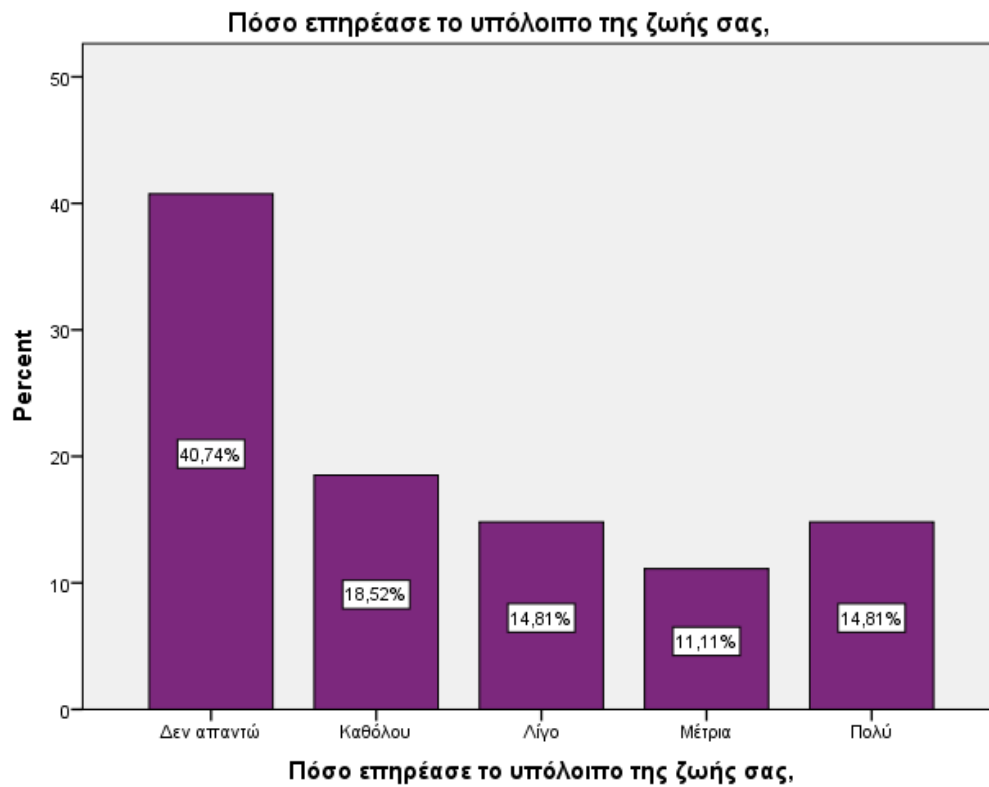
Όταν πέσατε θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού πόσο οδυνηρό ή σκληρό ήταν για εσάς, από κλίμακα 0-5

Όταν πέσατε θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού πόσο οδυνηρό ή σκληρό ήταν για εσάς, από κλίμακα 0-5

Διάγραμμα 13: Βαθμός σκληρότητας ή οδυνηρότητας του ηλεκτρονικού εκφοβισμού

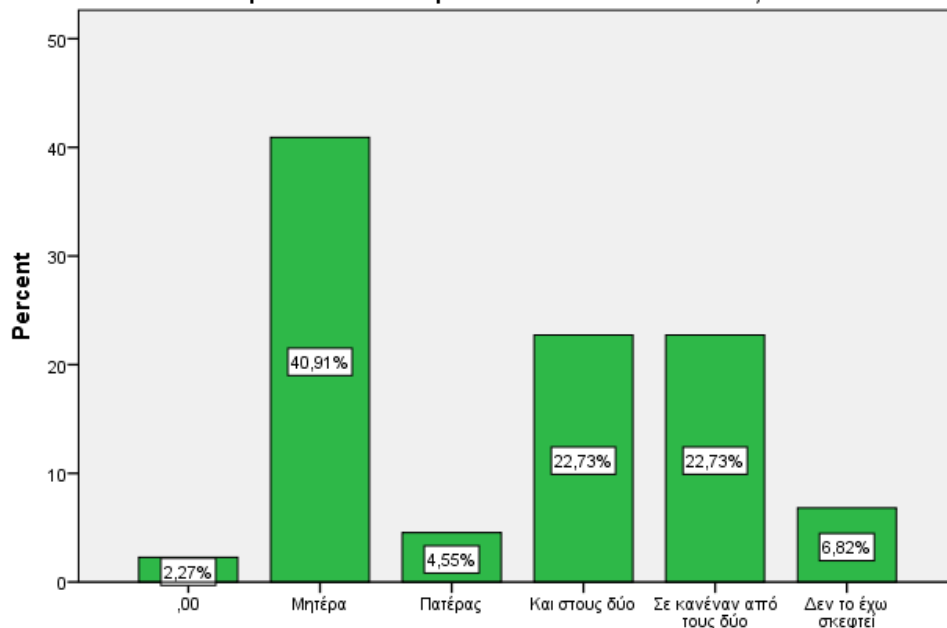
Από το διάγραμμα 14 προκύπτει ότι το 40.74% των φοιτητών δεν απάντησαν, το 18.52% των φοιτητών δεν επηρέασε καθόλου το υπόλοιπο της ζωής του, το 14.81% των συμμετεχόντων είτε λίγο, είτε πολύ επηρέασε τη ζωή τους και το 11.11% αυτών δήλωσαν ότι σε μέτριο βαθμό επηρέασε τη ζωή τους.

Διάγραμμα 14: Βαθμός επιρροής της ζωής τους από τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό

Από το διάγραμμα 15 παρουσιάζεται ότι το 40.91% των φοιτητών δήλωσαν ότι αν τους συνέβαινε ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός θα απευθύνονταν στην μητέρα τους, το 22.73% των συμμετεχόντων είτε θα απευθύνονταν και στους δύο γονείς, είτε σε κανέναν από τους δύο, το 6.82% αυτών δεν το έχουν σκεφτεί, το 4.55% αυτών θα απευθύνονταν στον πατέρα τους.

Σε περίπτωση που δεν σας έχει ασκηθεί ηλεκτρονικός εκφοβισμός, αν σας συνέβαινε σε ποιον γονέα θα απευθυνόσασταν;

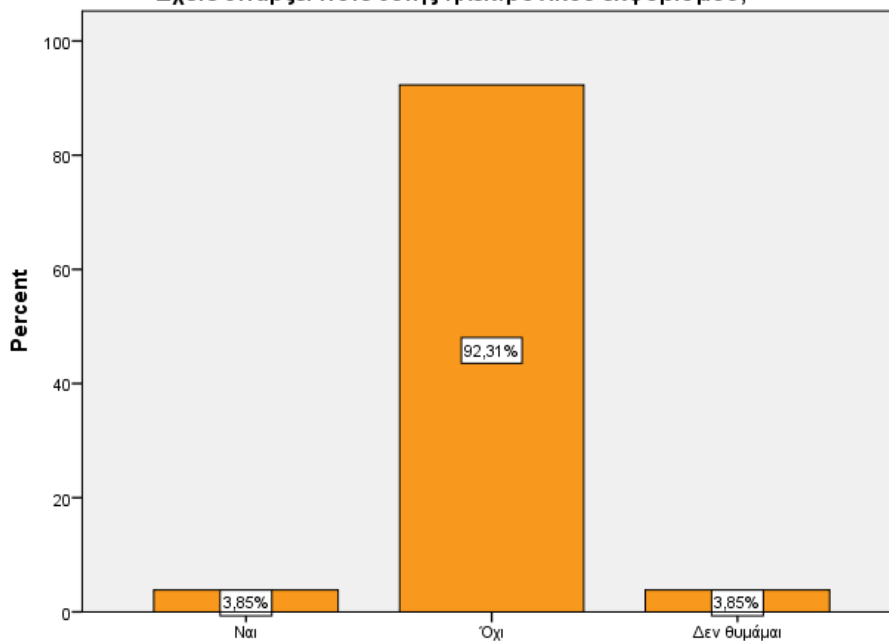

Σε περίπτωση που δεν σας έχει ασκηθεί ηλεκτρονικός εκφοβισμός, αν σας συνέβαινε σε ποιον γονέα θα απευθυνόσασταν;

Διάγραμμα 15: Γονέας που θα απευθυνόσαστε αν συνέβαινε ηλεκτρονικός εκφοβισμός

Στο διάγραμμα 16 προκύπτει ότι το 92.31% των φοιτητών δεν έχουν υπάρξει θύτες του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, το 3.85% των συμμετεχόντων είτε έχουν υπάρξει, είτε δεν θυμούνται. Και όσοι δήλωσαν ότι έχουν υπάρξει θύτες ηλεκτρονικού εκφοβισμού, το έκαναν σε άγνωστο άτομο.

Έχετε υπάρξει ποτέ θύτης ηλεκτρονικού εκφοβισμού;

Έχετε υπάρξει ποτέ θύτης ηλεκτρονικού εκφοβισμού;

Διάγραμμα 16: Υπαρξη θύτη ηλεκτρονικού εκφοβισμού

5. Οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις

Από τον ακόλουθο πίνακα προκύπτει ότι όσον αφορά τις σχέσεις των φοιτητών με τους φίλους τους ισχύει πολύ για αυτούς ότι νιώθουν χαρούμενοι όταν είναι με τους φίλους τους (Μ.Ο.= 4.16). Ενώ ισχύει λίγο ότι οι φίλοι τους, τους πειράζουν ή τους ενοχλούν ακόμα κι όταν τους λένε να μη το κάνουν (Μ.Ο.= 1.71).

Πίνακας 9: Περιγραφικά στοιχεία για τις σχέσεις με τους φίλους τους

	Σύνολο	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Περνάω πολύ χρόνο με τους φίλους μου	134	3,2463	,97670
Οι φίλοι μου, μου δίνουν συμβουλές όταν τις χρειάζομαι	135	3,6593	1,02333
Οι φίλοι μου κι εγώ κάνουμε πολλές δραστηριότητες μαζί	135	2,9407	,95232
Οι φίλοι μου κι εγώ βοηθάμε ο ένας στον άλλον	134	3,7687	,94124
Ακόμα κι όταν διαφωνώ ή τσακώνομαι με τους φίλους μου παραμένουμε φίλοι	135	3,9630	,90938
Αν κάποιος μου ασκούσε εκφοβισμό, οι φίλοι μου θα με βοηθούσαν	135	4,0222	,95782
Μπορώ να εμπιστευόμαι τους φίλους μου και να στηρίζομαι σε αυτούς	135	3,8370	1,01634
Αν κάποιος φίλος μου έπρεπε να μετακομίσει μακριά θα μου έλειπε	135	3,9481	,97978
Όταν εγώ διαφωνώ με τους φίλους μου σε κάτι, με στεναχωρεί	135	2,9111	1,22454
Αν δεν συναντηθώ με τους φίλους μου για λίγο καιρό μου λείπουν πραγματικά	135	3,4296	1,10993
Αν κάποιος προσπαθεί να με χτυπήσει, οι φίλοι μου θα με βοηθούσαν	135	3,9852	,96185
Μαλώνω με τους φίλους μου	135	2,1852	,96340
Αν έχω κάποιο πρόβλημα, μπορώ να μιλήσω στους φίλους μου	134	3,9104	,94561
Οι φίλοι μου με πειράζουν ή με ενοχλούν ακόμα κι όταν τους λέω να μη το κάνουν	135	1,7111	,83636
Αν χρειάζομαι χρήματα, οι φίλοι μου θα μου έδιναν	133	3,6917	1,02381
Με τους φίλους μου συζητάω για πράγματα που μας αρέσουν	134	4,1493	,86283
Αν έχω απορίες οι φίλοι μου θα με βοηθήσουν να βρω απαντήσεις	135	3,9778	,99601
Νιώθω χαρούμενος όταν είμαι με τους φίλους μου	135	4,1630	,89948

Ακόμα κι αν ζητούσα συγγνώμη από τον φίλο μου έπειτα από διαφωνία, ο φίλος μου θα συνέχιζε να είναι θυμωμένος μαζί μου	135	1,5778	,83279
Valid N (listwise)	130		

Από τον πίνακα 10 προκύπτει ότι όσον αφορά την σχέση των φοιτητών με τον πατέρα τους ποτέ ο πατέρας τους δεν τους αντιπαθούσε (Μ.Ο.=1.23). Ενώ μερικές φορές έλεγε ο πατέρας τους καλά λόγια για αυτούς (Μ.Ο=3.42).

Πίνακας 10: Περιγραφικά στοιχεία για τις σχέσεις με τον πατέρα τους

	Σύνολο	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Έλεγε καλά λόγια για μένα	133	3,4211	,81845
Δεν μου έδινε καθόλου σημασία	132	1,9242	,94603
Με χτυπούσε	131	1,3206	,59829
Με έβλεπε ως μεγάλο μπελά	132	1,3712	,71415
Με τιμωρούσε πολύ αυστηρά όταν θύμωνε	132	1,3864	,67278
Ήταν πάντα πολύ απασχολημένος για να απαντήσει στις ερωτήσεις μου	131	1,6718	,83613
Με αντιπαθούσε	131	1,2290	,56248
Έδειχνε μεγάλο ενδιαφέρον για τις δραστηριότητές μου	133	3,0000	,93744
Μου έλεγε πολύ σκληρά λόγια	131	1,5344	,75750
Με αγνοούσε όταν του ζητούσα βοήθεια	132	1,3333	,69531
Με έκανε να νιώθω ότι με θέλει και με χρειάζεται	134	2,8881	1,06665
Μου έδινε πολλή σημασία	133	3,0902	,93305
Με στεναχωρούσε	132	2,2273	,85240
Ξεχνούσε σημαντικά πράγματα που έπρεπε να θυμάται, σχετικά με μένα	131	1,9160	,96107
Με φοβέριζε η με απειλούσε όταν έκανα κάποιο λάθος	132	1,4242	,80192
Ενδιαφερόταν για το τι σκέφτομαι και το συζητούσαμε	134	2,7687	1,07546
Ό,τι κι αν έκανα νόμιζε τα άλλα παιδιά συμπεριφέρονταν καλύτερα από μένα	130	1,6000	,95317
Μου έδειχνε ότι δεν με θέλει	132	1,3864	,80691
Μου έδειχνε την αγάπη του	134	3,1642	,99013
Με αγνοούσε όσο έκανα κάτι που δεν τον ενοχλεί	132	1,6970	,94860

Από τον πίνακα 11 παρουσιάζεται ότι όσον αφορά την σχέση των φοιτητών με την μητέρα τους ποτέ η μητέρα τους δεν τους αντιπαθούσε (Μ.Ο.=1.16).Ενώ πάντα τους έδειχνε την αγάπη της (Μ.Ο.=3.72).

Πίνακας 11: Περιγραφικά στοιχεία για τις σχέσεις με την μητέρα τους

	Σύνολο	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Με αγνοούσε όσο έκανα κάτι που δεν τον ενοχλεί	132	1,6970	,94860
Έλεγε καλά λόγια για μένα	136	3,6985	,56201
Δε μου έδινε σημασία	134	1,4851	,85607
Με χτυπούσε	134	1,3731	,63331
Με έβλεπε ως μεγάλο μπελά	134	1,3507	,64022
Με τιμωρούσε αυστηρά όταν θύμωνε	134	1,5896	,77763
Ήταν πάντα απασχολημένη για να απαντήσει στις ερωτήσεις μου	134	1,4851	,76321
Με αντιπαθούσε	134	1,1567	,50344
Έδειχνε πραγματικό ενδιαφέρον για τις δραστηριότητές μου	135	3,6074	,70283
Μου έλεγε σκληρά λόγια	133	1,6241	,80342
Με αγνοούσε όταν της ζητούσα βοήθεια	133	1,2632	,58897
Μου έδινε πολλή σημασία	135	3,5630	,74920
Με στεναχωρούσε	134	2,0448	,77426
Ξεχνούσε πράγματα που έπρεπε να θυμάται σχετικά με μένα	134	1,4328	,68768
Με φοβέριζε ή με απειλούσε όταν έκανα κάποιο λάθος	133	1,4135	,73986
Ενδιαφερόταν για το τι σκέφτομαι και το συζητούσαμε	135	3,4741	,79953
Ό,τι κι αν έκανα νόμιζε τα άλλα παιδιά συμπεριφέρονταν καλύτερα από μένα	135	1,6741	,87101
Μου έδειχνε ότι δε με θέλει	134	1,1940	,54120
Μου έδειχνε την αγάπη της	136	3,7206	,60481
Με αγνοούσε όσο έκανα κάτι που δε την ενοχλεί	134	1,4701	,74279
Valid N (listwise)	129		

Από τον πίνακα 12 προκύπτει ότι το 59.5% των φοιτητών δήλωσαν ότι οι γονείς τους δεν έκαναν καμία παρέμβαση είτε δεν χρειάστηκε να κάνουν διότι δεν έχει συμβεί ηλεκτρονικός εκφοβισμός στους φοιτητές, το 14.7% των φοιτητών δήλωσαν ότι οι γονείς

τους πραγματοποίησαν μείωση της χρήσης του υπολογιστή και το 7% των φοιτητών δήλωσαν ότι οι γονείς τους έκαναν αναφορά μηνυμάτων ή μπλοκάρισμα χρήστη, οι υπόλοιπες επιλογές συγκέντρωσαν μικρότερα ποσοστά.

Πίνακας 12: Παρεμβάσεις που έκαναν οι γονείς των φοιτητών για την πρόληψη ενός ηλεκτρονικού εκφοβισμού

	Σύνολο	Ποσοστό
Μείωση της χρήσης του υπολογιστή	21	14.7%
Αναφορά του περιστατικού στην Αστυνομία ή στην Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος	3	2.1%
Αγνόηση του περιστατικού	5	3.5%
Αναφορά μηνυμάτων ή μπλοκάρισμα χρήστη	10	7%
Αναφορά στο google	3	2.1%
Βρίσκονταν παρόντες κατά τη διάρκεια πλοήγησής μου στο διαδίκτυο	2	1.4%
Χρήση εφαρμογής «γονεϊκής επίβλεψης»	9	6.3%
Επιχείρηση συνομιλίας με τον θύτη/δράστη	4	2.8%
Επίσκεψη ιστορικού για τη γνώση των σελίδων που πλοηγήστε	7	4.9%
Απαγόρευση χρήσης του υπολογιστή	6	4.2%
Καμία από τις παραπάνω παρεμβάσεις/ Δεν χρειάστηκε, καθώς δεν μου έχει συμβεί	85	59.5%

6. Προσωπικές ερωτήσεις

Από τον πίνακα 13 προκύπτει ότι οι φοιτητές νιώθουν ότι έχουν αρκετές αρετές και είναι ικανοί να κάνουν πράγματα εξίσου καλά με τους περισσότερους ανθρώπους. Ενώ νιώθουν σε ελάχιστο βαθμό ότι δεν έχουν καταφέρει πολλά πράγματα για τα οποία να είναι περήφανοι.

Πίνακας 13: Τα γενικότερα συναισθήματα που έχουν οι φοιτητές για τον εαυτό τους

	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Νιώθω ότι αξίζω τουλάχιστον όσο αξίζουν και οι άλλοι	4.2	0.93
Νιώθω ότι έχω αρκετές αρετές	4.3	0.70
Είμαι ικανός/η να κάνω πράγματα εξίσου καλά με τους περισσότερους ανθρώπους	4.3	0.82

Νιώθω ότι δεν έχω καταφέρει πολλά πράγματα, για τα οποία να είμαι περήφανος/η	2.8	1.11
Διατηρώ μια θετική στάση απέναντι στον εαυτό μου	3.9	0.94
Συνολικά είμαι ικανοποιημένος/η με τον εαυτό μου	3.8	0.96
Θα ήθελα να σέβομαι περισσότερο τον εαυτό μου	3.6	1.20
Κατά καιρούς νιώθω άχρηστος/η	3.0	1.32

Στον πίνακα 14 παρουσιάζεται ότι το 84% των φοιτητών δήλωσαν ότι θα πρότειναν στους συμφοιτητές/τριές τους που κινδυνεύουν να πέσουν θύματα (ή έχουν πέσει ήδη) ηλεκτρονικού εκφοβισμού, να απευθυνθούν σε κάποιον ειδικό/επαγγελματία ψυχικής υγείας, το 81.9% των φοιτητών θα πρότειναν να το συζητήσουν με την οικογένεια τους, το 72.8% των συμμετεχόντων θα πρότειναν να το αναφέρουν στην αστυνομία ή και την δίωξη ηλεκτρονικού εγκλήματος και το 67.9% αυτών θα πρότειναν να συμβουλευτούν κάποιον φίλο τους.

Πίνακας 14: Προτάσεις στους συμφοιτητές/τριές που κινδυνεύουν να πέσουν θύματα (ή έχουν πέσει ήδη) ηλεκτρονικού εκφοβισμού

	Συχνότητα	Ποσοστό
Να το συζητήσουν με την οικογένειά τους	117	81.9%
Να συμβουλευτούν κάποιον φίλο/η τους	97	67.9%
Να το αναφέρουν στην αστυνομία ή και την δίωξη ηλεκτρονικού εγκλήματος	104	72.8%
Να απευθυνθούν σε κάποιον ειδικό/επαγγελματία ψυχικής υγείας (κοινωνικό λειτουργό, ψυχολόγο)	120	84%

7. Απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων

1. Σχετίζεται ο βαθμός χρήσης του διαδικτύου με την πιθανότητα ο πρωτοετής φοιτητής/-τρια να πέσει θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού;

Για την απάντηση του παραπάνω ερευνητικού ερωτήματος θα χρησιμοποιηθεί ο έλεγχος ανεξαρτησίας X^2 , σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Παρακάτω παρουσιάζεται η ερευνητική υπόθεση:

H₀: Όσο πιο συχνά επιλέγει το άτομο τη χρήση του διαδικτύου, τόσο πιο πιθανό είναι να πέσει θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού.

Στον πίνακα 15 παρουσιάζεται ότι το επίπεδο σημαντικότητας του ελέγχου ισούται με 0.036, το οποίο είναι μικρότερο του 0.05. Άρα, προκύπτει ότι όσο πιο συχνά επιλέγει το άτομο τη χρήση του διαδικτύου, τόσο πιο πιθανό είναι να πέσει θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού.

Πίνακας 15: Έλεγχος χ^2 για την απάντηση του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,507 ^a	6	,036
Likelihood Ratio	13,706	6	,033
Linear-by-Linear Association	1,656	1	,198
N of Valid Cases	138		

2. Δέχονται συχνότερα ηλεκτρονικό εκφοβισμό μέσω σελίδων κοινωνικής δικτύωσης οι πρωτοετείς φοιτητές ή οι φοιτήτριες;

Για την απάντηση του παραπάνω ερευνητικού ερωτήματος θα χρησιμοποιηθεί ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 , σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Παρακάτω παρουσιάζεται η ερευνητική υπόθεση:

H₁: Οι πρωτοετείς φοιτήτριες παρά οι φοιτητές δέχονται πιο συχνά ηλεκτρονικό εκφοβισμό.

Στον πίνακα 16 παρουσιάζεται ότι το επίπεδο σημαντικότητας του ελέγχου ισούται με 0.549, το οποίο είναι μεγαλύτερο του 0.05. Άρα, προκύπτει ότι δεν υπάρχει διαφορά στην συχνότητα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού μέσω των σελίδων κοινωνικής δικτύωσης όσον αφορά το φύλο των πρωτοετών φοιτητών.

Πίνακας 16: Έλεγχος χ^2 για την απάντηση του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,198 ^b	2	,549
Likelihood Ratio	1,234	2	,540

Linear-by-Linear Association	1,005	1	,316
N of Valid Cases	90		

3. Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο φύλο και τη συχνότητα επίσκεψης των δωματίων επικοινωνίας;

Για την απάντηση του παραπάνω ερευνητικού ερωτήματος θα χρησιμοποιηθεί ο έλεγχος ανεξαρτησίας X^2 , σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Παρακάτω παρουσιάζεται η ερευνητική υπόθεση:

H₂: Οι φοιτήτριες επισκέπτονται συχνότερα τα δωμάτια επικοινωνίας

Στον πίνακα 17 παρουσιάζεται ότι το επίπεδο σημαντικότητας του ελέγχου είναι μεγαλύτερο του 0.05. Άρα, προκύπτει ότι δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο φύλο και τη συχνότητα επίσκεψης των δωματίων επικοινωνίας.

Πίνακας 17: Έλεγχος X^2 για την απάντηση του τρίτου ερευνητικού ερωτήματος

	Τιμή ελέγχου X^2	Επίπεδο σημαντικότητας
Facebook	0.968	0.325
Instagram	0.138	0.711
Youtube	0.544	0.461
Google+	2.551	0.225
Twitter	3.372	0.066
Linkedin	0.642	0.423
Blogger	0.259	0.611

4. Σχετίζεται ο βαθμός κοινωνικοποίησης των ατόμων με την πιθανότητα να παγιδευτούν από την διαδικτυακή αποπλάνηση;

Για την απάντηση του παραπάνω ερευνητικού ερωτήματος θα χρησιμοποιηθεί ο έλεγχος ανεξαρτησίας X^2 , σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Παρακάτω παρουσιάζεται η ερευνητική υπόθεση:

H₃: Όσο πιο κοινωνικό είναι το άτομο στη πραγματική ζωή, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να παγιδευτεί στο διαδίκτυο.

Στον πίνακα 18 παρουσιάζεται ότι το επίπεδο σημαντικότητας του ελέγχου είναι μεγαλύτερο του 0.05. Άρα, προκύπτει ότι δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο βαθμό

κοινωνικοποίησης των ατόμων και την πιθανότητα να παγιδευτούν από την διαδικτυακή αποπλάνηση.

Πίνακας 18: Έλεγχος X^2 για την απάντηση του τέταρτου ερευνητικού ερωτήματος

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	87,528 ^a	86	,434
Likelihood Ratio	61,107	86	,981
Linear-by-Linear Association	,087	1	,767
N of Valid Cases	109		

5. Σχετίζεται ο ρόλος της οικογένειας και των συνομηλίκων των ατόμων με την πιθανότητα να πέσουν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού;

Για την απάντηση του παραπάνω ερευνητικού ερωτήματος θα χρησιμοποιηθεί ο έλεγχος ανεξαρτησίας X^2 , σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Παρακάτω παρουσιάζεται η ερευνητική υπόθεση:

H₄: Όσο πιο στενοί είναι οι οικογενειακοί δεσμοί και οι φιλίες, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να πέσει θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού.

Στον πίνακα 19 παρουσιάζεται ότι το επίπεδο σημαντικότητας του ελέγχου όσον αφορά τις φιλικές σχέσεις και τη σχέση με την μητέρα τους είναι μεγαλύτερο του 0.05. Άρα, προκύπτει ότι δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις σχέσεις τους με τους φίλους τους και τη μητέρα τους και την πιθανότητα να πέσουν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Ενώ παρατηρείται συσχέτιση όσον αφορά την σχέση των φοιτητών με τον πατέρα τους και την πιθανότητα να πέσουν θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού ($p = 0.000 < 0.05$).

Πίνακας 19: Έλεγχος X^2 για την απάντηση του πέμπτου ερευνητικού ερωτήματος

	Τιμή ελέγχου X^2	Επίπεδο σημαντικότητας
Φίλοι	87.825	0.434
Μητέρα	45.095	0.867
Πατέρας	134.759	0.000

Κεφάλαιο 5

5.1 Συμπεράσματα- Συζήτηση

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των αποτελεσμάτων μετά την επεξεργασία των απαντήσεων του δείγματος είναι τα εξής:

Από την έρευνα προέκυψε ότι οι περισσότεροι φοιτητές δεν χρησιμοποιούν καθόλου το tablet, όμως χρησιμοποιούν αρκετά τον υπολογιστή και χρησιμοποιούν πάρα πολύ το κινητό τηλέφωνο. Ακόμα χρησιμοποιούν το διαδίκτυο από 6 – 8 ώρες ημερησίως, οι περισσότεροι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν το Youtube.

Ακόμα η πλειονότητα των φοιτητών γνωρίζουν τον όρο «Ηλεκτρονικό εκφοβισμό» και θεωρούν ότι αποτελεί μορφή του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, όταν κάποιος στέλνει απειλητικά μηνύματα ή φωτογραφίες σε κάποιον. Επίσης, οι περισσότεροι φοιτητές πιστεύουν ότι η οικογένεια παίζει ρόλο στη δημιουργία cyber θυτών ή θυμάτων και προτείνουν να γίνει ένας νόμος, όπου θα υπάρχει γραμμή υποστήριξης για θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού και τα σχολεία να συνεργάζονται με τους γονείς για να βοηθήσουν τα παιδιά που έχουν πέσει θύματα.

Επίσης από την έρευνα προκύπτει ότι οι περισσότεροι δεν έχουν πέσει θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Όμως, οι περισσότεροι από τους φοιτητές που έχουν πέσει θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού δήλωσαν ότι έχει υποπέσει στην αντίληψη τους να έχουν υπάρξει παρατηρητές ηλεκτρονικού εκφοβισμού και δεν το ανέφεραν κάπου. Ακόμα οι περισσότεροι φοιτητές δήλωσαν ότι τους έχουν στείλει προσβλητικά μηνύματα ή φωτογραφίες, υπήρξαν θύματα εκφοβισμού από το Facebook, αυτό συνέβη 2 φορές, τους ασκήθηκε διαδικτυακός εκφοβισμός από άντρα σε ηλικία 14 – 17 ετών, διάρρηξε μία με δύο εβδομάδες και όταν τους ασκήθηκε ο διαδικτυακός εκφοβισμός το αγνόησαν για να μην μπλέξουν. Η πλειονότητα των φοιτητών δήλωσε ότι έπεσε θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού λόγω της εμφάνισης τους και ήταν πάρα πολύ σκληρό για αυτούς. Μέσα από την έρευνα παρατηρήθηκε ότι μεγάλο ποσοστό το 40.74% συγκεκριμένα, στην ερώτηση «Πόσο οδυνηρό ήταν για εσάς όταν πέσατε θύμα εκφοβισμού», δεν απάντησε. Αυτό πιθανόν οφείλεται, στο ότι ακόμα τα θύματα δε το έχουν ξεπεράσει και τους ήταν δύσκολο να απαντήσουν. Επίσης ίσως να μην είχαν αναλογιστεί και να μη γνώριζαν κατά πόσο τους έχει επηρεάσει.

Όσον αφορά τις σχέσεις των φοιτητών με τους φίλους τους ισχύει πολύ για αυτούς ότι νιώθουν χαρούμενοι όταν είναι με τους φίλους τους. Ενώ ισχύει λίγο ότι οι φίλοι τους,

τους πειράζουν ή τους ενοχλούν ακόμα κι όταν τους λένε να μη το κάνουν. Σχετικά με την σχέση τους με τον πατέρα τους, ποτέ ο πατέρας τους δεν τους αντιπαθούσε ενώ μερικές φορές λέει ο πατέρας τους καλά λόγια για αυτούς. Αναφορικά με την σχέση τους με την μητέρα τους, ποτέ η μητέρα τους δεν τους αντιπαθούσε, ενώ πάντα τους έδειχνε την αγάπη της. Τέλος, οι περισσότεροι φοιτητές δήλωσαν ότι οι γονείς τους δεν έκαναν καμία παρέμβαση είτε δεν χρειάστηκε να κάνει διότι δεν έχει συμβεί ηλεκτρονικός εκφοβισμός στους φοιτητές.

Οι φοιτητές νιώθουν ότι έχουν αρκετές αρετές και είναι ικανοί να κάνουν πράγματα εξίσου καλά με τους περισσότερους ανθρώπους. Ενώ νιώθουν σε ελάχιστο βαθμό ότι δεν έχουν καταφέρει πολλά πράγματα για τα οποία να είναι περήφανοι. Και οι περισσότεροι φοιτητές δήλωσαν ότι θα πρότειναν στους συμφοιτητές/τριές τους που κινδυνεύουν να πέσουν θύματα (ή έχουν πέσει ήδη) ηλεκτρονικού εκφοβισμού, να απευθυνθούν σε κάποιον ειδικό/επαγγελματία ψυχικής υγείας. Ωστόσο, οι φορείς όπως η Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος καθώς και η υπηρεσία Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου προβαίνουν στην υλοποίηση προγραμμάτων και επιμορφωτικών δράσεων ώστε να αντιληφθεί το κάθε άτομο – φοιτητής/τρια, με παιγνιώδη τρόπο, τι είναι το Διαδίκτυο, τι είναι το ηλεκτρονικό έγκλημα, πώς να κάνει ορθή χρήση του διαδικτύου και των κοινωνικών δικτύων ειδικότερα. Επιπρόσθετα, χρειάζεται η περαιτέρω θέσπιση προληπτικών, παρεμβατικών προγραμμάτων αλλά και η υιοθέτηση πολιτικών πρακτικών οι οποίες θα συμβάλλουν αποτελεσματικά στον περιορισμό του φαινομένου ενώ ανακύπτει και αναγκαιότητα θέσπισης ενός οργανωμένου κοινού σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο νομοθετικού πλαισίου διαχείρισης του ζητήματος.

Τέλος, από τα ερευνητικά ερωτήματα προέκυψε ότι όσο πιο συχνά επιλέγει το άτομο τη χρήση του διαδικτύου, τόσο πιο πιθανό είναι να πέσει θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Ακόμα προέκυψε ότι δεν υπάρχει διαφορά στην συχνότητα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού μέσω των σελίδων κοινωνικής δικτύωσης όσον αφορά το φύλο των πρωτοετών φοιτητών και ότι δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο φύλο και τη συχνότητα επίσκεψης των δωματίων επικοινωνίας. Ακόμα όπως φαίνεται η φοιτητική ζωή αποτελεί μια περίοδο της ζωής του ατόμου κατά την οποία το άτομο απομακρύνεται από τον στενό κοινωνικό του περίγυρο και αναζητά νέες εμπειρίες και φιλίες από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Με αποτέλεσμα οι φοιτητές να συγκεντρώνουν αρκετές πληροφορίες σε αυτά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και είναι εκτεθειμένοι. Επίσης, από την έρευνα προέκυψε ότι δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο βαθμό κοινωνικοποίησης των ατόμων και την πιθανότητα να παγιδευτούν από την διαδικτυακή αποπλάνηση και ότι δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα

στις σχέσεις τους με τους φίλους τους και τη μητέρα τους και την πιθανότητα να πέσουν θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Ενώ παρατηρείται συσχέτιση όσον αφορά την σχέση των φοιτητών με τον πατέρα τους και την πιθανότητα να πέσουν θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, όσο καλύτερες είναι οι σχέσεις με τον πατέρα του τόσο μειώνεται η πιθανότητα να πέσουν οι φοιτητές θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού.

5.2 Προτάσεις

Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός αποτελεί ένα σχετικά καινούριο φαινόμενο και σταδιακά, όπως προαναφέρθηκε παραπάνω παρουσιάζει αύξηση των νεαρών θυμάτων του ολόένα και περισσότερο και συγκεκριμένα των πρωτοετών φοιτητών/τριών. Το φαινόμενο αυτό χρειάζεται να γνωστοποιηθεί στην ευρύτερη κοινωνία, ώστε όλοι να ενημερωθούν για το τι είναι ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός και ποιες οι συνέπειες του. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από διεξοδικές έρευνες, ώστε να αποκτηθεί εις βάθος γνώση. Επιπρόσθετα, μέσα από παράλληλες έρευνες θα δημιουργηθεί μια ξεκάθαρη εικόνα για το πόσο ενήμερη και ευαισθητοποιημένη είναι η κοινωνία πάνω σε αυτό το ζήτημα. Τέλος, το δείγμα θα παίζει σημαντικό ρόλο, καθώς χρειάζεται να είναι αντιπροσωπευτικό στην Ελλάδα.

Μέσα από την έρευνα προέκυψε ότι οι φοιτητές/τριες που ξοδεύουν περισσότερο χρόνο σε μέσα κοινωνικής δικτύωση, είναι πιο πιθανό να πέσουν θύματα κυβερνοεκφοβισμού. Επομένως, γίνεται αντιληπτό, ότι καλό είναι το άτομο να επενδύει λιγότερο χρόνο σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, να βάζει ενδεχομένως όρια στον εαυτό του, καθώς και να είναι ενήμερος και συνειδητοποιημένος για τους κινδύνους που εγκυμονούν.

Από την άλλη βέβαια και οι οργανισμοί δίωξης κατά του ηλεκτρονικού εγκλήματος κρίνεται απαραίτητο να βοηθάνε άμεσα τους θύτες. Οι γραμμές στήριξης να αυξηθούν καθώς και να δημιουργηθούν οργανισμοί που θα ασχολούνται καθαρά με το φαινόμενο του ηλεκτρονικού εκφοβισμού και κατ' επέκταση στην μείωση του.

Τέλος, κρίνεται αναγκαία η παρακολούθηση της εξέλιξης του ζητήματος, του ηλεκτρονικού εκφοβισμού αλλά και της συμπεριφοράς των νέων μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα, ώστε να κατανοηθεί επαρκώς το ζήτημα και να υπάρξουν περαιτέρω δράσεις για την αντιμετώπισή του.

Ελληνική

- Αγγελής Ι. (2000) «Διαδίκτυο και ποινικό δίκαιο».
- Αννούσης Γ. και συν. (2017) 'Έθισμός Νεαρών Ενηλίκων στο Διαδίκτυο', Hellenic Journal of Nursing.
- Αντωνιάδου, Ν. και Κόκκινος Κ. Μ. (2013) Κυβερνο-εκφοβισμός και κυβερνοθυματοποίηση σε παιδιά και εφήβους: Συχνότητα εμφάνισης και παράγοντες επικινδυνότητας. Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση
- Αρσένης Σ. (2010) Διαδίκτυο και κοινωνικές επιστήμες, Τεχνικές, τεχνολογικές και συστημικές προσεγγίσεις, Εκδόσεις: Κλειδάριθμος, Αθήνα.
- Αυδίκος Ε. Γρ. (2016) Πολιτισμοί του Διαδικτύου, Εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα.
- Γεωργόπουλος Ν. (2005) Ηλεκτρονικό Επιχειρείν: προγραμματισμός και σχεδίαση, Ευγενία Μπένου, Αθήνα.
- Γιαννακόπουλος Κ. Ι. (2005) *Εικονικές Κοινότητες. Μια κοινωνιολογική προσέγγιση του Διαδικτύου.*
- Γιοβαζολιάς Θ., Κουρκούτας Η. και Μητσοπούλου Ε. (2008) Σχολικός εκφοβισμός. Θυματοποίηση και Τύποι Διαπαιδαγώγησης του Πατέρα: Ψυχοπαιδαγωγικές και Συμβουλευτικές Παρεμβάσεις. Στο Μαλικιώση Μ. – Παπαστυλιανού Α. (Επιμ.), Η συμβουλευτική ψυχολογία στους άντρες. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Γρηγοράκη Μ., Περάκη Φ. και Πολίτη Α. (2014) Ηλεκτρονικός εκφοβισμός στην παιδική και εφηβική ηλικία: διερευνώντας το φαινόμενο όπως εκδηλώνεται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης.
- Δεληγιάννης Ι. (2006) Η κοινωνία της πληροφορίας και ο ρόλος των διαδραστικών πολυμέσων, Εκδόσεις: Fgotto, Αθήνα.
- Δημητριάδης Σ. και Μπαλτάς Γ. (2003), "Ηλεκτρονικό εμπόριο & Μάρκετινγκ", Αθήνα: rosili.
- Ζήση Α. (2013) Κοινωνία, κοινότητα και ψυχική υγεία. Αθήνα: Εκδόσεις GYTENBERG.
- Θεμπριάν Χ.Λ. (2000) Το διαδίκτυο, το Ίντερνετ και τα Νέα μέσα επικοινωνίας-μεταφρ. Παπαγεωργίου Χ., Αθήνα: Στάχυ.
- Ινστιτούτο Don Milani (2012). Η Ευρωπαϊκή Κατάσταση στο Φαινόμενο του Εκφοβισμού. Διακρατική έκθεση. European Commission.

- Καλλινικάκη, Θ. (1998). Κοινωνική Εργασία, Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κανδυλάκη, Α. (2008). Η Συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία – Δεξιότητες και Τεχνικές. Αθήνα: Τόπος.
- Κατσίκας, Χ. (2008) Οδηγός σπουδών και επαγγέλματος. Αθήνα: Σαββάλας
- Κανδυλάκη, Α. (2008). Η Συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία – Δεξιότητες και Τεχνικές. Αθήνα: Τόπος
- Καρακάωστα Ι. (2012) Το δίκαιο των ΜΜΕ, Εκδότης: Αντ. Σάκκουλας.
- Κατερέλος Γ. και Παπαδόπουλος Π. (2009) Οι έφηβοι και το internet, ασφαλής και δημιουργική χρήση. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Κοντογεώργος Δ. και Μαραγκός Κ. (2001) Το Internet στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Πρωτοβάθμιας- Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Χαλκίδα Κωστόγιαννος.
- Κυριακούλιας Κ. και Επαμεινώνδας Ν. (2006) «Τεχνολογία Web Services».
- Λούλος Δ. (2002), Έκφραση Έκθεση. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.
- Μπατσακίδη, Θ. (2011), "Τι είναι το LinkedIn και πώς μπορεί να προωθήσει την καριέρα σας", ΙΩΝΙΚΗ
- Μητροπούλου Β. (2007) Νέες Τεχνολογίες και Θρησκευτική Αγωγή, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας.
- Μπάρδης Γ., Νικολόπουλος Β. και Μπράττος Ι. (2007), Μελέτες- Εφαρμογές & Υλοποίηση Δικτύων Η/Υ. Αθήνα: Μ. Γκιούρδας.
- Ναθαναήλ Γ., Μπουρλάκης Π. και Dreyfus H. L. (2003) Το διαδίκτυο. Αθήνα: Κριτική.
- Παπαγεωργίου Μ. (2010) ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΙΝΤΕΡΝΕΤ, ΑΘΗΝΑ, εκδόσεις ΕΝ ΠΛΩ.
- Παπαδόπουλος Η. (2011). Ηλεκτρονικός Εκφοβισμός (Cyberbullying): Χαρακτηριστικά Αντιμετώπιση. Χίος: Σύλλογος Εκπαιδευτικών Πληροφορικής Χίου.
- Παπάνης Ε. και Μπαλάσα Κ. (2011) Συμβουλευτική μέσω διαδικτύου και επικοινωνία. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη.
- Παπαχρόνης Ι. (2017) Κατεβάζοντας ζωή από το διαδίκτυο. Αθήνα: Εκδόσεις Κένδρος.
- Παπαφλέσσα, Θ. (1997). Κοινωνική Εργασία στα σχολεία. Ηράκλειο: ΚΑΤΕΕ
- Παπαδόπουλος, Η. (2011). Ηλεκτρονικός Εκφοβισμός (Cyberbullying): Χαρακτηριστικά Αντιμετώπιση. Χίος: Σύλλογος Εκπαιδευτικών Πληροφορικής Χίου.

- Ρασιδάκη Χ. (2015) Σχολικός Εκφοβισμός Bullying. Αποτελεσματικές δεξιότητες επικοινωνίας: Τρόποι Αντιμετώπισης. Ένας πρακτικός οδηγός για εκπαιδευτικούς. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Ρήγου Μ. (2014) Από την ψηφιακή επανάσταση στην ψηφιακή επιτήρηση, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.
- Σφακιανάκης Ε., Σιώμος Κ. και Φλώρος Γ. (2012), Εθισμός στο διαδίκτυο και άλλες διαδικτυακές συμπεριφορές υψηλού κινδύνου. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη
- Σκαρπέλος Γ. (1999) Terravirtualis: η κατασκευή του κυβερνοχώρου, Αθήνα: Νεφέλη.
- Σφακιανάκης Ε. (2012) Εθισμός στο διαδίκτυο, Αθήνα: Λιβάνη
- Σφακιανάκης Ε. Σιώμος Κ. και Φλώρος Γ. (2012) Εθισμός στο Διαδίκτυο κι άλλες Διαδικτυακές συμπεριφορές υψηλού κινδύνου, Αθήνα: Λιβάνη.
- Σώκου, Κ. (2000). Το δικαίωμα του μετανάστη/παλινοστούτος μαθητή ως ισόνομου πολίτη, ομάδα εργασίας – βιωματικό σεμινάριο στην επιστημονική διημερίδα. « Μετανάστευση/παλινόστηση: ψυχοκοινωνική υγεία και προσαρμογή παιδιών και εφήβων», Αθήνα: Παιδοψυχιατρική Κλινική Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών
- Σιώμος, Κ., Σφακιανάκης, Ε. και Φλώρος, Γ. (2012) Εθισμός στο διαδίκτυο και άλλες διαδικτυακές συμπεριφορές υψηλού κινδύνου. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.
- Φραγκουλίδου Φ. (2006) Έφηβοι και διαδίκτυο : μελέτη των επιδράσεων του διαδικτύου στους εφήβους χρήστες. Διδακτορική διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Χαγκαμπ Χ. (2012). Social Media Marketing (διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Πειραιά, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών στη διοίκηση επιχειρήσεων. Πειραιάς, 2012.
- ΧΤΟΥΡΗΣ Σ. (2004). «Ορθολογικά Συμβολικά Δίκτυα: Globalstates και Εθνικά Χόμπι.» Αθήνα: Νήσος.
- Castells M. και Αστερίου Ε. (2005). Ο γαλαξίας του διαδικτύου: στοχασμοί για το διαδίκτυο, τις επιχειρήσεις και την κοινωνία. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Christakis N. Α. και Fowler J. H. (2010): Συνδεδεμένοι: Η εκπληκτική δύναμη των κοινωνικών δικτύων και πως αυτά διαμορφώνουν τη ζωή μας, Αθήνα Κάτοπτρο.
- Graham G. και Μαρίνου Χ. (2001) Internet: μια κοινωνιολογική προσέγγιση. Αθήνα: Εκδόσεις Περίπλους.

- Haynie W. και Peterson R. (1999) "Τεχνολογία της επικοινωνίας", Μακεδονικές εκδόσεις, Θεσσαλονίκη.
- Katie H. (2005) Πώς ξεκίνησε το ίντερνετ. Αθήνα: Εκδόσεις ΡΕΩ.
- Norton, P. (2007) Εισαγωγή στους Υπολογιστές- μεταφρ. Τζιόλας Μ. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.
- Queau P. (1997) Internet, ΜΜΕ του μέλλοντος. lemondediplomatique-αφιέρωμα internet: λατρεία και τρόμος. Αθήνα: Δρομέας.
- Rigby K. (Επιμέλεια Γιοβαζολιάς) (2008). Σχολικός Εκφοβισμός. Σύγχρονες Απόψεις. Αθήνα: Τόπος

Ξενογλωσση

- Adams, J. (2014). Research Methods for Business and Social Science Students. 2nd Edition. Delhi: SAGE Publications Ltd.
- Agatston P., Kowalski R., και Limber S. (2012). Youth views on cyberbullying. Cyberbullying prevention and response: Expert perspectives.
- Anderson T. and Sturm B. (2007) Cyberbullying. From Playground to Computer. Young Adult Library Services.
- Anderson, T. and Sturm, B. (2007). Cyberbullying: From playground to computer. Young Adult Library Services. 5(2), 24-27.
- Auerbach, S. (2009, March). Screening out cyberbullies: Remedies for victims on the Internet playground. Cardozo Law Review.
- Anson, W., and Samala, J. (2012). Social media. The Licensing Journal, 32(2).
(<https://press.linkedin.com/about-linkedin>).
- Ahlqvist, Toni, Back, A., Halonen, M. and Heinonen, S (2008). "Social media road maps exploring the future triggered by social media". VTT Tiedotteita – Valtion Teknillinen Tutkimuskeskus (2454): 13. Retrieved 9 December 2012.
- Baldry A.C. (2004). The Impact of Direct and Indirect Bullying on The Mental and Physical Health of Italian Youngsters. Aggressive Behavior.
- Bullying from both sides: Strategic Interventions for working with bullies and victims, by Walter B. Roberts
- Bocij, P. and McFarlane, L. (2003). Cyberstalking: The technology of hate. Police Journal, 76(3), 204-221. doi: 10.3200/TCHS.81.1.8-12

- Beran, T. and Li, Q. (2007, December). The relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1(2), 15-33.
- Bauman S. (2009). Cyberbullying in a rural intermediate school: An exploratory study. *The Journal of Early Adolescence*.
- Bard, M. (2010). 15 Categories of Social Media. Ανακτήθηκε 14/10/2010, από τη διεύθυνση <http://www.mir nabard.com/2010/02/15-categories-of-social-media/>.
- Boyd, d., Ellison, N. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer Mediated Communication* 13:1, 11-30.
- Belsey B. (2005) Cyberbullying: An Emerging Threat to the “Always On” Generation.
- Beran T. and Li Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*.
- Bowes L., Arseneault L., Maughan B., Taylor A., Caspi A. and Moffitt, T. E. (2009). School, neighborhood and family factors are associated with children’s bullying involvement: A nationally-representative longitudinal study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*.
- Bruhn D. C. (2010). Cyberbullying among German and Dutch adolescents-research on siblings' influence and factors relevant for prevention and intervention (Thesis). University of Twente. Enschede.
- Bryan, A. (2015). *Social Research Methods* (5th ed.). Oxford: University Press
- Butler D., Kift S. και Campbell M. (2009) Cyber bullying in schools and the law: Is there an effective means of addressing the power imbalance.
- Cyber Bullying No More (2011): Parenting A High Tech Generation by Holli Kenley and Laurie E. Zelinger
- Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils
- Chisholm, J. (2006). Cyberspace violence against girls and adolescent females. *New York Academy of Sciences*. 1087(1), 74-89. doi: 10.1196/annals.1385.022
- Camodeca M. and Goossens F. A. (2005). Children's opinions on effective strategies to cope with bullying: The importance of bullying role and perspective. *Educational research*.
- Caravita S., Di Blasio P. and Salmivalli C. (2009). Unique and interactive effects of empathy and social status on involvement in bullying. *Social development*.
- Cart M. (2010) ‘‘A literature of risk’’. *American Library Association*.

- Cassidy W., Jackson, M. and Brown K. N. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me? Students' experiences with cyberbullying. *School Psychology International*.
- Cassidy W., Brown, K. and Jackson M. (2011). Moving from cyber-bullying to cyberkindness: What do students, educators and parents say.
- Champion K., Vernberg E. and Shipman K. (2003). Nonbullying victims of bullies: Aggression, social skills, and friendship characteristics. *Journal of Applied Developmental Psychology*.
- Chen Y. L. and Gau S. S. F. (2016) 'Sleep problems and internet addiction among children and adolescents: a longitudinal study', *Journal of Sleep Research*.
- Chou, W. J. και συν. (2017) 'Social skills deficits and their association with Internet addiction and activities in adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder', *Journal of Behavioral Addictions*.
- Crary M.A. (1995). A direct intervention program for chronic neurogenic dysphagia secondary to brainstem stroke. *Dysphagia*.
- Creswell, H. (2004). *Research Methods and Statistics in Psychology* (4th ed.). London: Hodder&Stoughton
- Creswell, H. (2004). *Research Methods and Statistics in Psychology* (4th ed.). London: Hodder&Stoughton.
- Dallos, R. and Miell, D. (2008). Διαπροσωπικές σχέσεις: μια συνεχής κοινωνική αλληλεπίδραση. Στο Α. Γκάρη (Επιμ.) Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Dertuzos and Gates (1997) "What will be : How the New World of Information will change our lives, USA: Harper, San Francisc.
- Dooley, J., Pyżalski, J., and Cross D. (2009). Cyberbullying versus face-to-face bullying: A theoretical and conceptual review. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*.
- Fallows D. (2004) *The Internet and Daily Life*.
- Ellison, N. B., Vitak, J., Steinfield, C., Gray, R. and Lampe, C. (2011). Negotiating privacy concerns and social capital needs in a social media environment. In *Privacy Online*, 19-32, Springer: Berlin, Heidelberg, Germany
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media & Society*, 12(1), 109–125. doi:10.1177/1461444809341260

- Evans D, (2008), “Social Media Marketing: an hour a day”, Wiley Publishing, Inc. Indianapolis.
- Espelage D. L., Bosworth K. and Simon, T. R. (2001). Short-term stability and prospective correlates of bullying in middle-school students: An examination of potential demographic, psychosocial, and environmental influences. *Violence and Victims*.
- Forester T. and Morrison, P. (1994). *Computer ethics: cautionary tales and ethical dilemmas in computing*. MitPress.
- Frost L, 1991, A primary school approach: What can be done about the bully? In M Elliott (ed.) *Bullying: A practical guide to coping for schools*. Longman, Harlow.
- Garner P. W. and Hinton T. S. (2010). Emotional display rules and emotion self-regulation: Associations with bullying and victimization in community-based after school programs. *Journal of Community & Applied Social Psychology*.
- Gray, D. (2017). *Doing Research in the Real World*. London: Sage.
- Greene, M. B. (2006). Bullying in Schools: A Plea for Measure of Human Rights. *Journal of Social Issues*, 62(1), 63–79
- Gillespie, A. (2006). Cyber-bullying and the harassment of teenagers: The legal response. *Journal of Social Welfare & Family Law*. 28, 2, 123-136. doi: 10.1080/09649060600973772
- Gini G., Albiero P., Benelli, B. and Altoè G. (2007). Does empathy predict adolescents’ bullying and defending behavior?. *Aggressive behavior*.
- Gunes H. και συν. (2018) ‘Oppositional defiant disorder/conduct disorder co-occurrence increases the risk of Internet addiction in adolescents with attention-deficit hyperactivity disorder’, *Journal of Behavioral Addictions*.
- Hinduja S. and Patchin J. W. (2008). *Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization*. *Deviant Behavior*.
- Hitlin P., Lenhart A. and Madden A. (2005) *Teens and technology: Youth are leading the transition to a fully wired and mobile nation*. Pew Internet and American Life Project Web Site.
- Harris, S. and Petrie, G.F. (2003). *Bullying. The bullies, the victims, the bystanders*. Oxford: The ScerecrowPress, Inc
- Hinduja, S., and Patchin, J. (2006). Bullies Move Beyond the Schoolyard. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169.

- Hinduja S., and Patchin J.W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. Arch. SuicideRes. Archives of Suicide Research, 14(3), 206–221.
- Jolliffe D. and Farrington D. P. (2006). Examining the relationship between low empathy and bullying. Aggressivebehavior.
- Kaplan, A. M. and Haenlein, M., (2010), “Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. Business Horizons”, Vol. 53, pp. 59-68.
- Kupersmidt, J. B. and Patterson, C. J. (1991). Childhood peer rejection, aggression, withdrawal and perceived competence as predictors of self-reported behavior problems in preadolescence. Journal of Abnormal Child Psychology, 19(4), 427-449. doi: 10.1007/BF00919087
- King L. (2006), «No Hiding from On-line Bullies».
- Kowalski R. M. and Limber S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. Journal of Adolescent Health.
- Kowalski R., Limber S. and Agatson P. (2008), «Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age», Blackwell Publishing.
- Kristula D. (1997). “The History of the Internet”.
- LeBlanc D. M. (2010) ‘‘ Curbing Bullying Amonge Teenage Girls’’. Techniques.
- Lemay L. (1997) Εγχειρίδιο της HTML 4 – μεταφρ. Γκαγκάτσιου Ε., τέταρτη έκδοση. Αθήνα: Μ. Γκιούρδας.
- Lenhart A., (2005) Teens, Social Media & Technology Overview. Pew Research Center.
- Levy N., Cortesi S., Gasser U., Crowley E., Beaton M., Casey J. and Nolan, C. (2012). Bullying in a networked era: A literature review. Berkman Center Research Publication.
- Lodge J. (2014) Children Who Bully At School. Australian Institute of Family Studies. Melbourne: AIFS.
- Li Q. (2006). Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences, School Psychology International.
- Li Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. Computers in Human Behavior.
- Li Q., Smith, P. K. and Cross D. (2012). Research into cyberbullying.Cyberbullying in the global playground: Research from international perspectives.

- Mayfield (2008) iCrossing, “What is social media”, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What is Social Media iCrossing_ebook.pdf
- McPherson M., Smith-Lovin L, Cook J (2001), “Birds of a Feather: Homophily in Social Networks” p. 415–44
- Mishna, F., McLuckie, A. and Saini, M. (2009). Real-world dangers in an online reality: A qualitative study examining online relationships and cyber abuse. *Social Work Research*, 33(2), 107-118.
- Milgram, Stanley (1967), “The Small World Problem” *Psychology Today*, 1(1), May 1967. PP.: 60 –67.
- Mahady Wilton M. M., Craig W. M. and Pepler D. J. (2000). Emotional regulation and display in classroom victims of bullying: Characteristic expressions of affect, coping styles and relevant contextual factors. *Social development*.
- McLoughlin C., Meyricke R. and Burgess J. (2009) Bullies in cyberspace: How rural and regional Australian youth perceive the problem of cyberbullying and its impact.
- Menesini E, Nocentini A, Smith P. και συν. (2012) Cyberbullying definition among adolescents: a comparison across six European countries. *CyberpsycholBehav Soc Netw*.
- Nielsen. "Τα Ιστολόγια Κοινωνικών Δικτύων αποτελούν τώρα ένα στα τέσσερα και μισά λεπτά στο Διαδίκτυο" . Νίλσεν . Ανακτήθηκε το 2015-04-30
- National Association of Social Workers (N.A.S.W.), Association of Social Work Boards, (A.S.W.B.), Technology Standards Working Group (T.S.W.G.), (2005) N.A.S.W. and A.S.W.B. Standards for Technology and Social Work Practice (eBook Version). Ανακτήθηκε στις 29 Ιουνίου 2015, από <https://www.socialworkers.org/practice/standars/NSWTechnologyStandards.pdf>
- Nocentini A., Calmaestra J., Schultze-Krumbholz A. και συν. (2010) Cyberbullying: labels, behaviours and definitions in three European countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*.
- Notar CE, Padgett S and Roden J. (2013) Cyberbullying: A review of the literature. *Universal Journal of Educational Research*.
- O'Brien N. (2010) The impact of cyber-bullying on young people’s mental health.
- Owyang, J. K. (2009). The future of the Social Web: In Five Eras Forrester Research. Ανακτήθηκε 18/11/2010, από τη διεύθυνση

http://blogs.forrester.com/jeremiah_k_owyang/09-04-27-future-social-web-five-eras.

- Shanahan S. και Farmer S. (2010) The role of the school library media center program in the education and prevention of cyberbullying. In Educational Media and Technology Yearbook
- Olweus, D. (1993). Bullying at school: What we know and what we can do. Cambridge, MA: Blackwell
- Olweus, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention. Current Directions in Psychological Science, 4(6), 196-200. doi: 10.1111/1467-8721.ep10772640
- Patterson G. R., Dishion, T. J. and Yoerger, K. (2000). Adolescent growth in new forms of problem behavior: Macro-and micro-peer dynamics. Prevention science.
- Patchin J. and Hinduja S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. Youth Violence and Juvenile Justice.
- Perren S. and Hornung R. (2005) Bullying and Delinquency in Adolescence Victims' and Perpetrators' Family and Peer Relations, Swiss Journal of Psychology.
- Popova D. (2011). The good and bad of social networks. Burgas Free University. Available from: http://research.blu.bg:8080/jspui/bistream/123456789/8611/BFU_2011_T_XXV_Popova.pdf
- Richardson D. R., Hammock G. S., Smith S. M., Gardner W. and Signo M. (1994). Empathy as a cognitive inhibitor of interpersonal aggression. Aggressive Behavior.
- Smith, P. K. (2012). Cyberbullying: Challenges and opportunities for a research program. A response to Olweus. European Journal of Developmental Psychology.
- Snider M. (2004) Stalked by a Cyberbully. Maclean's.
- Safer Internet Hellas. (2015). Για ένα ασφαλέστερο διαδίκτυο. Safer Internet.gr. <http://www.saferinternet.gr/index.php?parentobjId=Page15&objId=Category82&p=0>.
- Sourander και συν (2007) What is the early adulthood outcome of boys who bully or are bullied in childhood? The Finnish "From a Boy to a Man" study.
- Stavriniades P. Georgiou St. and Theofanous V. (2010). Bullying and empathy a short-term longitudinal investigation. Educational Psychology.
- Stringer G. (2005). The Internet: Creative Media and Information Technology. Exeter, UK.

- Strom P. and Strom, R. (2004). Bulliedby a mouse.
- Strom P. and Strom R. (2005). When teens turn cyberbullies. The Educational.
- Suckling A. and Temple C. (2001) Bullying: A Whole-School Approach. Melbourne.
- Terranova A. M., Morris A. S. και Boxer, P. (2008). Fear reactivity and effortful control in overt and relational bullying: a six month longitudinal study. Aggressivebehavior.
- Tokunaga R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. Computers in human behavior.
- Trolley B., Hanel C. and Shields L. (2006) Demystifying and deescalating cyber bullying in the schools: A resource guide for counselors, educators, and parents. Booklockercom.
- Trolley B., Shields L. and Hanel C. (2008) School cyberbullying: Description, assessment and therapeutic intervention. Journal of Technology in Counseling.
- Tynes, B. M. (2005). Children, adolescents and the culture of online hate. In N. E. Dodd, D. E. Singer, & R. F. Wilson (Eds.), Handbook of children, culture and violence. ThousandOaks, CA: Sage.
- Ybarra M.L. and Mitchell K.J. (2004). Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. Journal of Adolescence.
- Untitled - SafeLine.gr
- Ybarra M. L., Diener-West M. and Leaf P. J. (2007). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. Journal of Adolescent Health.
- Yoo Y. S., Cho O. H. and Cha, K. S. (2014) ‘Associations between overuse of the internet and mental health in adolescents’, Nursing and Health Sciences.
- Van Eecke, P and M. Truyens, (2010). “Privacy and social networks”, Computer Law και Security Review, 26535-546
- Werner N. E. and Crick, N. R. (2004). Maladaptive peer relationships and the development of relational and physical aggression during middle childhood. Social Development.
- Wellman B and Milena Gulia (1999), “Net surfers don’t ride alone”, ed. Boulder, Colorado: WestviewPress.
- Willard, N. (2007). The authority and responsibility of school officials in respondingto cyberbullying. Journal of Adolescent Health, 41, 64-65.

- Wilson, S. (2005). Safe kids, safe families: Protect your kids at home, at school, and on the internet. Toronto, Canada: HarperCollinsPublishers.
- Williams, K. and Guerra, N. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. Journal of Adolescent Health, 41, S14-S21
- Willard, N. (2006). Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social cruelty, threats, and distress. Center for Safe and Responsible Internet Use.
- Wade, A., and Beran, T. (2011). Cyberbullying: The New Era of Bullying. Canadian Journal of School Psychology, 26(1), 44–61
- Werner N. E. and Bumpus M. F. (2010). Involvement in internet aggression during early adolescence. Journal of Youth and Adolescence.
- Werner N. E., Bumpus, M. F. and Rock D. (2010). Involvement in internet aggression during early adolescence. Journal of Youth and Adolescence.
- Willard N, (2005). Educator's Guide to Cyber bullying: addressing the harm caused by online, D JD.
- Wong-Lo M., Bullock L. M., and Gable R. A. (2011). Cyber bullying: practices to face digital aggression. Emotional and Behavioural Difficulties.
- Zhao S, Grasmuck S. and Martin J. (2008) Identity construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships. Computers in Human Behavior.
- Zhang (2010), “Social Media and Distance Education”, Instructional Support Specialist Center for Support of Instruction, δημοσιευμένο στον ιστότοπο: <http://deoracle.org/online-pedagogy/emergingtechnologies/social-media-and-distance-education.html>.
- Zhang, J. (2010). Social media and distance education. Ανακτήθηκε 18/11/2010, από τη διεύθυνση <http://deoracle.org/online-pedagogy/emerging-technologiew/social-media-and=distance-education.html?PHPSESSID=adb9b0c9f094d0d923de6f3b3f65ef7a>.

Ηλεκτρονικές Πηγές:

- https://web.archive.org/web/20150325054625/http://www.pi.ac.cy/InternetSafety/sec_kindinoi_ekfobismos.html(Bhat, 2008)
- http://www.stopcyberbullying.org/why_do_kids_cyberbully_each_other.html(Aftab P. 2006)

- <http://synmesyn.sch.gr/files/psd2.pdf>
- https://www.childnet.com/ufiles/cyberbullying_teachers.pdf (**Childnet International, J Woollard – 2008**)
- <http://old.digizen.org/cyberbullying/default.aspx> J Woollard, C Wickens, K Powell, T Russell - **2007**
- <http://www.caswcyprus.org/index.asp?cat=2&cat2=18&lang=GR>, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου 2010 Τομέας Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας ασφάλεια στο διαδίκτυο)
- <http://www.safeline.gr/nomothesia/nomiko-plaisio> «Position paper on child pornography and Internet-related sexual exploitation», of Children Save the Children Europe Group, Ιούνιος 2003.
- https://www.lawspot.gr/sites/default/files/annex_files/other/sumvasi_voudapestis_g_r.pdf (ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ, ΤΕΥΧΟΣ Α' 142/03.08.2016)
- https://www.e-nomothesia.gr/nomikes-plirofories/n44112016-kyrosi-tis-symvasis-gia-to-egklima-ston-kyvernochoro.html?fbclid=IwAR2vFCMeq3w0nP_zasNIidarJe881ZSLUPDF7gA5VhnXsg4f5fSkr41Xf_eU (Νόμος 4411/2016)
- <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4411-2016/symvasi-tis-voydapestis-gia-egklima-ston-kyvernochoro-0>
- <https://www.saferinternet.org.uk/advice-centre/social-media-guides>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Frigyes_Karinty
- <https://blog.pixelfish.com.au/twitter-vs-facebook-vs-instagram-vs-linkedin> (Fouche, 2019)
- https://en.wikipedia.org/wiki/Six_degrees_of_separation
- http://pireorama.blogspot.com/2010/03/blog-post_30.html (Benoit Mandelbrot, 1924).
- https://en.wikipedia.org/wiki/Social_media#cite_note-1
- <https://www.sutori.com/story/e-istoria-tou-internet--zYdjkNDuzTpjB8uamiiuT1Cj>
- <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AC%CF%82%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BD>.
- <http://www.crimetimes.gr/to-fainomeno-tou-kyvernoekfovismoy-cyberbulling-sthn-ellada-kai-to-ekswteriko/>.
- https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Internet.
- <https://science.jrank.org/kids/pages/127/History-Internet.html>

- Καραπέτσας Α., Φώτης Α., Ζυγούρης Ν. (2012). Νέοι και εθισμός στο διαδίκτυο: Ερευνητική προσέγγιση συχνότητας του φαινομένου. Ανακτήθηκε από: <http://www.encephalos.gr/pdf/49-3-02g.pdf>.
- Aftab P. (2006). Stop Cyberbullying. WiredKids, Inc. Ανακτήθηκε από: http://www.stopcyberbullying.org/what_is_cyberbullying_exactly.html.
- Campbell and Marilyn A. (2007). Cyber bullying and young people: Treatment principles not simplistic advice. Ανακτήθηκε από: <http://eprints.qut.edu.au/14903/1/14903.pdf>.
- Details of Treaty No.185. Convention on Cybercrime. (Council of Europe, 2001) Ανακτήθηκε από: <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%BF>.
- Feinberg, T. and Robey N. (2009). Cyberbullying. In Encyclopedia Britannica. Ανακτήθηκε από: <https://search.proquest.com/openview/df7b85db5268ac4d18d07478e8fe197f/1.pdf?pq-origsite=gscholar&cbl=25066>.
- Ferris J. R. (1997). “Internet Addiction Disorder: Causes, Symptoms and Consequences”. Ανακτήθηκε από: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/cybaddict.html>.
- Hinduja S. and Patchin, J. W. (2015). Bullying beyond the schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying (second edition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications. Ανακτήθηκε από https://books.google.gr/books?id=Q9XHBAAAQBAJ&pg=PT28&hl=el&source=gsbs%20toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false.
- Hoff D. and Mitchell S. (2009). Cyberbullying: causes, effects, and remedies, Journal of Educational Administration. Ανακτήθηκε από <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/09578230910981107/full/html>.
- Nuccitelli M. (n.d.) Cyberbullying Examples - Cyberbullying Tactics. Ανακτήθηκε από: <https://www.ipredator.co/cyberbullying-examples/>.
- Tabby in Internet. (2012). Ηλεκτρονικός Εκφοβισμός: Εγχειρίδιο για Εκπαιδευτικούς. Ανακτήθηκε από: http://tabby-gr.weebly.com/uploads/5/2/6/3/52638417/booklet_gre.pdf.

- Willard N. (2007). Educator’s Guide to Cyberbullying and Cyberthreats. Center for Safe and Responsible Use of the Internet. Ανακτήθηκε από: <https://cdn.ymaws.com/www.safestates.org/resource/resmgr/imported/educatorsguide.pdf>.
- Willard N. (2007). Cyberbullying and Cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats and distress. Ανακτήθηκε από: <https://www.amazon.com/Cyberbullying-Cyberthreats-Responding-Challenge-Aggression/dp/0878225374>.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Atlantic Monthly. Ανακτήθηκε από: <http://www.w3.org/History.html>.
- CRARY J. (1995), «Interzone», World Art: The magazine of Contemporary Visual Arts.
- Kleinrock L. (2008), “History of the internet and flexible future”, Wireless Communication IEE.
- Leiner B. M. και συν. A Brief History of the Internet. AcmSigcomm Computer Communication Review Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/220195043_A_Brief_History_of_the_Internet.
- Tabatabaee H. R., Rezaianzadeh A. και Jamshidi M. (2018) ‘Mediators in the Relationship between Internet Addiction and Body Mass Index: A Path Model Approach Using Partial Least Square ARTICLE INFORMATION ABSTRACT’, JRHS Journal of Research in Health Sciences journal homepage Res Health Sci.

ΑΡΘΡΑ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ

Άρθρο 312 - Ποινικός Κώδικας - Πρόκληση βλάβης με συνεχή σκληρή συμπεριφορά

Άρθρο 312 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Σωματική βλάβη αδυνάμων ατόμων

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ:

«Μελέτη του διαδικτυακού εκφοβισμού σε πρωτοετείς φοιτητές Ανώτατης Εκπαίδευσης στο Δήμο Ηρακλείου ως προς τις προσωπικές τους εμπειρίες και τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου»

Αγαπητέ φοιτητή, Αγαπητή φοιτήτρια,

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί το ερευνητικό εργαλείο μελέτης που διεξάγεται σε πρωτοετείς φοιτητές/τριες Ανώτατης Εκπαίδευσης στο Ηράκλειο με θέμα: *«Μελέτη του διαδικτυακού εκφοβισμού σε πρωτοετείς φοιτητές Ανώτατης Εκπαίδευσης στο Δήμο Ηρακλείου ως προς τις προσωπικές τους εμπειρίες και τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου»* από τις φοιτήτριες Μαρία Παπαδοπούλου και Γκαμπριέλλα Καργάκη του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, της Σχολής Επιστημών Υγείας στο Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο Κρήτης για την ολοκλήρωση της πτυχιακής τους εργασίας.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη του φαινομένου του ηλεκτρονικού εκφοβισμού σε πρωτοετείς φοιτητές ηλικίας 17-20+ ετών σε Σχολές τόσο του Πανεπιστημίου Κρήτης όσο και του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου (ΕΛΜΕΠΑ) Κρήτης. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τις προσωπικές τους εμπειρίες, θα γίνει προσπάθεια γνωστοποίησης του φαινομένου, καθώς και μελέτης των κινδύνων που εγκυμονούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με την αλόγιστη χρήση του διαδικτύου.

Μέσα από τα αποτελέσματα που θα προκύψουν ευελπιστούμε να παρουσιασθεί μία πλήρης εικόνα της παρούσας κατάστασης σε σχέση με το υπό διερεύνηση θέμα, καθώς και να υπάρξει αποτελεσματική αντιμετώπισή του μέσα από ανάλογες προτάσεις.

Παρακαλούμε συμπληρώστε με κάθε ειλικρίνεια το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί, καθώς η βοήθειά σας είναι πολύτιμη για τη διεξαγωγή της έρευνας. Σας ενημερώνουμε ότι η συμμετοχή σας στην έρευνα θα παραμείνει ανώνυμη και θα διαφυλαχθεί το απόρρητο των πληροφοριών.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συμμετοχή σας.

Με τιμή,

Μαρία Παπαδοπούλου και Γκαμπριέλλα Καργάκη

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Ιατράκη Ελίζα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΣΕ ΠΡΩΤΟΕΤΕΙΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΣΤΟ
ΗΡΑΚΛΕΙΟ

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο

Αγόρι

Κορίτσι

2. Ηλικία

17-18

19-20

20+

3. Εθνικότητα _____

4. Περιοχή μόνιμης κατοικίας _____

5. Ίδρυμα φοίτησης

Πανεπιστήμιο Κρήτης (Ηράκλειο)

Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο (Ηράκλειο)

5.1. Σχολή _____

5.2. Τμήμα _____

6. Οικογενειακή κατάσταση γονέων

Παντρεμένοι

Ανύπαντροι

Διαζευγμένοι

Σε διάσταση

Χηρεία

7. Πώς θα χαρακτηρίζατε τη σχέση σας με την οικογένειά σας;

Πολύ καλή	Καλή	Μέτρια	Κακή	Πολύ κακή

ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

8. Πόσο συχνά χρησιμοποιείτε τα παρακάτω;

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Κινητό τηλέφωνο					
Υπολογιστής					
Tablet					

9. Πόσο συχνά χρησιμοποιείτε το διαδίκτυο;

ώρα ημερησίως	-5 ώρες μερησίως	-8 ώρες μερησίως	-12 ώρες μερησίως	Περισσότερο από 3 ώρες μερησίως

10. Ποια μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιείτε; (επιλέξτε όσες απαντήσεις σας εκπροσωπούν)

- Facebook
- Twitter
- Instagram
- Youtube
- Blogger
- Linkedin
- Google+
- Όλα τα παραπάνω

ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟ

11. Γνωρίζετε τον όρο «ηλεκτρονικός εκφοβισμός»;

Ναι

Όχι

12. Ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι αποτελούν μορφές του ηλεκτρονικού εκφοβισμού; (επιλέξτε όσες απαντήσεις σας εκπροσωπούν)

Όταν κάποιος στέλνει κακόβουλα σχόλια σε κάποιο άτομο στο διαδίκτυο και τα διαμοιράζει με τους φίλους του

Όταν κάποιος στέλνει απειλητικά μηνύματα ή φωτογραφίες σε κάποιον

Όταν κάποιος παριστάνει διαδικτυακά ότι είναι κάποιος άλλος

Όταν κάποιος χρησιμοποιεί το κινητό τηλέφωνο κάποιου άλλου με σκοπό να τον βλάψει

Άλλο (Παρακαλώ προσδιορίστε): _____

13. Δραστηριότητες στο διαδίκτυο που σχετίζονται με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό:

	Ναι	Όχι	Δεν γνωρίζω - Δεν απαντώ
Έχετε υπάρξει φίλος με άτομα από μέσα κοινωνικής δικτύωσης;(Facebook, Instagram, Twitter)			
Έχετε δώσει ποτέ ψεύτικα στοιχεία σε κάποιον άγνωστο στο διαδίκτυο;			
Πιστεύετε ότι η οικογένεια παίζει ρόλο στη δημιουργία cyber θυτών ή θυμάτων;			
Ανταλλάξατε ποτέ προσωπικά δεδομένα με κάποιον άγνωστο στο διαδίκτυο;			

14. Αν μπορούσατε να γράψετε έναν νόμο για τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό, τι θα προτεινάτε;(επιλέξτε όσες απαντήσεις σας εκπροσωπούν)

- Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός να είναι παράνομος
- Οι εκπαιδευτικοί να βοηθάνε τα άτομα που έχουν πέσει θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού
- Θα πρέπει να υπάρχουν αστυνομικοί υπεύθυνοι για θέματα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού
- Οι εκπαιδευτικοί να διδάσκουν τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό στα σχολεία
- Τα σχολεία να συνεργάζονται με τους γονείς για να βοηθήσουν τα παιδιά που έχουν πέσει θύματα
- Θα πρέπει να υπάρχει γραμμή υποστήριξης για θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού
- Άλλο (Παρακαλώ προσδιορίστε): _____

ΘΥΤΕΣ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΑ

Οι παρακάτω ερωτήσεις αφορούν την άσκηση του ηλεκτρονικού εκφοβισμού είτε ως θύτης, είτε ως θύμα, ή ως παρατηρητής. Αν δεν σας έχει συμβεί κάποιο περιστατικό, παρακαλώ μεταβείτε στην ερώτηση 34.

15. Έχετε υπάρξει ποτέ θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού;

- Ναι
- Όχι
- Δεν θυμάμαι

16. Καταγραφή περιστατικού ηλεκτρονικού εκφοβισμού.

	Ναι	Όχι	Δεν γνωρίζω - Δεν απαντώ
Το άτομο το οποίο σας άσκησε εκφοβισμό ήταν γνωστός σας;			
Ζητήσατε βοήθεια όταν σας ασκήθηκε εκφοβισμός;			
Έχει υποπέσει ποτέ στην αντίληψή σας να έχετε υπάρξει παρατηρητής			

ηλεκτρονικού εκφοβισμού;			
--------------------------	--	--	--

17. Όταν υπήρξατε παρατηρητής το αναφέρατε σε κάποιον;

Ναι

Όχι

Δεν μου έχει συμβεί

18. Με ποιον από τους παρακάτω τρόπους προσπάθησε κάποιος να σας ασκήσει ηλεκτρονικό εκφοβισμό;

	Ναι	Όχι	Δεν μου έχει συμβεί
Έγινε αποστολή προσωπικών δεδομένων (φωτογραφίες, video) σε τρίτους			
Με έχουν δυσφημίσει			
Προσπάθησαν να με εξαπατήσουν			
Προσπάθησαν να με απομονώσουν			
Με σχολίασαν αρνητικά αναφέροντας το όνομά μου			
Μου έστειλαν προσβλητικά μηνύματα ή φωτογραφίες			
Με απείλησαν			

19. Όταν υπήρξατε θύμα εκφοβισμού, ποιο μέσο χρησιμοποίησε κάποιος για να σας εκφοβίσει ηλεκτρονικά; _____

20. Πόσες φορές έχετε πέσει θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, από κλίμακα 0-6;

21. Όταν σας είχε ασκηθεί διαδικτυακός εκφοβισμός, ποιο ήταν το φύλο που σας άσκησε;

- Γυναίκα
- Άντρας
- Ομάδα Γυναικών
- Ομάδα Αντρών
- Ομάδα Γυναικών και Αντρών
- Άλλο (Παρακαλώ προσδιορίστε): _____

22. Σε ποια ηλικία σας ασκήθηκε; _____

23. Για πόσο καιρό διήρκησε ο διαδικτυακός εκφοβισμός;

- Είχε διάρκεια μία με δύο εβδομάδες
- Είχε διάρκεια περίπου έναν μήνα
- Είχε διάρκεια περίπου έξι μήνες
- Είχε διάρκεια περίπου έναν χρόνο
- Διαρκεί πολλά χρόνια
- Δεν μου έχει ασκηθεί

24. Πώς αντιδράσατε όταν σας ασκήθηκε διαδικτυακός εκφοβισμός; (επιλέξτε όσες απαντήσεις σας εκπροσωπούν)

- Το είπα στους γονείς μου
- Το είπα σε κάποιον συνομήλικό/συμφοιτητή μου
- Το είπα στους φίλους μου
- Διακωμώδησα την κατάσταση
- Εκδικήθηκα μετά από λίγο καιρό τον θύτη
- Το αγνόησα
- Άλλο (Παρακαλώ προσδιορίστε): _____

25. Σε περίπτωση που το αγνοήσατε, για ποιον λόγο; (επιλέξτε όσες απαντήσεις σας εκπροσωπούν)

- Δεν ήθελα να μπλέξω

- Φοβόμουν
- Δεν ήξερα τι έπρεπε να κάνω ή σε ποιον να μιλήσω
- Κανείς δε θα έκανε τίποτα γι' αυτό
- Μου άξιζε να το πάθω
- Δεν ήταν κάτι σημαντικό
- Δε θα έκανε καμία διαφορά
- Δεν ήθελα να χάσω τους φίλους και την οικογένεια μου
- Ντρεπόμουν πάρα πολύ

26. Για ποιους λόγους νομίζετε ότι έχετε πέσει θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού; (επιλέξτε όσες απαντήσεις σας εκπροσωπούν)

- Για την εμφάνισή μου (πχ. μαλλιά, σωματικό βάρος, χρώμα δέρματος κλπ)
- Για τη νοημοσύνη μου (πχ. «φυτό», «σπασίκλας» κλπ)
- Για την σεξουαλικότητά μου
- Άλλο (Παρακαλώ προσδιορίστε): _____

27. Όταν πέσατε θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού πόσο οδυνηρό ή σκληρό ήταν για εσάς, από κλίμακα 0-5 _____ (0: Καθόλου, 5: Πολύ σκληρό)

28. Πόσο επηρέασε το υπόλοιπο της ζωής σας, από κλίμακα 0-5 _____ (0: Καθόλου, 5: Πολύ σκληρό)

29. Σε περίπτωση που δεν σας έχει ασκηθεί ηλεκτρονικός εκφοβισμός, αν σας συνέβαινε σε ποιον γονέα θα απευθυνόσασταν;

- Μητέρα
- Πατέρας
- Και στους δύο
- Σε κανέναν από τους δύο
- Δεν το έχω σκεφτεί

30. Έχετε υπάρξει ποτέ θύτης ηλεκτρονικού εκφοβισμού;

- Ναι

- Όχι
- Δεν θυμάμαι

31. Εάν ναι, εναντίον ποιου ασκήσατε;

- Φίλος/η
- Συγγενής
- Συμφοιτητής/τρια
- Άγνωστος

32. Πόσες φορές έχετε αναπτύξει ηλεκτρονική εκφοβιστική συμπεριφορά εναντίον κάποιου στο διαδίκτυο σε κλίμακα 0-6; _____

33. Για ποιους λόγους έχετε εκφοβίσει ηλεκτρονικά άλλα άτομα; (επιλέξτε όσες απαντήσεις σας εκπροσωπούν)

- Για την εμφάνισή τους (πχ. μαλλιά, σωματικό βάρος, χρώμα δέρματος κλπ)
- Για τη νοημοσύνη τους (πχ. "φυτό", "σπασικλάκι" κλπ)
- Για την σεξουαλικότητά τους
- Άλλο (Παρακαλώ προσδιορίστε): _____

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

34. Βάλτε σταυρό + στην απάντηση που ταιριάζει καλύτερα στην περίπτωση σας.

	Δεν ισχύει	Ισχύει Λίγο	Ισχύει Αρκετά	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Πάρα Πολύ
Περνάω πολύ χρόνο με τους φίλους μου					
Οι φίλοι μου μου δίνουν συμβουλές όταν τις χρειάζομαι					
Οι φίλοι μου κι εγώ κάνουμε πολλές					

δραστηριότητες μαζί					
Οι φίλοι μου κι εγώ βοηθάμε ο ένας στον άλλον					
Ακόμα κι όταν διαφωνώ ή τσακώνομαι με τους φίλους μου παραμένουμε φίλοι					
Αν κάποιος μου ασκούσε εκφοβισμό, οι φίλοι μου θα με βοηθούσαν					
Μπορώ να εμπιστεύομαι τους φίλους μου και να στηρίζομαι σε αυτούς					
Αν κάποιος φίλος μου έπρεπε να μετακομίσει μακριά θα μου έλειπε					
Όταν εγώ διαφωνώ με τους φίλους μου σε κάτι, με στεναχωρεί					
Αν δεν συναντηθώ με τους φίλους μου για λίγο καιρό μου					

λείπουν πραγματικά					
Αν κάποιος προσπαθεί να με χτυπήσει, οι φίλοι μου θα με βοηθούσαν					
Μαλώνω με τους φίλους μου					
Αν έχω κάποιο πρόβλημα, μπορώ να μιλήσω στους φίλους μου					
Οι φίλοι μου με πειράζουν ή με ενοχλούν ακόμα κι όταν τους λέω να μη το κάνουν					
Αν χρειαζόμουν χρήματα, οι φίλοι μου θα μου έδιναν					
Με τους φίλους μου συζητάω για πράγματα που μας αρέσουν					
Αν έχω απορίες οι φίλοι μου θα με βοηθήσουν να βρω απαντήσεις					
Νιώθω χαρούμενος όταν είμαι με					

τους φίλους μου					
Ακόμα κι αν ζητούσα συγγνώμη από τον φίλο μου έπειτα από διαφωνία, ο φίλος μου θα συνέχιζε να είναι θυμωμένος μαζί μου					

35. Σημειώστε με σταυρό +

Ο πατέρας μου:

	Πάντα	Μερικές φορές	Σπάνια	Ποτέ
Έλεγε καλά λόγια για μένα				
Δεν μου έδινε καθόλου σημασία				
Με χτυπούσε				
Με έβλεπε ως μεγάλο μπελά				
Με τιμωρούσε πολύ αυστηρά όταν θύμωνε				
Ήταν πάντα πολύ απασχολημένος για να απαντήσει στις ερωτήσεις μου				
Με αντιπαθούσε				
Έδειχνε μεγάλο ενδιαφέρον για τις δραστηριότητές μου				

Μου έλεγε πολύ σκληρά λόγια				
Με αγνοούσε όταν του ζητούσα βοήθεια				
Με έκανε να νιώθω ότι με θέλει και με χρειάζεται				
Μου έδινε πολλή σημασία				
Με στεναχωρούσε				
Ξεχνούσε σημαντικά πράγματα που έπρεπε να θυμάται, σχετικά με μένα				
Με φοβέριζε η με απειλούσε όταν έκανα κάποιο λάθος				
Ενδιαφερόταν για το τι σκέφτομαι και το συζητούσαμε				
Ό,τι κι αν έκανα νόμιζε τα άλλα παιδιά συμπεριφέρονταν καλύτερα από μένα				
Μου έδειχνε ότι δεν με θέλει				
Μου έδειχνε την αγάπη του				

Με αγνοούσε όσο έκανα κάτι που δεν τον ενοχλεί				
--	--	--	--	--

36. Η μητέρα μου:

	Πάντα	Μερικές φορές	Σπάνια	Ποτέ
Έλεγε καλά λόγια για μένα				
Δε μου έδινε σημασία				
Με χτυπούσε				
Με έβλεπε ως μεγάλο μπελά				
Με τιμωρούσε αυστηρά όταν θύμωνε				
Ήταν πάντα απασχολημένη για να απαντήσει στις ερωτήσεις μου				
Με αντιπαθούσε				
Έδειχνε πραγματικό ενδιαφέρον για τις δραστηριότητές μου				
Μου έλεγε σκληρά λόγια				
Με αγνοούσε όταν της ζητούσα βοήθεια				
Μου έδινε πολλή σημασία				

Με στεναχωρούσε				
Ξεχνούσε πράγματα που έπρεπε να θυμάται σχετικά με μένα				
Με φοβέριζε ή με απειλούσε όταν έκανα κάποιο λάθος				
Ενδιαφερόταν για το τι σκέφτομαι και το συζητούσαμε				
Ό,τι κι αν έκανα νόμιζε τα άλλα παιδιά συμπεριφέρονταν καλύτερα από μένα				
Μου έδειχνε ότι δε με θέλει				
Μου έδειχνε την αγάπη της				
Με αγνοούσε όσο έκανα κάτι που δε την ενοχλεί				

37. Τι είδους παρεμβάσεις γνωρίζετε ότι έκαναν οι γονείς σας για την πρόληψη ενός ηλεκτρονικού εκφοβισμού; (επιλέξτε όσες απαντήσεις σας εκπροσωπούν)

- Απαγόρευση της χρήσης υπολογιστή
- Μείωση της χρήσης του υπολογιστή
- Αναφορά του περιστατικού στην Αστυνομία ή στην Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος
- Αγνόηση του περιστατικού
- Αναφορά μηνυμάτων ή μπλοκάρισμα χρήστη
- Αναφορά στο google

- Βρίσκονταν παρόντες κατά τη διάρκεια πλοήγησής μου στο διαδίκτυο
- Χρήση εφαρμογής «γονεϊκής επίβλεψης»
- Επιχείρηση συνομιλίας με τον θύτη/δράστη
- Επίσκεψη ιστορικού για τη γνώση των σελίδων που πλοηγήστε
- Καμία από τις παραπάνω παρεμβάσεις/ Δεν χρειάστηκε, καθώς δεν μου έχει συμβεί

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

38. Οι παρακάτω δηλώσεις αφορούν τα γενικότερα συναισθήματα που έχεις για τον εαυτό σου. Επέλεξε την απάντηση που σε αντιπροσωπεύει βάζοντας έναν σταυρό +

	Συμφωνώ Απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ Απόλυτα
Νιώθω ότι αξίζω τουλάχιστον όσο αξίζουν και οι άλλοι					
Νιώθω ότι έχω αρκετές αρετές					
Είμαι ικανός/η να κάνω πράγματα εξίσου καλά με τους περισσότερους ανθρώπους					
Νιώθω ότι δεν έχω καταφέρει πολλά πράγματα, για τα οποία να είμαι περήφανος/η					
Διατηρώ μια θετική στάση απέναντι στον εαυτό μου					

Συνολικά είμαι ικανοποιημένο/η με τον εαυτό μου					
Θα ήθελα να σέβομαι περισσότερο τον εαυτό μου					
Κατά καιρούς νιώθω άχρηστος/η					

39. Τί θα προτείνατε στους συμφοιτητές/τριές σας που κινδυνεύουν να πέσουν (ή έχουν πέσει ήδη) θύματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού; (Μπορείτε να δώσετε πάνω από μία απαντήσεις)

- Να το συζητήσουν με την οικογένειά τους
- Να συμβουλευτούν κάποιον φίλο/η τους
- Να το αναφέρουν στην αστυνομία ή και την δίωξη ηλεκτρονικού εγκλήματος
- Να απευθυνθούν σε κάποιον ειδικό/επαγγελματία ψυχικής υγείας (κοινωνικό λειτουργό, ψυχολόγο)
- Άλλες προτάσεις (Παρακαλώ προσδιορίστε)

40. Σχόλιά σας από την εμπειρία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου:

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ!